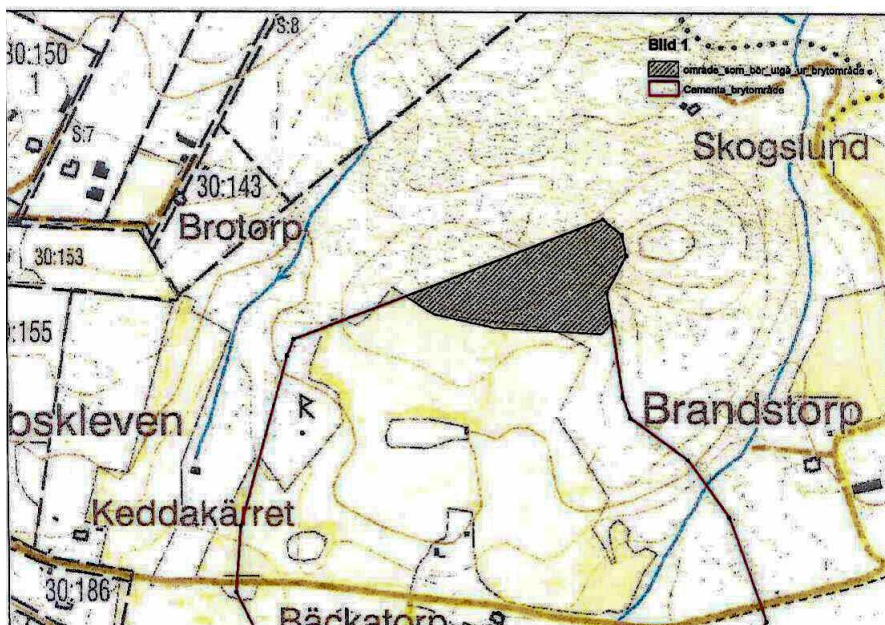

1 i mark- och miljödomstolens dom, med undantag av den del som framgår av nedanstående kartbild.

- B. För verksamheten ska som ytterligare slutliga villkor gälla
1. Stängsling ska ske av brytområdet inför ianspråktagandet av varje ny etapp av brytområdet i enlighet med bolagets redovisning i målet.
 2. Arbete med borring ska begränsas till vardagar kl. 7-22 och arbete med skutknackning ska begränsas till vardagar kl. 7-18.
- C. Med upphävande av Mark- och miljööverdomstolens beslut i målet om inhibition förordnar Mark- och miljööverdomstolen att tillståndet i sin helhet får tas i anspråk utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft.
- D. Mark- och miljööverdomstolen avslår övriga yrkanden.
-

att ingen av de åtgärder som regleras genom punkten c eller d får påbörjas förrän tillsynsmyndigheten har godkänt hur Cementa AB avser att utföra dem, och att driften av verksamheten inte får påbörjas förrän åtgärderna är godkända av tillsynsmyndigheten,
att innan tillsynsmyndigheten meddelar villkor ska förslag till dessa sändas ut på remiss till berörda.

Sakägare företrädna av D H har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå ansökan om tillstånd. För det fall tillstånd meddelas biträder sakägarna länsstyrelsens yrkande om begränsning av arbetstiden med tillägget att all verksamhet ska upphöra senast kl. 22.

Cementa AB (bolaget) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska förordna att tillståndet i dess helhet ska få tas i anspråk utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft.

Skövde kommun har ingen erinran beträffande Cementa AB:s yrkande.

Parterna i övrigt har i huvudsak motsatt sig varandras ändringsyrkanden. Bolaget har emellertid medgett villkor om stängsling förutsatt att det föreskrivs att stängsling ska ske succesivt för respektive etapp samt, utöver de åtgärder bolaget redovisat i ansökan vad avser omledning av Hållsdammsbäcken och efterbehandlade områden, åtagit sig att kompensera för bortfall av hässle på knappt 1 ha (naturvärdesobjekt J) genom att tillskapa liknande mark på annan plats inom fastigheten A.

UTVECKLANDE AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN**Tillståndsfrågan**Länsstyrelsen

När det gäller lokaliseringsutredningen borde andra mera hållbara transportlösningar ha beaktats i större utsträckning än som skett, både ur ekonomisk och miljömässig synpunkt. Sådan utredning borde bl.a. ha omfattat möjligheten till järnvägstransporter. De motstående intressena vid Uddagården och påverkan på riksintressena där bedömdes i det målet vara betydligt mindre omfattande än vad fallet är med de motstående intressena i det nu aktuella målet. Fler motstående intressen i kombination med en påtaglig påverkan på dessa har aktualiserat frågan om den valda lokaliseringen verkligen är den plats där ändamålet med verksamheten kan uppnås med minsta intrång. Frågan om hur långtgående krav på lokaliseringsutredning som bör krävas kompliceras av att ansökan avser en pågående verksamhet med en direkt koppling till platsen för den tillståndsgivna fabriksverksamheten där vidareförädling sker.

Majoriteten i mark- och miljödomstolen har inte gjort en korrekt avvägning av riksintressena. Ärendet är av komplicerad art och oförenliga riksintressen av stort allmänintresse står mot varandra. Den aktuella kalkstenstäkten är lokaliserad inom riksintresse för naturvård och friluftsliv. Riksintresset för naturvård omfattar Nordbillingen. Riksintresset för friluftsliv utgör ett större geografiskt område innefattande hela Billingen, Valle och Hornborgasjön.

Riksintresset för naturvård utgörs av ett platåberg med diabastäckta kambrosilur-avlagringar. Detta ger förutsättningar för en mångformighet i naturtyper och biotoper med bl.a. myrkomplex, ädellövskogar, ängs- och hagmarker samt rikkärr. Nordbillingen utgör en helhet vars samlade värde ges av vissa utpekade objekt och företeelser tillsammans med den helhet som platåbergets naturmiljöer utgör. I det område som direkt berörs av den tänkta kalkstenstäkten finns en sista rest av ett representativt odlingslandskap på sydslutningen av Nordbillingen. Inom området finns också ett för Nordbillingen typiskt vattendrag, Hållsdammsbäcken, med snabbt flöde i

blockig terräng och som ofta är ravinbildande. Täkten berör också för Nordbillingen typisk ädellövskog med hässlen. Den tänkta täkten är ett irreversibelt ingrepp i ett för Nordbillingen representativt odlingslandskap och utgör påtaglig skada för riksintresset naturvård.

Det tänkta nya täktområdet ligger även inom den del av riksintresseområdet som ligger nära Skövde tätort och som därför är attraktivt och tillgängligt för många människor. Kalkstenstakten är vidare belägen nära Billingens motionsanläggning som är en vanlig angöringspunkt för det rörliga friluftslivet. Täkten kommer att utgöra ett absolut hinder för friluftsliv på den plats där täkten lokaliseras men också påverka friluftslivet som utgår från Billingens motionsanläggning och den sammanlänkande passagen mellan Nordbillingen och riksintressets utlöpare ner mot Skultorp. Ett borttagande av odlingslandskapet med dess storslagna utsiktspunkter kommer att leda till att ett betydligt större område än brytområdet påverkas och minska dragningskraften för friluftslivet. Täkten innebär därför påtaglig skada även på riksintresset för friluftsliv.

Områdets varierande natur- och kulturvärden förenat med närheten till Skövde stad och Billingens friluftsområde medför att området är mycket välbesökt. Genom att ge riksintressena för naturvård och friluftsliv företräde främjas långsiktigt hushållningen med mark och vatten genom bevarande av höga natur- och kulturvärden samt värden för friluftsliv och turism.

Naturskyddsföreningen och Nätverket

Riksintressen

Platsen för kalkstensbrytningen ligger inom tre olika riksintresseområden, nämligen riksintresset för mineralutvinning, riksintresset för naturvård och riksintresset för friluftsliv. SGU:s klassning av området som ett riksintresse för mineralutvinning förefaller främst vara betingat av beredskapsaspekter. Av produktionen av cement i Sverige exporteras två till tre gånger vad som produceras i Skövde. Infrastrukturen för transport av cement till Götaland är väl utbyggd. Depåhamnarna till betongindustrierna ligger i de flesta fall nära de större orterna längs Västkusten. Sedan två år fraktas ingen

cement per järnväg från Skövde. Enligt klassningsbeslutet uppfyller kalkstenen endast 2 av 5 kriterier och det framgår inte att kalkfyndigheten är unik i Sverige. Redan idag kasseras en tredjedel av den kalk som utvinns pga. för dålig kvalitet. Det finns inte idag eller inom överskådlig framtid behov av kalkstenstakten i Skövde för den svenska cementförsörjningen. Beredskapsperspektivet innebär inte att det idag måste utvinnas mer kalk ur tälkten utan tvärtom att kalkstenen bör sparas för eventuella beredskapsbehov i framtiden. Klassningen av området som ett riksintresse för mineralutvinning saknar grund.

Naturvårdens riksintresse har getts en utbredning som täcker ett stort område över hela Nordbillingen. Inom detta område finns ett antal särskilda objekt och företeelser som ett särpräglat och bevarandevärdt odlingslandskap med naturbetesmarker, ängar, rika kärr, sumpskogar, plåtåformigt välvd mosse, limogen strandsumpskog, granskog och ädellövskog. Plåtåbergens branter är pga. sina geologiska och hydrologiska förutsättningar speciella i och med att de skapar förutsättningar för sällsynta och hotade arter och ovanliga naturtyper oavsett öppen eller beskogad terräng. Av beskrivningen av värdena för Nordbillings östsluttning framgår att där finns ett mosaikartat landskap med vidsträckta ädellövskogar, lundar, mindre kärrartade partier och i södra delen markerade rasbranter, att florán är mycket rik, att området är ett välbesökt utflyktsmål och att av särskilt värde är de i sysluttningen förekommande vattendragen med snabba flöden och blockig terräng och som ofta är ravinbildande. Våmbdsdalen är även en representativ odlingsbygd. Natur miljöerna i denna del utgör en sista rest av det odlingslandskap som bör bevaras.

Hållsdammsbäcken är ett av få större vattenflöden i diabasbranterna/sluttningarna runt om Nordbillingen av beskriven typ. Den speciella fuktrika biotop som skapas där utgör en mycket liten del av brantmiljöerna runt Nordbillingen. Intill det nya brytområdet ligger ett område med kalkbarrskog. Det löper intill Hållsdammsbäcken precis ovanför brytområdet. Här finns många sällsynta svampar, varav sju är rödlistade.

För friluftslivets riksintresse utgör områdets lämpliga terräng, med variationsrik, omväxlande och särpräglad topografi samt de goda möjligheterna att komma till och in i området och vistas där, viktiga kriterier för utpekandet. Genom ett särskilt tillägg har

området för friluftslivets riksintresse utökats utmed Skövde tätorts västra delar för att skapa en länk till Sydbillingens naturlandskap och Simsjön. De aktuella riksintresseområdena ligger mycket stadsnära och nära Billingens friluftsområde. Friluftsområdet hade år 2014 800 000 besök. Besökarna kommer från västra och södra Sverige samt även från Danmark. Billingeberget erbjuder samma vinterklimat som södra Dalarna samtidigt som man har Skövde centrum bara 3 km bort. Friluftsområdet är också ett officiellt vasaloppscenter för cykel, löpning och skidor.

De skiljaktiga ledamöterna i mark- och miljödomstolen beräknar att genom hittillsvarande täktverksamhet har knappt 60 procent av den utpekade mineraltillgången brutits ut. Riksintresset får därför redan vara väl utnyttjat för sitt ändamål. Hittills har omkring 28 ha av naturvårdens riksintresseområde Nordbillingen tagits i anspråk av täktverksamheten, men ännu så gott som inget av friluftslivets riksintresseområde. En fullständig utvinning skulle ta i anspråk 90 ha av naturvårdens och knappt 67 ha av friluftslivets riksintresseområdet, däribland yta som är viktig för tillträdet till friluftsområdet från Skövde. Basen för den biologiska mångfalden blir utplånad när de översta jordlagren banas av för brytning. Slutligen försvinner kalkstenen. Det är de små förlorade värdenas betydelse för helheten på platsen och riksintressena som ska skyddas i området. Täkten innebär att de sista resterna av ett ålderdomligt odlingslandskap, som numera saknar motsvarighet på Nordbillingens sluttningar, går förlorat. Området är också intressant ur kulturmiljösynpunkt där vaggan till Skövde finns och många spår av äldre landskap. Tillträdesvägen till området kommer att försvinna vilket leder till att den tätortsnära delen av friluftslivets intresseområde förlorar i attraktivitet och tillgänglighet. Den utlöpande täkten blir lokaliserad mitt i passagen mellan Billingens motionsanläggning och utlöparen av riksintresset utmed Sydbillingens östsida ner mot Skultorp och Simsjön. Sammanlänkningen är viktig för helheten och upplevelsen av riksintresset för friluftsliv.

Enligt vad länsstyrelsen anfört i målet har också de miljöer som saknar de högsta värdekärnorna en stor betydelse för hela riksområdets värde. Värdekärnornas kvalitet är beroende av ett sammanhållet större område som inte kan naggas i kanten av exploateringar och påtagliga irreversibla intrång. Skadan på naturvårdens och

friluftslivets riksintressen bedöms som påtaglig med hänsyn till de förlorade värdenas betydelse för riksintressena som helhet.

Riksintresset för mineralutvinning är alltför kortsiktigt jämfört med de mer långsiktiga fördelarna med att ge de övriga riksintressena företräde. I prop. 1985/86:3 (s. 69-72) framhålls att det är angeläget att områden som innehåller kända tillgångar på värdefulla ämnen eller material, som är av stor betydelse i ett nationellt perspektiv, skyddas mot åtgärder som kan förhindra eller försvåra ett framtida utnyttjande av resursen. Det anförs att viss verksamhet och bebyggelse därför borde undvikas i områden med viktiga råvarutillgångar. Att bibehålla området som natur och friluftsområde kommer inte alls att påverka områdets betydelse som riksintresse för mineralutvinning. Om man i framtiden måste bryta kalk i området så finns denna möjlighet kvar. I den överklagade domen tillmäts det kortsiktiga och snäva riksintresset för mineralutvinning omotiverat stor betydelse. Mineralutvinningsintresset kommer att vara i det närmaste obefintligt efter 15 års brytning. När verksamheten är avslutad återstår impediment utan attraktionskraft och samhället åsamkas stora kostnader för områdets förvaltning. Prioriteringen drabbar två riksintressen och andra intressen utan skönjbar borte tidsgräns. Möjligheten att utvinna kalkstensresurserna kvarstår om det skulle uppstå en brist på kalksten.

Natura 2000

Söder om täkten ligger Natura 2000-området Klasborgsängar och Våmsängar på ett avstånd av 100 m. I området finns biotoper som är beroende av att marken översvämmas visa perioder varje år. Det är osäkert i vilken utsträckning det vatten som idag rinner i Hållsdammsbäcken kan ledas över till en nysträckning så att vattnet verkligen når det skyddade området. Om vattnet leds till den föreslagna sträckningen kommer ett helt nytt vattendrag att skapas. Det är inte tillräckligt säkerställt att omledningen av Hållsdammsbäcken kan utföras och underhållas så att det näraliggande Natura 2000-området kan bevaras utan risk för skador på de livsmiljöer som ska skyddas. Åtgärdsplanen avseende omläggningen av Hållsdammsbäcken är inte en ur miljösynpunkt hållbar lösning för framtiden eftersom den utgår från att ett kontinuerligt underhåll av den konstgjorda bäckfåran ska kunna ske oavsett om bolaget

finns kvar på platsen eller inte. Mark- och miljööverdomstolen har redan i återförvisningsdomen i mål nr M 5853-14 bedömt att verksamheten kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Den planerade täktverksamheten innebär konkreta och stora risker för negativ miljöpåverkan på naturvärdena inom Natura 2000-området och uppfyller inte de ytterst stränga utredningskrav som krävs för att tillstånd ska kunna lämnas.

Övriga motstående intressen

Täkten ligger omkring 900 m från Stora Torget i Skövde. Inom en radie av 2 km från den befintliga täktens mittpunkt är drygt 9 300 personer folkbokförda, vilket innebär 3 500 - 4 000 hushåll. Dessa riskerar att drabbas av buller från sprängningar, skutknackning och krossverk. Buller är ofta mycket störande och långvarigt buller är stressframkallande och kan leda till hälsoproblem. Damningen från täktverksamheten och transporterna leder till risk för hälsoproblem, nedsmutsade hus och ökat slitage på bilar samt teknisk och elektronisk utrustning. Skakningar och vibrationer från främst sprängningar har genom åren lett till sprickor i t.ex. bottenplattor och fasader samt spräckta fönsterrutor. Påverkan på grundvattnet riskerar att leda till negativ påverkan på befintliga brunnar för utvinning av jord- och bergvärme.

I omedelbar närhet till täktområdet ligger Våmbs kyrkby, som är ett kulturhistoriskt värdefullt område med en mycket vacker gammal kyrka. Förmodligen är detta den plats där dagens Skövde började utvecklas.

Den nya verksamheten förutsätter att Brandstorpsvägen stängs. Åtgärden kommer att få stor betydelse för trafiken som förhindras att använda vägen. Om vägen stängs kommer trafiken på vägen att tvingas ned genom centrum.

Enligt utredningar i målet förekommer åkergröda i området. Arten är fridlyst enligt artskyddsförordningen och kräver noggrant skydd enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Detta innebär att det är förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Bolaget har inte visat att det kan uteslutas att det uppstår skador på de gölar där åkergrödan vilar eller fortplantar sig och då det inte finns dispens enligt

artskyddsförordningen är verksamheten inte tillåtlig. Enligt Naturvårdsverket utgör möjligheterna att ordna med kompensationsåtgärder inte särskilda skäl vid prövningen av om dispens enligt artskyddsförordningen behövs pga. skada på artens fortplantingsområden eller viloplats. Trots tekniska möjligheter att flytta åkergrodan till nya dammar/våtmarker där åkergrodan lever krävs dispens från artskyddsförordningen för att det ska vara tillåtet att förstöra de dammar/våtmarker i vilka åkergrodan lever och/eller reproduceras. Möjligheterna att ordna med kompenserande dammar utanför planerat brytområde ska inte påverka lokaliseringsbedömningen. Bolaget har inte heller visat att det föreligger någon av dispensgrunderna i artskyddsförordningen.

Alternativa lokaliseringar

Alla de tänkbara lokaliseringarna som lyfts i målet, Häggum, Uddagården eller Rådene, ligger inom ett par mil från bolagets cementfabrik i Skövde. Två av alternativen, Uddagården och Rådene, är utpekade som riksintressen för mineralutvinning. I alternativet Uddagården ligger ca 2 km² av riksintresseområdet för mineralutvinning inte i något område som utpekats för motstående riksintressen. Det handlar därmed om en areal som överstiger hela arealen för riksintresseområdet i Våmb. Det är endast täkten som skulle behöva flyttas. Vissa tillkommande kostnader är förknippade med en flyttning, men det är högst troligt att kostnaderna inte är så höga att de kan anses oskäligen i relation till den miljö- och hälsovinst som kommer att bli följden. Exempelvis behöver det inte byggas någon större infrastruktur och kostnaderna för skyddsåtgärder kan minska. I vart fall har bolaget inte presenterat några redovisningar som kan läggas till grund för en sådan bedömning. En utökning av kalkstenstakten är inte tillåten på den sökta platsen eftersom det finns alternativa platser inom ett ekonomiskt möjligt närområde.

Ytterligare villkor

Av säkerhetsskäl bör det ställas krav på att det runt hela brytområdet ska sättas upp ett stängsel för att förhindra fallolyckor.

Det är skäligt med en längre tyst period under en sommarmånad med hänsyn till hur många som är störda av verksamheten,

Syftet med kravet på besiktning och dokumentation av fastigheter är att få fram referensuppgifter om befintliga skador för att det i efterhand ska gå att avgöra när en vis skada inträffat.

Kravet på iordningsställande av Hållsdammsbäcken så att befintligt läckage upphör är föranlett av att det på goda grunder kan antas att sprängningar i tälten orsakat sprickor i berget som ger läckage i botten av bäcken. Att Hållsdammsbäcken är tät är viktigt eftersom den förser Våmsbäcken och i sin tur natura 2000-området med vatten.

Punkten d i delegationen till tillsynsmyndigheten är så väsentligt för förutsättningarna i Natura 2000-området att det bör regleras direkt genom domen.

Beslutet om delegation bör kompletteras med följande. Det bör föreskrivas att driften av verksamheten inte får påbörjas innan det föreligger lagakraftvunna villkor enligt a, b och f. Det bör vidare föreskrivas att ingen av de åtgärder som regleras genom punkterna c och d får påbörjas innan tillsynsmyndigheten godkänt hur bolaget ska utföra dem och att driften av verksamheten inte får påbörjas innan åtgärderna är godkända av tillsynsmyndigheten. Det bör slutligen föreskrivas att innan tillsynsmyndigheten meddelar villkor ska förslag till dessa sändas ut på remiss till berörda.

Sakägare företrädare av D H

Sverige och Västsverige är inte beroende av cement från bolagets fabrik i Skövde och därmed inte heller av en fortsatt och utökad brytning av kalksten i Skövde. Behovet av cement täcks av produktionen i Slite och Degerhamn. Nästan tre gånger produktionsmängden i Skövde går på export utomlands. Bolaget har i Götaland en väl utbyggd infrastruktur med depåhamnar. Detta framgår av dokumentet ”SGU:s nya riksintresse” och en rapport av M Å vid Lunds universitet från december 2004.

Verksamheten i brottet medför stor påverkan på de närboendes och Skövdebornas närmiljö. Sprängningar, buller från avbaning, skutknackning och transporter av kalkstenen till fabriken pågår fram till kl 21 på kvällarna. Sprängningarna orsakar skador på husen. Damm och spränggaser drar in över närområdet. Dammet från brytning, stenkross och fabrik har uppmärksammats av miljönämnden som ålagt bolaget att inrätta en tjänst som dammansvarig och att montera upp en vindstrut för att se vart dammet blåser iväg. Dammet som lägger sig över de näraliggande fastigheterna är ibland av speciell konsistens och nästan omöjligt att avlägsna. Bilar som utsätts för dammet går inte att få rena i vanlig biltvätt. Bolaget delar ut presentkort på biltvätt till bilägare som kompensation. Det är oroande att tänka sig hur dammet påverkar människor.

Utökningsområdet ligger inom några minuters promenad från närmaste bostadsområde. Väl inom om influensområdet för brytningen. Utökningsområdet har mycket stora värden för de närboendes och Skövdebornas friluftsliv och naturupplevelse. En helt dominerande del av Nordbillingsens platå består av svårtillgänglig skogsmark där kalhyggen breder ut sig efter allt mer omfattande skogsavverkningar. Billingen är också ett platåberg som begränsas av branta stup. Det finns bara en naturlig sluttning som sträcker sig ända upp på berget och som gör det möjligt att vandra, åka skidor och köra mountainbike. Det är den sluttning som bolaget vill bryta upp i dess södra del. Det är sluttningen och angränsande friluftsområde som har de mycket stora naturvärdena.

Med 800 000 besök år 2014, gångavstånd från Skövde centrum, vasaloppscenter m.m. har fritidsområdet utvecklats till ett av Västsveriges viktigaste och mest besökta. Området gränsar och till viss del överlappar bolagets marker. Nordligaste delen av det nya brottet kommer att ligga 150 m från nuvarande spårområde för skidor, mountainbike och vandringsleder samt knappt 1000 m från Billinge hus och Hållsdammen. Den punkt för Hållsdammsbäcken som kommer att avledas ligger inom fritidsområdet. Skövde kommun har presenterat ett mycket omfattande mångmiljonprogram för en utveckling av Billingsens fritidsområde. Detta framgår av dokumenten "Utveckling av Billingen framtidssatsning för Skövde" från mars 2016 och "Slutrapport Billingen 2020-2 febr 2016". All utveckling söderut stoppas av det

nya brottet. De nya spåren för skidor, mountainbike och vandringsleder kommer att ligga mycket nära brottet. Billingeleden som nu går rakt söderut mitt genom det område som ska brytas upp behöver flyttas och ledas utmed den nya bäcken väster om det nya brottet, längs med brottkant, staket och vall. Leden måste troligen stängas av vid sprängningar. Billingens nuvarande och framtida fritidsområde kommer att påverkas negativt av verksamheten i det nya angränsande brottet. Kalkstensbrytningen minskar attraktionskraften för berget och kommer att påverka besöksnäringen i Skövde negativt och därmed få en allvarlig samhällsekonomisk verkan för kommunen. Dalgången mellan Nord- och Sydbillingen kommer till stor del att raderas ut, vilket framgår av ”Inventering och bedömning av naturvärden i Våmb” 2011-11-21, som Enejtjärn Natur AB har genomfört på uppdrag av bolaget.

Området har mycket stora, unika och speciella värden ur kulturminnessynpunkt för Skövde. Detta framgår av ”Kulturhistorisk förstudie Brandstorp-Våmb 2012” utförd av Västergötlands museum. Fyndigheter visar på bosättningar flera tusen år tillbaka. Där finns flera fornlämningar. Våmbsdalen är en viktig del av Skövdes tillblivelse och historia. Den sista bevarade delen av pilgrimsleden genom Skövde, nuvarande Brandstorpsvägen, är enligt Västergötlands Museum unik och bör bevaras. Kulturvärdena från Skövdes gamla historia raderas ut.

Naturvårdsverket och SGU har i målet framfört en del frågetecken kring bolagets utredningar om hur omledningen av Hållsdamsbäcken påverkar Natura 2000-området och hur brytningen av kalksten påverkar grundvattnet. Det borde också undersökas hur Hållsdammsbäckens omledning påverkar naturvärdena norr om det planerade brottet samt Skövdes reservvattentäkt vid Bergsätters källor.

Bevarandevärdena i det planerade utökade brytområdet är så stora att de väger tyngre än värdet av att bryta ut det kvarvarande materialet, vilken bedömning länsstyrelsen framfört i målet. Billingens fritidsområde är i högsta grad värdekärnan i riksintresset för friluftsliv på Norra Billingen. Enligt kommunens översiktsplan 2025 är det nya brytområdet inte utmärkt som mark för mineralbrytning eller industriverksamhet och i planen sägs att en utökning av bolagets täktområde måste noga vägas mellan olika motstående, nationella, regionala och lokala intressen. Det sägs också att Billingens

fritidsområde har stora kvaliteter för Skövde och ska bibehållas och utvecklas som fritids- och rekreationsområde.

Bolagets bemötande

Riksintressen

Fyndigheten har inte den mest rena kalkstenen men för cementtillverkningen är inte renhetsgraden avgörande. Den kemiska sammansättningen av kalkstenen i Våmb är näst intill optimal för cementtillverkningen och endast några få procent av kisel, i form av sand, behöver tillsättas för att få lämplig råvara. Den sekundära kalkstenen som inte kan användas i tillverkningsprocessen kan användas som utfyllnad vid efterbehandlingen. Påstående att riksintresset för mineral kan säkerställas genom att kalkfyndigheten bevaras för framtiden är inte förankrad i verkligheten eftersom utnyttjandet förutsätter att det finns en cementindustri i Skövde. Det kvarstår omkring två tredjedelar av den riksintresseförklarade fyndigheten. Det utökade täktområdet omfattar långt mindre än hälften av det kvarvarande riksintresset. Att tillståndstiden begränsats till 15 år innebär inte att kalkstensfyndigheten vid Våmb skulle brytas ut inom denna tid.

Riksintressena för naturmiljö respektive friluftsliv omfattar områden som uppgår till omkring 10 500 ha respektive 30 000 ha medan det utökade brytområdet tar i anspråk 23 ha. Den utökade täkten kommer att omfatta 11,8 ha jordbruksmark.

Jordbruksmarken utgörs av åkermark med låga naturvärden. Inom riksintresset naturvård Nordbillingen finns totalt 1 446 ha åker, vilket innebär att 0,8 procent tas i anspråk. Det finns element som omfattas av det generella biotopskyddet som har viss betydelse för biologisk mångfald, t.ex. stenmurar och små våtmarker. Det finns också objekt av visst kulturhistoriskt värde, men inget av dessa är unika och liknande återfinns på många platser kring Skövde. I odlingslandskapet Våmb finns vissa strukturer kvar från äldre tiders bruk såsom åkerholmar, stenmurar och fägator. Den mark som hålls öppen brukas emellertid med moderna metoder och gödslas. Detta har medfört att den biologiska mångfald som kan förknippas med äldre tiders småskaliga odlingslandskap i mycket gått förlorad. Ur denna synvinkel är det tveksamt om det

aktuella landskapsutsnittet kan ses som representativt. Äldre tiders brukningsformer representeras inte och varken djur- eller växtlivet motsvarar vad som kan förväntas i samma område för jordbrukets rationalisering. Värdet av odlingslandskapet ligger i första hand inte i områdets reella natur- och kulturvärden utan i närheten till bebyggelse och i den attraktionskraft för Skövdebornas vardagsrekreation som följer därav. Denna vardagsrekreation ska inte förväxlas med värden av riksintresse. Det finns gott om liknande småskaliga landskap i brytområdets närhet och runtom Skövde. På andra delar av Billingen finns det odlingslandskap som har högre värden än de i det tilltänkta brytområdet. Ett sådant finns kring Berg som är utpekad i värdeomdömet för riksintresset för naturvärden samt är av riksintresse för kulturmiljövården. Även runt om i övriga södra Sverige är småskalig jordbruksmark en vanlig landskapstyp. Hållsdammsbäckens mest betydande naturvärde är ett biotopskydd, som utgörs av en sprickdal med höga diabasväggar, uppströms det utökade brytområdet och som inte kommer att påverkas av verksamheten. Den sammanlänkande passagen mellan Nordbillingen och en utlöpare av riksintresset för friluftsliv, som sträcker sig mot Skultorp, blockeras av väg 49 mellan Skövde och Skara med över 12 000 fordonsrörelser per dygn. Vidare har bolaget åtagit sig att iordningställa en gång- och cykelstig kring täktområdet samt en ny sträckning av Billingeleden, för att säkerställa tillgängligheten till friluftsområdena kring täktområdet. Påverkan på det rörliga friluftslivet blir i praktiken marginell. Exempelvis berör omledningen av Billingeleden en sträcka av omkring 1 km jämfört med 4 mil vandringsled.

Övriga motstående intressen

Stora torget i Skövde ligger 1 380 m från den närmaste punkten där täktverksamheten bedrivs vilket är en krossanläggning under jord. Avståndet till befintlig brytfront är 2300 m och kommer att öka i takt med att brytfronten rör sig mot väster. Bolaget har visat att verksamheten kan innehålla de villkor som föreskrivits beträffande bl.a. buller, vibrationer, luftstötstång och damning, vilka är sedvanliga för denna typ av verksamhet. Mätningar av halter av PM10 i Skövde tätort har genomförts av Skövde kommun år 2010 och 2015. Samtliga mätningar har visat att miljö kvalitetsnormerna som årsmedelvärde samt dygnsmedelvärde, liksom även antagna miljömål, och utvärderingströsklar i samtliga mätfall underskrids. Det finns inga belägg för att

vibrationer i den storleksordning som uppkommer vid sprängningar i tåkten, och som mäts kontinuerligt, orsakar skador på byggnader. Antalet uppmätta trafikrörelser på Brandstorpsvägen är omkring 400 per dag att jämföra med 12 000 per dag på väg 49. Brandstorpsvägen har alltså relativt sett liten betydelse för trafiken västerut från Skövde. Verksamheten kommer därför inte att ge upphov till oacceptabla störningar för närboende.

Frågan om den ansökta verksamhetens påverkan på Natura 2000-området Klasborgs och Våmbs ängar är väl utredd i målet och samtliga av de frågeställningar som Naturskyddsföreningen och enskilda klagande anfört är belysta. En eventuell grundvattensänkning inom Natura 2000-området är av mindre betydelse och bedöms inte kunna skada de skyddade livsmiljöerna. Längs kulverten, som ska tillförsäkra Natura 2000-området vatten, är schaktdjupet ringa, i huvudsak mindre än en meter, och som mest tre meter. Den föreslagna betongtätningen är underhållsfri. Den föreslagna utformningen av den nya bäckfåran säkerställer att negativ påverkan på skogsmarken inom Natura 2000-området inte kommer att uppstå.

Det framgår av praxis att förbudet i artskyddsförordningen mot att skada eller förstöra fortplantningsområden eller viloplatsen och därmed frågan om dispens, aktualiseras först om verksamheten eller åtgärden innebär en negativ effekt på förutsättningarna att bibehålla eller återställa den gynnsamma bevarandestatusen för arten. Enligt EU-kommissionens vägledningsdokument ska åtgärder som säkerställer fortsatt kontinuerlig ekologisk funktionalitet beaktas vid bedömningen av om art- och habitatdirektivet efterlevs. Sådana åtgärder skiljer sig enligt Kommissionen från kompensationsåtgärder i strikt mening. Motsvarande bedömning gjordes av Mark- och miljööverdomstolen i mål beträffande Klinthagentåkten.

Bolaget har låtit Enetjärn Natur utreda förekomst av groddjur inom och omkring det utökade täktområdet samt lokalernas betydelse för populationerna. Bedömningen är att enstaka exemplar av groddjur kommer att påverkas, men detta kommer inte att få någon negativ påverkan på arternas bevarandestatus, vare sig nationellt, regionalt eller lokalt, eftersom det finns gott om småvatten med lekvattenkvalitet utanför det utökade täktområdet inom vandringsavstånd för groddjuren. De svamparter som påträffats i en

kalkbarrskog utanför det utökade täktområdet är rödlistade, men omfattas inte av artskydd. Artskyddsbestämmelserna utgör därför inte hinder mot tillstånd.

Alternativa lokaliseringar

Bolaget har i sin redovisning av alternativa lokaliseringar utgått ifrån att dessa ska vara realistiska och rimliga alternativ till fortsatt kalkstensbrytning i Våmb. För att en kalkstenstäkt ska vara lämplig för cementtillverkning måste den vara väl undersökt och ha lämplig kemisk sammansättning och mäktighet.

Rådene är en oexploaterad kalkstensfyndighet i Sydbillingens sluttningszon som prospekterades på 1950- till 1970-talet. Fyndigheten har förklarats vara av riksintresse eftersom dess mäktighet och kemiska sammansättning i stort motsvarar den i Våmb och därmed är lämplig råvara för cementtillverkning. Fyndigheten är emellertid belägen i kanten av riksintresseområdet för naturvård och det överlappas dessutom av riksintresseområde för kulturmiljövård. Inom de prospekterade områdena för fyndigheten finns också ett naturreservat och Natura 2000-område, Kalksågmossen, med bland annat fuktängar, rikkärr och sumpskogar. Nuvarande markanvändning är huvudsakligen bostadsbebyggelse samt jord- och skogsbruk. Alternativet innebär alltså öppnandet av en helt ny täkt inom riksintresseområdet för naturvård. Om brytningen ska kunna ske på ett rationellt sätt skulle naturreservatet och Natura 2000-området gå förlorat och omkring 10-15 bostadsbyggnader tas bort. Skövde kommun anger i sin översiktsplan att riksintressena för natur- och kulturvärdena bör prioriteras i Rådene.

I Uddagården i Falköpings kommun bryts kalksten för andra ändamål än cementtillverkning. Fyndigheten är belägen inom riksintresse för naturvård och kulturmiljö och överlappas delvis av Natura 2000. Mäktigheten är 10 m och arealanspråket beräknas till omkring 2,5 gånger det i Våmb. Lågsten saknas i lagerföljden vilket innebär att stora mängder tillsatsmedel skulle behöva tillsättas i tillverkningsprocessen.

Länsstyrelsen anförde i mark- och miljödomstolen att det finns ett område vid Billingen söder om Skövde med ytligt liggande kalksten som inte omfattas av

riksintresse. Bolaget uppfattar att det i huvudsak är området norr om Stenstorp, mellan Häggum och Rådene, som avses. Området är mycket väl prospekterat eftersom det tidigare bedrivits täktverksamhet i området. Täkten är emellertid sedan länge efterbehandlad. Markanvändningen i området är i huvudsak modern jordbruksdrift. Kalkmäktigheten är dock låg, vilket innebär att omkring fem gånger så stor areal behöver tas i anspråk för att bryta motsvarande kalkstenmängder som i Våmb. Det saknas lågsten vilket innebär att mycket stora mängder tillsatsämnen skulle behövas om kalkstenen skulle användas för cementtillverkning.

I Våmb är transportavståndet mellan täkt och fabrik 1,6 km på en intern transportväg. Avståndet mellan fabriken och Rådenefyndigheten är 7,5 km fågelvägen, men nyttjandet av denna väg skulle kräva anläggande av transportinfrastruktur genom riksintresseområdena för naturvård och friluftsliv, genom ett område med fritidsbebyggelse och genom ett större Natura 2000-område. Vid transport på befintlig väg har avståndet beräknats till 17 km. Detta förutsätter omlastning till tung lastbil och skulle kräva sju tunga lastbilar i kontinuerlig rörelse 16 timmar per dygn. I alternativet Uddagården skulle transportavståndet uppgå till 32 km på allmän väg.

Transportbehovet skulle då motsvara 12 tunga lastbilar i kontinuerlig rörelse 16 timmar per dygn. Anläggningskostnaden för nytt järnvägsspår mellan täkt och anslutningspunkt på Västra stambanan kan uppskattas till i storleksordningen 50-75 miljoner kronor per kilometer spår. En anslutning till Rådene skulle kräva minst två km nya järnvägsspår. För Uddagården är minsta tänkbara avstånd något längre. Investeringar för mottagning av kalksten på fabriksområdet skulle inte understiga 10 miljoner kronor. Därtill kommer att Västra stambanans kapacitet redan idag är fullt utnyttjad. Eftersom järnvägstrafiken måste ske inom stadsbebyggelse kan den endast utföras dagtid, vilket skulle konkurrera med persontrafiken. De linbanor som funnits inom industrin har avvecklats pga. för höga drifts- och underhållskostnader.

Vidare skulle en täktetablering på annan plats kräva omfattande investeringar i ny utrustning. En ny krossanläggning skulle behöva anläggas under jord för att begränsa omgivningspåverkan. Investeringskosten uppgår till omkring 50 miljoner kronor. Därtill kommer kostnader för bl.a. personalutrymmen, maskinhallar,

sedimentationsdammar och pumpstationer. Åtgärder för exempelvis bullerreducering eller dammbekämpning måste vidtas oavsett antalet näraliggande bostäder.

Ytterligare villkor

Det område som länsstyrelsen anser bör undantas från brytning består till cirka två tredjedelar av ett hässle med naturvärdesklass 2 samt en tredjedel granskog med naturvärdesklass 3. Vad gäller hässlet finns det gott om liknande objekt med större värden inom riksintresseområdet för naturvård. Kulturvärdena består av resterna av ett fossilt åkersystem med ett flertal röjningsrösen. Därtill har spår av järnframställning hittats vid den arkeologiska undersökningen. Inget av dessa värden gör platsen unik sett till Skövde stad och dess närområden som helhet. Att området idag är bevuxet med ädellövträd är ett resultat av att det historiska brukandet av marken som åkermark - och eventuellt som betesmark – sedan en längre tid upphört. Det finns således ingen koppling mellan kulturvärdena och de idag förekommande naturvärdena. Det är inte heller sannolikt att ädellövskogen kommer att bestå utan skötselåtgärder. Mer sannolikt är att området i så fall kommer att utvecklas mot en granskog med lövinslag liknande den natur som återfinns i den nordligaste delen av det fossila åkersystemet, liksom längre upp på Billingens sluttning. Bolaget har åtagit sig att restaurera ett igenväxande hässle utanför brytområdet, vilket kommer att kompensera för de naturvärden som förloras.

Vidare utgör omledningen av Hållsdammsbäcken och de två sedimentationsfällor, som anläggs som en del av den nya bäckfåran, en fullgod compensation dels för den del av den befintliga Hållsdammsbäcken, dels för de två grodvatten, som försvinner på grund av det utökade brytområdet. Den betesmark och de objekt som omfattas av det generella biotopskyddet kompenseras full ut genom det efterbehandlade och återlämnade området och anläggandet i detta av motsvarande biotoper.

Vad gäller de värden för mineralutvinningsintresset som det aktuella området representerar så räcker den underliggande kalkstenen med nuvarande cementrecept för en produktion av cirka 500 000 ton cement. Det motsvarar ungefär ett års produktion i Skövdefabriken eller en årskonsumtion av cement i Västra Götalands län med omnejd.

Med ett framtida utvecklat recept är det möjligt att kalkstenen i området, när den väl bryts ut, kommer att räcka för produktion av betydligt mer cement. Det är inte en rimlig begränsning att undanta det aktuella området från brytning.

De villkor som mark- och miljödomstolen föreskrivit är ändamålsenliga och tillräckliga med hänsyn till den omgivningspåverkan som verksamheten medför. Att stängsel ska sättas upp kring verksamhetsområdet är okontroversiellt och bolaget har ingen erinran mot villkor i detta avseende. Kravet att näraliggande fastigheter ska undersökas av en oberoende besiktningsman fyller ingen funktion eftersom sprängningarna utförs så att skador på byggnader inte uppkommer. Frågan om infiltration av den befintliga Hållsdammsbäcken har varit föremål för tillsyn, men har inte föranlett krav på att vidta åtgärder. Omledningen av bäcken kommer att reducera infiltrationen. Det är lämpligt att det delegeras till tillsynsmyndigheten att meddela villkor och föreskrifter beträffande frågor av mindre betydelse.

Verkställighetsfrågan

Bolaget

Gällande tillstånd för brytning gäller till den 1 mars 2017. Råvaran till cementfabriken utgörs av en blandning av lågsten och högsten. Eftersom brytningen lågsten sker från översta pallen och ligger före de nedre pallarna med högsten finns det en ytterst begränsad mängd kvarvarande brytbar lågsten. Lågstenen beräknas ta slut i mars 2017. Enda sättet att säkerställa cementfabrikens råvaruförsörjning efter detta datum utan ett verkställighetsförordnande för den sökta verksamheten i dess helhet är att bolaget bryter ut all kvarvarande kalksten i befintlig täkt och lägger på lager, samt under en övergångstid köper in kalksten utifrån som kompletterande råvara. Att skynda på brytningen av samtliga kvarvarande mängder kalksten i täkten och lägga på lager är inte önskvärt ur ett brytningsperspektiv eftersom det då inte är möjligt att fortsätta brytningen in i det utökade täktområdet från tre befintliga pallar. Det är heller inte önskvärt att köpa in kompletterande kalkstensråvara eftersom detta förutsätter omfattande transporter med tillkommande kostnader och miljöeffekter. Receptet för cementtillverkningen har nu ställts om så att den sten som får brytas med det gamla tillståndet räcker för produktion till augusti 2017. För att kunna påbörja fortsatt

brytning enligt det nya tillståndet krävs emellertid tid för förberedande åtgärder i form av avverkning, omledning av Hållsdammsbäcken, stängsling och avbaning.

Olägenheterna av att det överklagade tillståndet inte kan tas i anspråk fullt ut är väsentliga.

Av genomförd naturvärdesinventering framgår att utökningsområdet huvudsakligen består av åkermark med låga naturvärden. Utredningen visar att kärnvärdena för de motstående riksintressena inte skadas av verksamheten. Däremot är det uppenbart att riksintresset för mineral går förlorat om de motstående intressena får företräde.

Naturvårdsverket

Även om bolaget kompletterat utredningen vad avser Natura 2000-området är vissa frågor som tidigare ställts i målet fortfarande obesvarade, dels pga. vissa oklarheter och felaktigheter i redovisningen, dels genom att vissa bedömningar är altför begränsade och svepande. Det finns sådan risk för skador på miljön att bolagets intresse av att få ta tillståndet i anspråk före laga kraft inte väger tillräckligt tungt. Särskild hänsyn ska vid bedömningen tas till de skador på miljön som kan uppstå om tillståndet omedelbart tas i anspråk och de möjligheter som finns att läka sådana skador om tillståndsbeslutet upphävs eller ändras.

Länsstyrelsen

Det aktuella täktområdet avser ett av täktverksamhet tidigare opåverkat område med stora motstående intressen. Bäckomledningen och den påverkan denna innebär på riksintressena för naturvård och friluftsliv samt nedströms liggande natura 2000-område har en central roll vid denna prövning. Omledningen av Hållsdammsbäcken behöver ske direkt om det blir aktuellt att ta det nya brytområdet i anspråk. Skadorna av en sådan omledning är både betydande och irreversibla och skulle vidare innebära att beslutsunderlaget vid en överprövning kraftigt förändras då en betydande del av skadan på riksintressena i sådan fall redan skett utan möjlighet att läka skadan.

Kommunen har vidhållit sina synpunkter i de yttranden som tidigare lämnats i mark- och miljödomstolen.

Naturskyddsföreningen och Nätverket har anslutit sig till vad Naturvårdsverket anfört i verkställighetsfrågan.

Sakägarna företrädna av D H har motsatt sig verkställighetsförordnandet med hänvisning till att en utvidgning av täktverksamheten inte bör tillåtas pga. de väsentliga olägenheter denna skulle få för samhället Skövde.

REMISSYTTRANDEN

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har vidhållit det som tidigare framförts i målet om Natura 2000 och artskyddsförordningen samt tillagt följande. Av den nya utredning som bolaget åberopat om åkergrodans situation i det utökade täktområdet framgår att i vart fall en vattenförekomst - småvatten A - utgör fortplantningsområde för åkergroda. Om fortplantningsområden för åkergroda förstörs inom täktområdet är detta förbjudet enligt 4 § artskyddsförordningen. Den utredning som bolaget nu åberopar visar att tillstånd inte borde meddelas, i vart fall inte utan att förenas med ytterligare försiktighetsmått. I mark- och miljööverdomstolens dom den 25 januari 2016 i mål nr M 11317-14 var det relevant att resonera kring kärnområden för att identifiera vad som skulle räknas som fortplantningsområden för i målet aktuella fjärilsarter. Åkergrodan kan inte sägas ha kärnområden på samma sätt och den åberopade domen utgör inte grund för slutsatsen att det är tillåtet att förstöra fortplantningsområden som inte är att se som kärnområden.

SGU

SGU har vidhållit det som tidigare framförts i målet samt tillagt följande. Kalkstenen i Våmb är optimal som cementråvara. Det finns kalksten liknande den i Våmb på flera håll i Västergötlands platålandskap. Men i Våmb är den noggrant undersökt och dokumenterad samt av sådan mäktighet att den är ekonomiskt utvinningsbar.

Uppbyggnaden av lagerstrukturen i Sydbillingen (lerskiffer, bentonit, kalksten, alunskiffer och sandsten) och tätheten mellan lagren leder till de viktiga källflöden som finns i Sydbillingens nordsluttning. Den fortsatta driften vid kalkbrottet kommer inte att påverka den för Natura 2000-området viktiga flödessituationen.

Våmbbäcken och källutflödet i nordsluttningen utgör tydliga hydrauliska gränser och det är därför osannolikt att de utpekade småvatten söder om Våmbbäcken skulle påverkas av grundvattensänkning från täktverksamheten. De småvatten som finns väster om Hållsdammsbäcken skulle kunna vara något mer utsatta. Det verkar som att Hållsdammsbäcken är införd som ett positivt randvillkor i den presenterade grundvattenmodellen, vilket antagligen inte är riktigt. Grundvattensänkningens utbredning bör sträcka sig längre västerut och en mindre påverkan kan inte uteslutas. Gölar existerar emellertid ofta av det skäl att det finns lera och finmaterial i botten av gölarna, vilket gör att dessa är förhållandevis täta och inte lätt påverkas av grundvattensänkningar i omgivningen.

KOMPLETTERANDE UTREDNING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen lämnat följande kompletterande utredningar

- undersökning avseende åkergröda vid Våmb 2016-06-22 av Enetjärn Natur AB,
- rapport 2016-09-28 avseende buller från täktverksamhet av WSP,
- redovisning av dammätning avseende PM10 och PM2,5 av CEMENTA AB.

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling och syn i målet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Prövningens omfattning

Målet avser ansökan om fortsatt tillstånd till täktverksamhet för brytning av kalksten inom fyndighet som pekats ut som riksintresse, samt tillstånd till därmed

sammanhängande vattenverksamhet. Mark- och miljödomstolen har bifallit tillståndsansökan och meddelat tillstånd till verksamheten med föreskrivna villkor. Motstående intressen har överklagat domen och yrkat att domen ska upphävas och ansökan avslås. De skäl som framhållits avser olämplig lokalisering pga. skador på riksintressen för naturvård och friluftsliv, Natura 2000-område, artskydd och olägenheter för närboende. Fråga är även om villkor och om det finns förutsättningar att förordna om omedelbar verkställighet.

Tillståndsfrågan

Lokaliseringen

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska den plats väljas för verksamheten som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö. Bestämmelsen är tillämplig såväl vid lokalisering av ny verksamhet som vid utökning av befintlig verksamhet. I fråga om täkter som avser uttag av ett material där tillgången är mycket begränsad finns det ofta få alternativa lokaliseringar och lokaliseringsregeln får då en mer begränsad betydelse (prop. 2008/09:144 s. 13).

För bedömningen ska enligt 6 kap. 7 § andra stycket p 4 miljöbalken redovisning av alternativa platser ske om sådana är möjliga. Redovisningen ska omfatta möjliga alternativa utformningar. Av de motiv som hänvisas till framgår att kravet innebär att det ska finnas en översiktlig redovisning av de huvudalternativ som exploitören övervägt. Enligt bestämmelsen krävs även en motivering till varför ett visst alternativ valts.

Utredningen i målet visar att det i området för den sökta utökningen av täktverksamheten finns tillgång till kalksten som kan utnyttjas som råvara för cementtillverkning på ett ändamålsenligt sätt. Att området är utpekad som riksintresse för mineralutvinning visar att råvaran är värd att utvinnas. Täktverksamheten har pågått sedan länge och området är påverkat av tidigare och pågående täktverksamhet. Vad gäller de redovisade alternativa lokaliseringarna finner Mark- och miljööverdomstolen att en rimlig utgångspunkt vid bedömningen är att fortsatt

verksamhet i en exploaterad täkt är lämpligare än att exploatera en ny plats. Kalkstensfyndigheten i Rådene är oexploaterad och på platsen finns naturreservat, Natura 2000-område samt riksintresse för naturvård och exploateringen kräver borttagande av bostadsbyggnader. Det är alltså mycket som talar mot att platsen utgör en lämpligare lokalisering för en täkt än den i Våmb. Fyndigheten i Häggum har efterbehandlats och en exploatering skulle innebära ett ingrepp i återställd mark varvid de nedlagda återställningsåtgärderna skulle gå förlorade. Exploateringen är till en del att jämställa med exploatering av en ny plats. Ett utnyttjande av denna fyndighet skulle också ta i anspråk en betydligt större yta än täkten i Våmb samt kräva tillsatser av andra ämnen för att kalkstenen ska vara lämplig för cementtillverkning. Kalkstenstäckten i Uddagården har redan tagits i anspråk av Nordkalk för andra ändamål än cementtillverkning. Detta begränsar utrymmet för Cementa AB att utnyttja täkten. Även här skulle kalkstenen kräva tillsatser av andra ämnen för att vara lämplig för cementtillverkning och kräva ingrepp på en större yta än den i Våmb. Brytningen kommer också i konflikt med riksintressen för naturvård och kulturmiljö. Detta medför att dessa alternativ inte heller kan anses utgöra en mer ändamålsenlig resursanvändning än om brytningen fortsätter i Våmb.

Med hänsyn till redovisade omständigheter instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning att lokaliseringen av den utökade täktverksamheten på många sätt är att anse som lämplig och finner att den redovisning av alternativa lokaliseringar som bolaget gjort är godtagbar samt att det inte genom redovisningen framkommit att de alternativa lokaliseringarna är lämpligare.

Påverkan på riksintressen

Enligt 3 kap. 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Vid bedömningen ska möjligheterna att samtidigt utnyttja ett område för olika verksamheter undersökas (prop. 1997/98:45 II s. 30). Det behöver inte vara fråga om att förhindra en viss verksamhet utan att ta ställning till verksamhetens närmare lokalisering inom området. Härigenom eller genom att det föreskrivs om skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått kan erforderlig hänsyn tas till andra skyddsvärda intressen. Enligt hushållningsbestämmelserna i 3 kapitlet

miljöbalken ska vidare områden som pekats ut som riksintressen skyddas från exploatering som påtagligt kan skada riksintresset.

Vid tillämpningen av bestämmelserna om riksintressen har utgångspunkten i praxis varit att det är skadornas påverkan på riksintressena som helhet som i första hand ska bedömas. Detta har dock inte uteslutit att ett lokalt ingrepp i ett riksintresseområde bedömts ha medfört att riksintresset skadats påtagligt om det avsett en plats med betydande värden för riksintresseområdet. Ett åtagande att bevara och restaurera andra näraliggande områden så att deras karaktär bibehålls eller nya tillskapas har i praxis anförts som en omständighet som beaktats vid bedömningen (jfr MÖD 2006:48, MÖD 2006:49 och MÖD 2010:38).

Den aktuella täktverksamheten innebär att ett område som är utpekade som riksintresse för mineralutvinning utnyttjas. Inom området för mineralutvinning finns även värden för naturvård och friluftsliv som omfattas av områden utpekade som riksintressen. De höga kulturhistoriska värdena på platsen som framhålls i till MKB bifogad rapport från Västergötlands museum har inte lett till att det pekats ut något riksintresseområde för kulturmiljövård. De motstående intressena har emellertid framhållit att de ingår i de värden som medfört att platsen ingår i riksintressena för naturvård och friluftsliv. De motstående intressena har hävdade att området för den utökade täktverksamheten sammantaget har så betydande värden att om dessa skadas kommer det att medföra en påtaglig skada på riksintressena för naturvård- och friluftsliv.

Skövde kommuns översiktsplan ÖP 2025 ger ingen närmare vägledning vad avser riksintressenas förenlighet eller vad avser avvägningen mellan riksintressena på platsen.

Mark- och miljööverdomstolen finner att täktverksamheter typiskt sett utgör påtagliga ingrepp i miljön och därmed påtaglig påverkan på intressen för naturvård och friluftsliv. I förevarande fall är det emellertid fråga om ett till ytan mycket litet riksintresseområde för mineralutvinning i omfattande områden för naturvård och friluftsliv. Vidare har i anslutning till det utpekade riksintresseområdet för mineralutvinning kalksten brutits sedan början av 1900-talet. Kalkstensförekomsten i området har alltså tillgodosett behovet av kalksten för cementtillverkning under

mycket lång tid. Det finns fortfarande en stor del kalksten som kan brytas ut inom riksintresseområdet för att tillgodose behovet av kalksten. Mark- och miljööverdomstolen finner att detta och vad som framkommit i målet ger stöd för bedömningen att det finns ett föreliggande behov av kalksten för cementtillverkning för byggindustrin i Sverige och att det fortsatta utnyttjandet av den aktuella mineraltillgången är lämpligt ur hushållningssynpunkt även långsiktigt. Med hänsyn till vad som framkommit om alternativa ännu inte utnyttjade kalkstenstillgångar finner Mark- och miljööverdomstolen att eventuella framtida behov av beredskapsskäl kan tillgodoses även med en fortsatt brytning i tåkten i Våmb. Mark- och miljööverdomstolen finner vidare att det som framkommit i målet visar att det utökade brytområdet har betydande värden, men att platsen inte är unik i nationellt hänseende varken sedd för sig eller i sitt sammanhang med omgivande landskap. Utnyttjandet av området för naturvård och friluftsliv kommer endast att begränsas i mindre omfattning och Skövde kommun har vid huvudförhandlingen uppgett att utgången i målet inte påverkar kommunens satsning vad avser friluftsområdet. Vidare har bolaget åtagit sig att på andra näraliggande platser bevara och återskapa en del av de värden för natur och friluftsliv som går förlorade inom det utökade brytområdet som hässle med ädellövskog, vattendrag och vandringsled. Åtgärderna innebär inte att förlorade värden kan återskapas fullt ut, men att olägenheterna av förlusten minskas. De motstående intressena har i samband med detta framhållit att även dragningen av den nya bäckfåran kommer att medföra skador på kalkbarrskog med ett flertal sällsynta svampar i skogsområdet norr om det utökade täktområdet. Mark- och miljööverdomstolen finner att skogsavverkningen är begränsad och att inte heller de värden som påverkas i anledning av dragningen av den nya bäckfåran omöjliggör omläggningen. Mark- och miljööverdomstolen finner därför att riksintressena för naturvård och friluftsliv med lämpliga skyddsåtgärder och försiktighetsmått på ett godtagbart sätt går att förena med intresset av att utvinna kalksten.

Påverkan på artskydd

Vid lokaliseringsprövningen av en täktverksamhet ska bestämmelserna om skydd för djur och växter i 8 kap. miljöbalken tillämpas. Det innebär att domstolen med tillämpning av relevanta fridlysningsbestämmelser i artskyddsförordningen har att bedöma hur de skyddade arterna påverkas av den planerade verksamheten. När djur

eller växter skadas som en följd av ett exploateringsföretag där syftet uppenbart är ett annat än att ta bort eller skada fridlysta arter krävs en risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området för att utlösa förbuden i artskyddsförordningen. Vid bedömningen av vilken effekt en verksamhet har på en art finns anledning att se till verksamhetens påverkan inte bara inom relevant biogeografisk region utan även lokalt. Hur avgränsningen ska göras måste anpassas till den aktuella arten (jfr MÖD 2016:1). Om artens bevarandestatus skadas på sätt som utlöser förbuden innebär det att verksamheten kräver dispens om det inte är möjligt att föreskriva om skyddsåtgärder för att undvika att täktverksamheten kommer i konflikt med fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen.

När det gäller skyddade arter har i förevarande fall särskilt risken för skador på åkergrodan och dess livsmiljö uppmärksammas. Av bolagets utredning att åkergroda är en av landets vanligaste groddjur och artens bevarandestatus i regionen där Våmb ligger bedöms vara gynnsam på samtliga aspekter. De individer av arten åkergroda som riskerar att dödas eller störas till följd av en exploatering av området kan inte antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på bevarandestatus inom populationen lokalt eller inom boreal region. En exploatering av området skulle inte heller innebära att artens tillgång till platser för fortplantning i närområdet påverkas annat än marginellt. Enligt kommissionens vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer framgår att det kan vara möjligt att vidta åtgärder som säkerställer kontinuerlig ekologisk funktion hos platser för fortplantning. Därigenom åstadkoms efterlevnad av artikel 12 (s. 46 f). En sådan skyddsåtgärd kan vara att skapa nya habitat i direkt funktionellt samband med platsen för fortplantning och vila, som motvikt av förlusten av delar av fortplantningsområdet för grodpopulationen. Genom bolagets åtaganden kommer också två nya småvatten att tillskapas nära täktområdet genom sedimentationsdammarna vid den nya delen av Hållsdammsbäcken. I bolagets utredning föreslås även flytt av grodrom samt att avbaning av mark ska ske utanför lek- och yngelperiod.

Bolagets inventering nämner även förekomsten av fågelarterna gulsparv och kungsfågel samt ett antal kärlväxter inom och i anslutning till det utvidgade

täktområdet. Hässlet i norra delen av det utökade brytområdet innehåller i varierande omfattning de arter av de fridlysta kärlväxterna som återfunnits vid inventeringen. I utredningen bedöms emellertid att täktverksamheten inte kommer att medföra sådan påverkan att arternas bevarandestatus skadas. Vidare föreslås i utredningen att avbaning ska ske utanför häckningssäsong för gulspurv och kungsfågel och att växter ska flyttas.

På grund av det anförda bedömer Mark- och miljööverdomstolen att verksamheten inte kommer att påverka arternas bevarandestatus så att den kräver dispens enligt artskyddsförordningen och inte heller kommer i sådan konflikt med bestämmelserna i denna, att hinder föreligger för tillstånd till verksamheten av denna anledning.

Vattenverksamhetens påverkan på Natura 2000-området Klasborg-Våmb

En verksamhet som kan påverka ett Natura 2000-område får bara tillåtas om det står klart att den är förenlig med de krav som ställs om att skada inte ska kunna uppstå på skyddade livsmiljöer eller att bevarandet av arter inte försvåras på ett betydande sätt. Vid prövningen ska det finnas ett underlag som genom bästa möjliga vetenskapliga information identifierar de olika aspekterna av verksamheten. Med hjälp av underlaget ska det vara möjligt att försäkra sig om att det berörda området inte kommer att ta skada. En sådan försäkran innebär att det ur ett vetenskapligt perspektiv inte ska finnas några rimliga tvivel om att verksamheten inte kommer att kunna ha en skadlig inverkan på området. Råder det osäkerhet om det berörda området kan komma att skadas ska ansökan om tillstånd avslås (se bl.a. EU-domstolens dom den 7 september 2004 i mål C 127/02 Waddenzee, punkt 61). Vid bedömningen bör beaktas dels sannolikheten för att skada på naturvärdena inträffar, dels hur svår en skada kan antas bli under olyckliga omständigheter.

Detta innebär att det krävs utredning kring förutsättningarna för att vidta åtgärd för det fall att uppföljningen skulle visa på förändringar. Det innebär också att det ska lämnas förslag på försiktighetsmått som skulle kunna vidtas om det uppkommer en påverkan på skyddade livsmiljöer eller arter. Att skjuta upp sådana överensstämmelser inte med kravet på att en bedömning av en verksamhets påverkan på ett Natura 2000-område ska vara fullständig, exakt och slutlig (se NJA 2013:613).

Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen, vad avser frågan om Natura 2000-området, i allt väsentligt vidhållit den redovisning och den bedömning som bolaget gjort i sin ansökan och i kompletteringarna av denna. De motstående intressena har bl.a. framhållit att de föreslagna åtgärderna inte är en hållbar lösning för framtiden då kontinuerligt underhåll krävs av den konstgjorda bäckfåran.

Enligt utredningen i målet medför täktverksamheten sannolikt en grundvattensänkning i de översta jordlagren i de delar av Natura 2000-området som ligger närmast täktområdet. I denna del är den skyddsvärda naturtypen svämlövskog som främst är beroende av vatten från Våmsbäcken och dess tillflöden, som Hållsdammsbäcken, och inte av en konstant hög grundvattennivå. Lövsumpskogen är känslig för grundvattensänkningar, men ligger längre från täktområdet och förses med vatten, förutom från nederbörd, från Sydbillingens nordsluttning genom en mindre bäck och det grundvatten som sipprar ut från sluttningen. Bolaget drar slutsatsen att varken naturtypen lövsumpskog eller svämlövskog i Natura 2000-området kommer att påverkas av den planerade täkten. Vad avser bedömningen av grundvattensänkningen får bolagets slutsats stöd av SGU:s remissyttrande. Det har inte framställts några närmare invändningar mot mark- och miljödomstolens bedömning i denna del.

Enligt bolagets utredning kommer utformningen av den nya delen av Hållsdammsbäcken att bibehålla tillflödet till Våmsbäcken bl.a. genom att det vatten, som idag pga. täktverksamheten infiltreras ner i marken vid nedre delen av Hållsdammsbäcken, istället kommer att ledas genom en underhållsfri betongkonstruktion. När det gäller risken för läckage pga. dränerande markförhållanden har bolaget kartlagt markförhållandena och avser att där det finns risk för läckage vidta åtgärder för att förhindra sådant. Bolaget räknar med att en ökad mängd sediment kommer att följa med vattnet, men att detta kommer att avta för att stabiliseras efter en tid. Enligt det yttrande som bolaget inhämtat från SMHI kommer den dämpande effekten av den övre dammen, efter en ganska kort tid, vara liten för de högsta flödestopparna och vattnet kommer i dess fall att fortsätta rakt genom systemet. En dämning kommer främst att avse medelhöga flödestoppar. Nedre dammen nedströms kulverten kommer att vara så liten att den inte bedöms kunna dämpa nämnvärt stora flödestoppar. I vart fall bedöms

att den påverkan på tillrinningen från avrinningsområdet till Våmbsbäcken, som omledningen av Hållsdammsbäcken medför, kommer att vara av mindre storleksordning än den flödesökning som uppstår genom omledningen och tätningen av bäckfåran. Vidare har Golder Associates beräknat att den maximala vattenförlusten till Våmbsbäcken, på grund av att mer nederbördsvatten hamnar i tåkten respektive ett ökat grundvatteninflöde dit, blir försumbar för Natura 2000-området vattenbalans.

Det som framkommit i Mark- och miljööverdomstolen utgör inte skäl att göra en annan bedömning än den mark- och miljödomstolen gjort vad avser grundvattensänkningen inom Natura 2000-området. Vad gäller omledningen av Hållsdammsbäcken har bolaget utförligt redovisat förutsättningarna för omflyttningen och lämnat ett utförligt förslag till utformning av bäckfåran. Enligt Mark- och miljööverdomstolen ger utredningen tillräckligt stöd för slutsatsen att det med redovisade åtgärder går att skapa ett naturligt vattendrag med ett flöde som motsvarar det som idag avleds och att åtgärden inte kommer att få skadlig inverkan på Natura 2000-området. Vad gäller behovet av underhållsåtgärder finner Mark- och miljööverdomstolen vidare att utredningen även ger tillräckligt stöd för slutsatsen att bäckfåran efter en tid kan förväntas fungera som ett naturligt vattendrag. Den av Naturskyddsföreningen och Nätverket påpekade risken för skador som följd av sprängningar upphör när verksamheten avslutats. När det gäller nederbörd och inläckande grundvatten kommer detta vatten att efter avslutad täktverksamhet åter att spridas diffust till bl.a. Natura-2000-området. Som framgår av det allmänna villkoret gäller som en förutsättning för tillståndet att bolaget följer vad bolaget angett i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet. Mark- och miljödomstolen har även föreskrivit ett särskilt villkor avseende den nya bäckfåran. Mark- och miljööverdomstolen finner därmed att det föreligger förutsättningar för att meddela tillstånd enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken och att bolagets ansökan om sådant tillstånd bör bifallas med det villkor avseende omledningen som mark- och miljödomstolen föreskrivit. Det föreligger alltså inte hinder för lokaliseringen av verksamheten pga. närheten till Natura 2000-området Klasborg-Våmb.

Vattenverksamhetens påverkan utanför Natura 2000-området

Vad gäller påverkan av grundvattensänkningen har, förutom påverkan på Natura 2000-området, framhållits risken för påverkan på vattenbrunnar och energibrunnar samt även nämnts risken för påverkan på kommunens reservvattentäkt och naturvärdena i anslutning till de vattendrag som bolaget avser åtgärda. Vad som framkommit i Mark- och miljööverdomstolen utgör inte grund för att göra någon annan bedömning än den mark- och miljödomstolen gjort vad avser enskilda brunnar. Inte heller i något annat avseende kan de ansökta vattenverksamheterna anses medföra någon sådan påverkan som är otillåten.

Påverkan på människors boendemiljö och hälsa

Bolagets bullerutredning visar att sedan bullerdämpande åtgärder vidtagits med bl.a. bullerdämpad borrhög uppgår, vid samtidig drift av denna och skutknack, lastmaskin samt truckar för transport, den högsta ekvivalenta ljudnivån till 45 dB(A) i mätpunkten vid Bäckaskog. I mätpunkten vid Skattegården uppgår den högsta ekvivalenta ljudnivån till 43 dB(A) under nämnda förutsättningar. Utan skutknack uppmättes 1 dB(A) lägre värden. I mätpunkterna vid stadsbebyggelsen i öster var de uppmätta värdena lägre än 40 dB(A). Enligt vad bolaget redovisat vid huvudförhandlingen bedrivs för närvarande ingen verksamhet som medför störande ljudnivåer kl. 22-06. Mark- och miljööverdomstolen finner att bolaget visat att om verksamheten bedrivs på redovisat sätt kommer de av mark- och miljödomstolen föreskriva begränsningsvärdena sannolikt inte att överskridas. Eftersom dessa är i enlighet med Naturvårdsverkets rekommendationer får detta anses godtagbart. För att säkerställa att begränsningsvärdena inte överskrids bör dock villkor om begränsning av arbetstiden föreskrivas i enlighet med vad som framgår nedan.

Bolaget har redovisat att de åtgärder som mark- och miljödomstolen föreskrivit i villkor avseende damning har vidtagits samt att bolaget sedan juli 2016 mätt stofthalten i luft vid Skattegården i Våmb som en komplettering av tidigare mätningar av stoft i Skövde. De uppmätta resultaten från veckorna 29-35 av PM10 och PM2,5 visar halter som understiger svenskt miljömål. Enligt redovisningen innebär detta att det av mark- och miljödomstolen föreskrivna villkoret avseende damning innehålls, vilket får anses medföra en rimlig begränsning av olägenheterna på grund av damning.

Av bolagets vibrationsutredning framgår att det utökade täktområdet innebär att sprängningar kommer att ske längre från tätortsbebyggelsen i norr och söder, men närmare ett antal bostäder i väster. De begränsningsvärden för vibrationer som finns för gällande tillstånd kan emellertid klaras med anpassade laddningsstorlekar. Vid huvudförhandlingen har bolaget vidare uppgivit att sprängningar numera sker varannan vecka vid ett tillfälle mellan kl. 7-13 genom 3-5 salvor med 15 minuters mellanrum. Nya elektroniska sprängkapslar har minskat markvibrationerna med tjugo procent vilket innebär att mängden sprängda massor kan uppnås med färre antal sprängningar. Mark- och miljööverdomstolen finner att de av mark- och miljödomstolen föreskrivna begränsningsvärdena ligger väl under de nivåer som enligt känd kunskap föranleder skador på byggnader. Med färre antal sprängningar kommer de boende dessutom att störas mer sällan av sprängningarna. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att bolaget visat att föreskrivna villkor vad avser sprängningar innebär att olägenheterna blir godtagbara.

Vad gäller den av sakägarna påtalade risken för påverkan på tillgängligt närområde för friluftsliv finner Mark- och miljööverdomstolen att denna inte utgöra en sådan olägenhet för hälsan att hinder föreligger mot verksamheten av detta skäl. Detsamma gäller risken för olägenheter till följd av avstängningen av Brandstorpsvägen.

Mark- och miljööverdomstolen finner sammantaget att med innehållandet av föreskrivna villkor begränsas påverkan på människors boendemiljö och hälsa i sådan omfattning att fortsatt verksamhet kan tillåtas på platsen.

Skyddsåtgärder och villkor

Länsstyrelsen har yrkat att de delområden med identifierat höga natur- och kulturvärden i områdets norra del undantas från brytområdet. Länsstyrelsen har vid huvudförhandlingen anfört att brytområdet i norr omfattar hässle och fornåkrar och har ett högt läge med utsiktspunkt samt att nya naturvärden inte helt kan ersätta befintliga. Vidare framgår det av utredningen avseende naturvärden och artskydd att fridlysta växter med något undantag främst förekommer i dessa norra delar av det utökade brytområdet. Det är också här som brytområdet kommer närmast Billingens friluftsområde med motionsspår och om området undantas kommer avståndet mellan

brytområdet och friluftsområdet att öka. Om föreslaget område undantas från brytning skulle olägenheterna av täktverksamheten minskas på flera sätt. Detta är även i stort i enlighet med det ställningstagande som gjorts i en av de skiljaktiga meningarna till den överklagade domen. Bolaget har åtagit sig att kompensera för det naturvärdesobjekt som hässlet utgör genom att tillskapa ett liknande på annan plats inom fastigheten A. Ett tillskapande av hässlet på annan plats kommer endast till en del att motsvara de natur- och kulturvärden som går förlorade om det aktuella delområdet inte undantas från brytning. Att områdets värde kan komma att förändras i framtiden utgör inte skäl att tillåta exploatering av området. Med beaktande av vad som framkommit om delområdets betydelse för bolagets verksamhet finner Mark- och miljööverdomstolen att den sammantagna nyttan för miljöintressena av att bevara delområdet orört är sådan, att det är en lämplig och rimlig skyddsåtgärd att det föreslagna området undantas från tillståndet i enlighet med länsstyrelsens yrkande.

Vidare har Länsstyrelsen yrkat att tillståndet ska förenas med krav på kompensationsåtgärder. På grund av det som anförts i målet och den bedömning som Mark- och miljööverdomstolen gjort ovan, finner Mark- och miljööverdomstolen att det inte föreligger skäl att förena tillståndet med krav på särskilda kompensationsåtgärder.

Vad gäller sakägarnas yrkande om stängsel har bolaget redovisat att stängsling av brytområdet kommer att ske allteftersom det utökade täktområdet tas i anspråk². Sakägarna har godtagit detta, men yrkat att förtydligande bör ske genom villkor. Mark- och miljööverdomstolen finner att för att förhindra olyckor bör skyldigheten förtydligas genom ett särskilt villkor om att stängsling ska ske inför ianspråktagandet av varje ny etapp av brytområdet i enlighet med bolagets redovisning i målet.

Länsstyrelsen och sakägare har yrkat att arbetstiden för skutknackning ska vara begränsad till vardagar kl. 7-18 och att arbetstiden för borring ska vara begränsad till vardagar kl. 7-22. Bolaget har i första hand motsatt sig ett villkor om begränsning av arbetstiden, men har i andra hand förklarat att en begränsning av arbetstiden enligt

² Se aktbil 210 i Mark- och miljööverdomstolens mål

yrkandet är godtagbar. Med hänsyn till att täktverksamheten bedrivs mycket nära stadsbebyggelse och andra bostäder och att sakägarna har anfört att olägenheter från täktverksamheten i form av buller upplevs som störande finner Mark- och miljööverdomstolen att det finns fog för att som komplettering till villkoren om begränsningsvärden för buller, föreskriva ett sedvanligt villkor om begränsning av arbetstiden.

Enligt bolagets redovisning vid huvudförhandlingen bedrivs inte borring, sprängning, stentransporter, krossning eller efterbehandling på lördagar och söndagar. Ingen verksamhet bedrivs mellan kl 22 till kl. 6 övriga dagar. Att begränsa arbetstiden för borring i enlighet med yrkandet innebär därför en marginell begränsning av verksamheten.

Vad gäller skutknackning tangeras begränsningsvärdet för kvällstid när skutknackning sker samtidigt med annan verksamhet. Det finns därför skäl att begränsa denna verksamhet till dagtid. På grund av det anförda bedömer Mark- och miljööverdomstolen lämpligt och rimligt att bifalla yrkandet om begränsning av arbetstiden på sätt som länsstyrelsen och sakägarna yrkat.

Däremot finner mark- och miljööverdomstolen att kravet på uppehåll i produktionen under en hel månad sommartid utgör en så omfattande inskränkning av verksamheten att olägenheterna av verksamheten med föreskrivna skyddsåtgärder och försiktighetsmått inte motiverar en sådan begränsning för verksamheten. Yrkandet i denna del ska därför avslås.

Sakägarna har anfört omfattande klagomål och redovisat skador på bostadshus som de bedömer ha orsakats av sprängningarna i täktområdet. Oron för att sprängningarna orsakar skador är stor. De har därför yrkat att det ska föreskrivas ett villkor för verksamheten om att besiktning och dokumentation av fastigheterna ska ske före det nya täktillståndet tas i anspråk. Mark- och miljööverdomstolen finner dock att det inte finns tillräckligt underlag för att avgränsa omfattningen av det område som villkoret ska avse, att ett sådant villkor skulle ha begränsad nytta och att det inte heller i övrigt finns förutsättningar att föreskriva ett sådant villkor. Yrkandet ska därför avslås.

Sakägarna har slutligen yrkat att det ska föreskrivas att verksamheten inte får påbörjas innan de villkor som delegerats till tillsynsmyndigheten (avseende tider för sprängning och signaler för förvarning, damningsbegränsande åtgärder, kontroll samt åtgärder avseende utsläpp till vatten och för att förhindra läckage från den omladda Hållsdammsbäcken) har vunnit laga kraft eller har godkänts av tillsynsmyndigheten. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att de villkor som delegerats till tillsynsmyndigheten utgör preciseringar av de i domen föreskrivna villkoren och som det bedömts lämpligast att fastställa i samband med detaljprojekteringen av verksamheten och tillsynen av denna. Det är fråga om villkor som inte är avgörande för tillståndet och som inte har någon självständig betydelse för tillåtligheten av verksamheten (prop. 1987/88:85 s. 271 och 304). Med hänsyn till detta finns inte skäl att kräva att tillståndet inte får tas i anspråk innan de eventuella villkor som länsstyrelsen som tillsynsmyndighet beslutat med stöd av delegationen vunnit laga kraft. Inte heller finns skäl att kräva något annat godkännande av tillsynsmyndigheten än det som följer av att tillsynsmyndigheten har att se till att verksamhetsutövaren följer de i domen föreskrivna villkoren och om så inte sker, ingripa. Yrkandet ska därför avslås.

Verkställighetsförordnande

Bolaget har yrkat att tillståndet i sin helhet ska få tas i anspråk utan hinder av att Mark- och miljööverdomstolens dom vunnit laga kraft. De motstående intressena har med ett undantag motsatt sig yrkandet.

Utgångspunkten är att ett ianspråktagande får ske först när tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Mark- och miljööverdomstolen finner att bolaget har påvisat konkreta skäl för ett verkställighetsförordnande och angett vilka beaktansvärda nackdelar som är förknippade med att tillståndet inte kan tas i anspråk omedelbart och vad som kan bli följden av att verksamheten förskjuts framåt i tiden (jfr NJA 2012 s. 623). I förevarande fall finns å andra sidan starka skäl som enligt praxis talar emot ett verkställighetsförordnande, som att myndigheter och ett stort antal närboende motsatt sig verksamheten och fråga är om ett omfattande ingrepp i miljön och detta redan initialt genom åtgärder för att leda om Hållsdammsbäcken (jfr MÖD 2003:52 och MÖD 2003:21). I de nu vägledande avgöranden från Mark- och miljööverdomstolen

som refererats har emellertid frågan om omedelbar verkställighet uppkommit innan tillståndsfrågan prövats av domstol. Detta gör att den bedömning som gjorts i dessa fall inte är helt jämförbara med den bedömning som bör göras i nu aktuellt fall där det yrkas att domstolen ska meddela ett verkställighetsförordnande i samband med dom i andra instans. Vidare har prövningen i målet pågått sedan år 2012 och verksamheten har efter omfattande utredningar bedömts tillåtlig av både mark- och miljödomstolen och Mark- och miljööverdomstolen. Mark- och miljööverdomstolens dom innehåller inte heller sådana principiella och vägledande ställningstaganden att det är sannolikt att målet kommer att överprövas av ytterligare en instans. Mark- och miljööverdomstolen finner därför skäl att bifalla bolagets yrkande om verkställighetsförordnande.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga D

Överklagande senast den 15 december 2016.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Anna Tiberg och Gösta Ihrfelt, tekniska rådet Mikael Schultz samt hovrättsassessorn Anita Seveborg, referent.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-03-21
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 770-15

SÖKANDE

Cementa Aktiebolag

Ombud: B H och M J

SAKEN

Ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid kalkstenstäkt på fastigheterna A och B i Skövde kommun

Verksamhetskod: 10.11

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Cementa AB tillstånd enligt miljöbalken till

- fortsatt verksamhet vid bolagets kalkstenstäkt på fastigheten A i Skövde kommun, innefattande uttag av högst 1,5 miljoner ton kalksten per år, inom befintligt verksamhetsområde samt det utökade brytområde som framgår av domsbilaga 1
- bortledning av inläckande dag- och grundvatten ur kalkstenstakten samt att utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta,
- avsänka grundvattennivån inom brytområdena till lägst +155 meter samt
- omleda den samlade vattenföringen i Hållsdammsbäcken till sträckning enligt domsbilaga 2

Täkttillståndet gäller till den 31 december 2031.

Dok.Id 315454

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00 -

Mark- och miljödomstolen lämnar Cementa AB tillstånd enligt 7 kap. 28 a och b §§ miljöbalken till omledning av Hålldammsbäcken samt att fortsatt avsänka grundvattennivån inom delar av Natura 2000-området Klasborgs- och Våmbs ängar.

Mark- och miljödomstolen lämnar Cementa AB dispens från biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken för att på fastigheten A i Skövde kommun

- Öka vattenföringen inom de delar av Hållsdammsbäckens nya sträckning som

nu periodvis är vattenförande samt

- ta bort fem stenmurar, tre åkerholmar, en åkerholme med småvatten, ett småvatten, en våtmark, en fägata samt ett dike enligt domsbilaga 3.

Villkor

För verksamheten ska gälla följande slutliga villkor.

1. Om inte annat framgår av nedan angivna villkor ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Cementa AB angett i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet.
2. Brytning får inte ske djupare än till nivån +158 meter över havet.
3. Gräns för verksamhetsområde och fixpunkter ska vara tydligt utmärkta i terrängen under hela verksamhetstiden. Skadad gränsmarkering ska ersättas med ny.
4. Befintlig träd- och buskvegetation kring täkten ska i lämplig utsträckning lämnas orörd under brytningstiden.
5. Buller från täktverksamheten ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalenta ljudnivåer utomhus vid bostadshus än:
 - 50 dB(A) dagtid (helgfri måndag-fredag 07-18)
 - 45 dB(A) kvällstid (18-22) samt dagtid lör-, sön-, och helgdagar (07-18)
 - 40 dB(A) nattetid (22-07)

Den momentana ljudnivån nattetid (kl. 22-07) får inte överstiga 55 dB(A).

Kontroll ska ske genom immissionsmätning eller närfältsmätning i kombination med beräkning. Kontroll ska ske med intervall som tillsynsmyndigheten bestämmer. Närfältsmätning i kombination med beräkning eller immissionsmätning ska utföras under tid då bullrande verksamhet förekommer och enligt de mätstrategier som anges i Naturvårdsverkets rapport 5417 remissversion från 2005 av ”Metod för immissionsmätning av externt industribuller”¹.

6. Vid sprängning får markvibrationer inte överskrida 4 mm/s vid närmaste bostadsbyggnad eller annan byggnad där människor mera varaktigt uppehåller sig, t.ex. skola eller vårdinrättning, uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikalled. För övriga byggnader tillämpas svensk standard SS 460 4866:2011. För Våmb's kyrka ska dock som gränsvärde gälla 3 mm/s med motsvarande definition.

Kontroll av markvibrationer ska ske vid varje sprängtillfälle genom mätning vid minst ett närliggande bostadshus. Villkoret är uppfyllt om ovanstående värde vid bostadshus innehålls vid 95 procent av sprängtillfällena under senast gångna 12 månader och aldrig överstiger 6 mm/s. Beträffande industrifastigheten Våmb 30:66 ska kontroll ske fyra gånger per år.

7. Luftstötståg till följd av sprängning får vid bostadshus inte överstiga 100 Pa mätt som frifältsvärde.

Kontroll av luftstötståg ska ske vid minst ett näraliggande bostadshus i samband med varje sprängtillfälle. Villkoret är uppfyllt om ovanstående

¹ <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/buller/buller-bygg/1/remissversion-matmetoder.pdf>

värde innehålls vid 95 procent av sprängtillfällena under senast gångna 12 månader och aldrig överstiger 150 Pa mätt som frifältsvärde.

8. Sprängning får bedrivas vardagar måndag till fredag 07-18 och ska normalt ske på fasta sprängtider. Cementa AB ska vid sprängning vidta åtgärder så att stenkast inte förekommer utanför verksamhetsområdet. Sprängning ska utföras så att luftstötsvåg, ljudknallar och vibrationer vid bebyggelse och andra platser där allmänheten befinner sig begränsas. Vid sprängning ska täktområdet vara avspärrat från allmänheten. Närboende ska förvarnas. Schema för sprängningar ska upprättas med lämpliga intervall och signaler för förvarning ska bestämmas efter samråd med tillsynsmyndigheten.
9. Damning från verksamheten ska begränsas i skälig utsträckning. Vindstrutar ska sättas upp på lämpliga platser och hänsyn ska tas till rådande vindsituation när dammande verksamhet ska genomföras. Vid väderlek då risk för stadigvarande frost inte föreligger ska all utsprängd sten mellan kross och stenlagret vattendysas samt transportleder mellan täkt och fabrik vid behov vattenbegjutas då arbete sker i stenbrottet. Vid kall väderlek med stadigvarande frost ska, i skälig utsträckning, andra lämpliga försiktighetsmått för att begränsa damning vidtas. Utgående luft från krossen får innehålla högst 10 mg stoft per normalkubikmeter.
10. Kemiska produkter såsom petroleumprodukter inklusive farligt avfall ska förvaras i tankar innanför invallning eller i tråg som rymmer hela oljevolymen. Anläggningen ska vara så utförd att den inte sätts ur funktion genom vattenfyllning vid nederbörd. Invallningar eller tråg ska vara utförda i material som är beständiga mot de förvarade produkterna.
11. På platser som används för oljehantering inklusive tankning samt under fordon och maskiner som parkerats eller uppställts för längre tid än två timmar ska marken skyddas eller vara beständig mot spill av petroleumprodukter.

12. Vatten ska före avledning från täktområdet genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm. Damm och diken m.m. ska utformas och skötas så att de därutöver fyller god funktion avseende kvävereduktion.
13. Omledningen av Hållsdammsbäcken ska utföras så att vattenföringen nedströms fastigheten blir i allt väsentligt densamma som före omledningen. För kontroll av vattenföring i och läckage av vatten från berörda ytvatten ska bolaget upprätta ett särskilt kontrollprogram. Om läckage till grundvatten av ytvatten av betydelse för vattenföringen befaras uppkomma ska omedelbara och tillräckliga åtgärder vidtas för att förhindra läckage eller för att återställa vattenföringen nedströms fastigheten till ursprunglig omfattning.
14. Efterbehandling ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten och följa efterbehandlingsplanen, såvida inte tillsynsmyndigheten beslutar annat. Efterbehandling ska om möjligt ske efterhand som brytningsverksamheten fortskrider. Avbaningsmassor som inte avyttras ska lagras i täktområdet för att kunna återföras vid efterbehandlingen. Externa massor och avfall får inte användas till återfyllnad vid efterbehandling om inte tillsynsmyndigheten medger detta.

Samtliga efterbehandlingsåtgärder ska vara slutförda senast tre år efter att verksamheten avslutats.
15. När täktverksamheten avslutats ska området städas och alla maskiner, upplag och anordningar för verksamheten tas bort.
16. Sedan täktverksamheten avslutats och området efterbehandlats enligt villkoren i denna dom ska anmälan snarast göras till tillsynsmyndigheten.
17. Ett kontrollprogram – i vilket ska beskrivas hur besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, frekvens och utvärderingsmetod, ska ske av verksamheten och miljöpåverkan från denna

– ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast sex månader efter det att tillståndet tagits i anspråk.

Ekonomisk säkerhet

Cementa ska senast när den nu tillståndsgivna verksamheten påbörjas ställa säkerhet med 10 450 000 kronor. Vart femte år, med början fem år efter det att tillståndsdomen vunnit laga kraft, ska säkerhetsbeloppet indexuppräknas med konsumentprisindex, varvid november 2013 ska utgöra bas.

Säkerheten, som ska bestå av pant eller borgen enligt bestämmelserna i 2 kap. 25 § utsökningsbalken, ska godkännas av och förvaras av tillsynsmyndigheten.

Delegation

Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att meddela villkor om:

- a) tider för sprängning samt signaler för förvarning inför sprängning enligt villkor 8
- b) damningsbegränsande åtgärder enligt villkor 9
- c) utformning och skötsel av sedimentationsdammar och diken för begränsning av utsläpp till vatten enligt villkor 12
- d) åtgärder för att förhindra läckage av ytvatten från den omledda Hållsdammsbäcken och för att återställa ursprungliga vattenföringsförhållanden
- e) efterbehandlingsåtgärder enligt villkor 14
- f) kontroll av verksamheten enligt villkor 13 och 17.

Arbetstid

Arbetena avseende vattenverksamhet ska vara utförda senast inom två år från den dag denna dom vinner laga kraft.

Igångsättningstid

Den miljöfarliga verksamheten ska ha satts igång senast två år från den dag denna dom vinner laga kraft.

Oförutsedd skada

Om den vattenverksamhet som avses med tillståndet medför skador som mark- och miljödomstolen inte förutsett får den skadelidande framställa anspråk på ersättning. Sådant anspråk ska framställas till mark- och miljödomstolen senast tjugo år från den arbetstid som bestämts.

Verkställighetsförordnande

Mark- och miljödomstolen förordnar att tillståndet, såvitt avser förberedande åtgärder för att omleda Hållsdammsbäcken – dock inte själva omledningen – samt uppsättande av stängsel, får tas i anspråk utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften till 130 000 kronor. Avgiften är betald.

Rättegångskostnader

Cementa AB förpliktas utge ersättning för rättegångskostnad till Länsstyrelsen med 6 400 kronor jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen avslår övriga i målet framställda yrkanden.

BAKGRUND

Cementa Aktiebolag (nedan Cementa) bedriver sedan 1920-talet såväl täktverksamhet som cementtillverkning på platsen, nuvarande fastigheterna A och B i Skövde.

Verksamheten vid kalkstenstakten regleras för närvarande genom dåvarande Miljödomstolens vid Vänersborgs tingsrätt dom den 21 februari 2007 (mål M 625-06) och avsågs täcka ett behov om 700 000 – 1 500 000 ton kalksten/år under en 15-20 årsperiod med en efterbehandlingsperiod om 2 år. Tillståndet gäller t.o.m. den 1 mars 2017 och medger en brytningsnivå ned till + 158 m ö h inom befintligt brytningsområde.

TIDIGARE BESLUT

Mark- och miljödomstolen avslog i dom den 28 maj 2014, mål nr M 4418-12, Cementas ansökan om tillstånd. Efter Cementas överklagande undanröjde Mark- och miljööverdomstolen domen och återförvisade målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

ANSÖKAN (notera att hänvisning till bilagor under denna rubrik avser bilagor till ansökan, inte till domen)

Cementa ansöker om tillstånd enligt miljöbalken för fortsatt verksamhet vid bolagets kalkstenstäkt på fastigheten A i Skövde kommun, innefattande uttag av högst 1,5 miljoner ton kalksten per år, inom befintligt verksamhetsområde samt det utökade brytområde som framgår av bilaga 1 (till aktbilaga 3 i M 770-15).

Cementa ansöker vidare om tillstånd enligt miljöbalken att inom fastigheten A i Skövde kommun

(i) utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för bortledning av inläckande dag- och grundvatten i kalkstenstakten;

- (ii) avsänka grundvattennivån inom angivna brytområden till lägst +155 meter; samt
- (iii) omleda den samlade vattenföringen i Hållsdammsbäcken genom överledning till Hjälpadalsbäcken.

Cementa ansöker om tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för bedrivande av den fortsatta verksamheten utifrån de yrkanden och åtaganden bolaget gör i målet, däribland att fortsatt avsänka grundvattennivån inom delar av Natura 2000-området Klasborgs- och Våmb's ängar.

Cementa ansöker om dispens från biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § 2 st. miljöbalken för att på fastigheten A i Skövde kommun

- (i) ta bort fem stenmurar, tre åkerholmar, en åkerholme med småvatten, ett småvatten, en våtmark, en fägata och ett dike enligt; samt
- (ii) öka vattenföringen inom de delar av Hållsdammsbäckens nya sträckning som periodvis är vattenförande.

Cementa hemställer vidare att mark- och miljödomstolen

- (i) bestämmer igångsättningstiden enligt 22 kap. 25 § 2 st miljöbalken till två (2) år från lagakraftvunnet tillstånd;
- (ii) bestämmer tiden enligt 22 kap. 25 § andra stycket miljöbalken, då arbetena hänförliga till vattenverksamheten ska vara utförda, till två (2) år från lagakraftvunnet tillstånd;
- (iii) bestämmer den tid enligt 24 kap. 13 § tredje stycket miljöbalken inom vilken anspråk på ersättning i anledning av oförutsedda skador av vattenverksamhet ska framställas till femton (15) år räknat från utgången av den av domstolen bestämda arbetstiden;
- (iv) fastställer de villkor som bolaget föreslår;
- (v) meddelar verkställighetstillstånd, dvs. förklarar att tillståndet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft; samt
- (vi) godkänner miljökonsekvensbeskrivningen i målet.

Cementa hemställer att 2007 års tillstånd, meddelat av miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt den 21 februari 2007 (mål nr M 625-06) ska upphöra att gälla vid den tidpunkt som Cementa skriftligen underrättar tillsynsmyndigheten om att man avser ta det nya tillståndet i anspråk.

Villkorsförslag

1. Om inte annat framgår av nedan angivna villkor, ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget angivit i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgivit eller åtagit sig i målet.
2. Brytning får inte ske djupare än till nivån +158 m över havet.
3. Gräns för verksamhetsområde och fixpunkter ska vara tydligt utmärkta i terrängen under hela verksamhetstiden. Skadad gränsmarkering ska ersättas med ny.
4. Befintlig träd- och buskvegetation kring täkten ska i lämplig utsträckning lämnas orörd under brytningstiden.
5. Buller från täktverksamheten ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalenta ljudnivåer utomhus vid bostadshus än:
 - 50 dB (A) dagtid (helgfri måndag-fredag 07-18),
 - 45 dB (A) kvällstid (18-22) samt dagtid lör- sön- och helgdagar (07-18),
 - 40 dB (A) nattetid (22-07)

Den momentana ljudnivån nattetid (kl. 22-07) får inte överstiga 55 dB (A).

6. Vid sprängning får markvibrationer inte överskrida 4 mm/s vid närmaste bostad uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikalled. För fastigheter som inte är bostäder tillämpas svensk standard SS 460 4866:2011.

Kontroll av markvibrationer ska ske vid varje sprängtillfälle genom mätning vid minst ett närliggande bostadshus. Villkoret är uppfyllt om ovanstående värden vid

bostadshus innehålls vid 95 % av sprängtillfällena och aldrig överstiger 6 mm/s.
Beträffande industrifastigheten Våmb 30:66 ska kontroll ske fyra gånger per år.

7. Luftstötsvågor till följd av sprängning får vid bostadshus inte överstiga 100 Pa mätt som frifältsvärde.

Kontroll av luftstötsvåg ska ske vid minst ett näraliggande bostadshus i samband med varje sprängtillfälle. Villkoret är uppfyllt om ovanstående värde innehålls vid 95 procent av sprängtillfällena och aldrig överstiger 150 Pa mätt som frifältsvärde.

8. Sprängning får bedrivas vardagar måndag till fredag 07-18 och ska normalt ske på fasta sprängtider. Bolaget ska vid sprängning vidta åtgärder så att stenkast inte förekommer utanför verksamhetsområdet. Sprängning ska utföras så att luftstötsvåg, ljudknallar och vibrationer vid bebyggelse och andra platser där allmänheten befinner sig begränsas. Vid sprängning ska täktområdet vara avspärrat från allmänheten. Närboende ska förvarnas. Schema för sprängningar ska upprättas och signaler för förvarning ska bestämmas efter samråd med tillsynsmyndigheten.

9. Damning från verksamheten ska begränsas i skälig utsträckning.

Vindstrutar ska sättas upp på lämpliga platser så att hänsyn tas till rådande vindsituation när dammande verksamhet ska genomföras. Vid väderlek då risk för stadigvarande frost inte föreligger ska all utsprängd sten mellan kross och stenlagret vattendysas samt transportleder mellan täkt och fabrik vid behov vattenbegjutas då arbete sker i stenbrottet. Utgående luft från krossen får innehålla högst 10 mg stoft per normalkubikmeter.

10. Kemiska produkter såsom petroleumprodukter inklusive farligt avfall ska förvaras i tankar innanför invallning eller i tråg som rymmer hela oljevolymen. Anläggningen ska vara så utförd att den inte sätts ur funktion genom vattenfyllning vid nederbörd. Invallningar eller tråg ska vara utförda i material som är beständiga mot de förvarade produkterna.

11. På platser som används för oljehantering inklusive tankning samt under fordon och maskiner som parkerats eller uppställts för längre tid än två timmar ska marken skyddas eller vara beständig mot spill av petroleumprodukter.

12. Vatten ska före avledning från täktområdet genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm.

13. Omledningen av Hållsdammsbäcken ska utföras så att vattenföringen nedströms fastigheten blir i allt väsentligt densamma.

14. Efterbehandling ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten och följa Efterbehandlingsplanen såvida inte tillsynsmyndigheten beslutar annat. Efterbehandling ska om möjligt ske efterhand som brytningsverksamheten fortskrider. Avbaningsmassor som inte avyttras ska lagras i täktområdet för att kunna återföras vid efterbehandlingen. Externa massor och avfall får inte användas till återfyllnad vid efterbehandling om inte tillsynsmyndigheten medger detta.

Samtliga efterbehandlingsåtgärder ska vara slutförda senast tre (3) år efter att verksamheten avslutats.

15. För fullgörandet av efterbehandlingen av täkten ska det finnas en ekonomisk säkerhet. Beloppet ska vid tillståndstidens början uppgå till 10 450 000 kronor och ska vart femte år, med början fem år efter att tillståndet har vunnit laga kraft, indexuppräknas efter konsumentprisindex, varvid november 2013 ska utgöra bas.

16. När täkten avslutats ska området städas och alla maskiner, upplag och anordningar för verksamheten tas bort.

17. Sedan täktverksamheten avslutats och området efterbehandlats enligt villkoren i denna dom ska anmälan snarast göras till tillsynsmyndigheten.

18. Ett kontrollprogram - i vilket ska beskrivas hur besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, frekvens och utvärderingsmetod, ska ske av verksamheten och miljöpåverkan från denna - ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast sex månader efter det att tillståndet tagits i anspråk.

Delegation

Cementa föreslår att mark- och miljödomstolen med stöd av 22 kap. 25 § 3 st. miljöbalken överlåter åt tillsynsmyndigheten att meddela kompletterande villkor om efterbehandlingsåtgärder (villkor 14).

Ansökans omfattning och prövningens avgränsning

Det utökade täktområdet beräknas försörja cementfabriken under ca 15 års tid. Cementa strävar dock efter att ersätta cementklinker med alternativt material. Om detta lyckas så ökar återvinningsgraden vilket i så fall innebär att behovet av kalksten för klinkerproduktion minskar och det tar längre tid att bryta ut det utökade täktområdet. Yrkandet innehåller därför ingen begränsning i tiden.

Som framgår nedan omfattar brytningen både lågsten och högsten. Det utökade täktområdet kommer att behöva tas i anspråk för brytning av lågsten under 2016. Högstenen i det befintliga täktområdet beräknas dock inte vara utbrutet förrän 2019. Denna tillståndsansökan omfattar därför både ny brytning inom det utökade täktområdet och fortsatt brytning i det befintliga brytområdet.

Täktverksamheten innefattar, förutom själva uttaget av kalksten, även avbaning och trädfällning, uttag av överliggande moränmassor och sekundär kalksten, krossning av kalksten samt mellanlagring av morän för framtida efterbehandling. Dessa aktiviteter ingår enligt Cementas uppfattning i den tillstånds sökta verksamheten och det allmänna villkoret.

Däremot, något som också framgår av dom meddelad av Miljööverdomstolen 2007-12-20 i mål nr M 2444-07, saknas skäl att samordna prövningen av

täktverksamheten med en prövning av Cementas verksamhet i fabriken öster om tälten.

Utvidgningen av tälten får till följd att grundvattenförhållandena utanför fastigheten A påverkas. Vidare finns ett vattendrag, Hållsdammsbäcken, inom det framtida utökade brytområdet. Denna tillståndsansökan omfattar därför för verksamheten nödvändiga vattenverksamheter.

Den ansökta verksamheten berör ett antal biotopskyddade objekt varför denna ansökan även innefattar en ansökan om dispens från biotopskydd enligt 7 kap 11 § 2 st. miljöbalken.

I närheten av kalkstenstälten finns två Natura 2000-områden, Sydbillingens plåtå samt Klasborgs och Våmbs ängar.

Cementa anser att tälktverksamheten ska prövas samordnat och har därför upprättat en gemensam miljökonsekvensbeskrivning för såväl den miljöfarliga verksamheten som vattenverksamheten. Mark- och miljödomstolen är med tillämpning av 21 kap. 3 § miljöbalken behörig att pröva hela den sökta verksamheten.

Den ansökta verksamheten omfattas inte av direktiv 2010/75/EU om industriutsläpp, det s.k. IED-direktivet.

Berörda fastigheter

Uttaget av kalksten sker uteslutande inom Cementas fastighet A. Cementa använder en del av den angränsande fastigheten B för mellanlagring av morän som är avsedd att användas vid framtida efterbehandling.

Rådande planförhållanden

Den planerade verksamheten står inte i strid med gällande kommunala planer och program. För området gäller en ny översiktsplan, ÖP 2025, vilken antogs 2012-07-19. Det nuvarande täktområdet är i översiktsplanen utpekade som befintligt verksamhetsområde. För det markområde som kommer att tas i anspråk vid utvidgningen av täkten har ingen särskild markanvändning utpekats.

Verksamhetsområdet omfattas inte av detaljplan eller områdesbestämmelser.

Referenssystem i höjd och plan

Angivna lägeskoordinater hänför sig till koordinatsystemet Sweref 99 medan angivna höjduppgifter är hänförliga RH00.

Verksamhetsområdet

Den fortsatta täktverksamheten innebär att brytning kommer att ske i västlignordvästlig riktning (se bilaga 1 till ansökan). Området för den utökade täkten domineras av betes- och odlingsmark och består även till viss del av produktionsskog. Det utökade brytningsområdets areal uppgår till ca 23 ha och hela kalkbrottet kommer vid fullt utbruten täkt att uppta 82 ha. För en närmare beskrivning av verksamhetsområdet, se avsnitt 4 i MKB.

Omgivningen

Täkten är lokaliserad till den södra sluttningen av platåberget Nordbillingen. Naturmiljön i området kring täkten kan beskrivas som ett kulturlandskap med öppna marker och brukad jord.

Direkt öster om täkten ligger Cementas fabrik för cementtillverkning. I söder avgränsas området av länsväg 49 mellan Skara och Skövde som i sin tur gränsar till

Karlsro verksamhetsområde med logistikcentrum och viss industri. Ett mindre industriområde finns även nordost om täkten. Väster om den planerade brytfronten ligger enstaka bostadshus i Brandstorps by.

Närmaste samlade bostadsbebyggelse utgörs i nuläget av Våmbs by, ca 400 till 900 m sydost om befintligt täktområde (ca 900 meter från östra kanten av det utökade täktområdet). Brytfronten kommer i framtiden att röra sig närmare bostadshusen i Brandstorp. Om hela området bryts ut enligt ansökan kommer avståndet till närmaste bostadshus västerut slutligen att bli ca 160 meter.

Kalkstenstäkten är belägen inom Våmbsbäckens avrinningsområde. Våmbsbäcken tillförs vatten via ett antal mindre bäckar och diken, varav Hållsdammsbäcken, som rinner genom fastigheten A, är ett av de större tillflödena.

Riksintressen, Natura 2000 och andra skyddade områden

Sveriges geologiska undersökning har i beslut den 14 mars 1994 förklarat kalkstensfyndigheten Våmb i Skövde kommun för riksintresse för exploatering enligt nuvarande 3 kap 7 § 2 st. miljöbalken.

Hela Billingen, inom vilken kalkstenstäkten är lokaliserad, är av riksintresse för naturvård och friluftsliv enligt 3 kap 6 § miljöbalken. Två naturreservat och Natura 2000-områden, Sydbillingens plåtå respektive Klasborgs och Våmbs ängar, återfinns på ett avstånd om ca 600 respektive 100 meter söder om det planerade brytområdet. Enligt bevarandeplanen för Klasborgs och Våmbs ängar är det främsta syftet med utpekandet att bevara naturvärdena i den ädellövriska rasbrant- och sluttningskogen och i de öppna och trädklädda naturbetesmarkerna.

Inom det planerade brytområdet finns biotopskyddade objekt (en fägata, sex stenmurar, fyra åkerholmar, två mindre våtmarker/tillfälligt vatten samt delar av Hållsdammsbäcken). Dessutom planeras omledningen av Hållsdammsbäcken ske genom överledning av vatten till Hjälpadalsbäcken vilket medför att vattenföringen

i det aktuella avsnittet kommer att öka väsentligt. För detta krävs även att arbeten utförs i Hjälpadalsbäcken.

För mer information avseende naturvärden i området, se avsnitt 4.4 i MKB.

Täktverksamheten

Kalkstensfyndigheten består av fyra jämna parallella lager varav den översta består av sekundär kalksten och därefter lågsten, ytterligare sekundär kalksten och nederst högsten. Denna uppbyggnad har historiskt sett medfört en mycket enkel brytplanering. Endast lågsten och högsten används som råvara vid cementtillverkningen. Den sekundära kalkstenen används huvudsakligen som fyllnadsmaterial i efterbehandlingen vilket sker kontinuerligt. Lågsten och högsten bryts och krossas var för sig. Inom det befintliga brytområdet beräknas lågstenen vara utbruten senast år 2016 och högstenen senast år 2019.

Produktionskapaciteten i cementfabriken är för närvarande ca 450 000 ton klinker per år och för att tillgodose råvarubehovet bryts ca en miljon ton årligen i tåkten, inklusive den sekundära kalkstenen som bryts för att bereda tillträde till lågsten och högsten.

Cementproduktionen skulle vid behov, förutsatt att vissa kompletteringar i processen görs, kunna ökas till som högst ca 650 000 ton klinker per år vilket skulle innebära en högre brytningstakt än idag. Den ansökta täktverksamheten omfattar därför uttag av upp till 1,5 miljoner ton kalksten per år.

För att komma åt kalkstenen avbanas överlagrande morän- och jordmassor. Verksamheten i tåkten bedrivs normalt i tvåskift under vardagar. Utsprängning sker i allmänhet vid två till fem sprängtillfällen per vecka. Den utsprängda stenen lastas med hjälp av hjulburna frontlastmaskiner på bergtruckar för transport till kross, alternativt efterbehandling. Skutknackning i tåkten sker vid behov med en hydraulhammare som monteras på en grävmaskin.

Antalet transporter med bergtruck är i storleksordningen 100 per dygn. Transportavståndet varierar beroende på vart utlastningen sker men uppgår i genomsnitt till ca 1,5 km.

Krossning sker kampanjvis i en under jord belägen hammarkross till dimensionen ca 0-30 mm. Den krossade kalkstenen leds på ett transportband till ett takförsett mellanlager.

Vattenverksamheten

Det yt- och grundvatten som rinner in i täkten avleds via ett antal pumpstationer till en utsläpppunkt varifrån vattnet rinner till Våmsbäcken, ca 200 m sydväst om fabriksområdet. Vid fullt utbruten täkt enligt denna tillståndsansökan beräknas bortledningen uppgå till ca 32 l/s som årsmedelvärde, vilket motsvarar ca en miljon m³/år. I dagsläget uppgår bortledningen till ca 20 l/s som årsmedelvärde eller 630 000 m³/år.

Omledningen av Hållsdammsbäcken kommer att ske på så sätt att vattendraget i framtiden kommer att runda täktområdet inom fastigheten. En ny bäckfåra kommer därför att schaktas ut i den norra delen av fastigheten som leder vattnet med självfall i sydvästlig riktning till den befintliga Hjälpadalsbäcken längre västerut. Därifrån kommer flödet att ledas i Hjälpadalsbäcken några hundra meter söderut.

Hjälpadalsbäcken är i dagsläget ett betydligt mindre vattendrag än Hållsdammsbäcken, den är endast vattenförande under delar av året och avrinner diffust inom fastigheten. Denna behöver därför vidgas nedströms den position där Hållsdammsbäcken kommer att ansluta. Vidare kommer en ny bäckfåra att tillskapas som leder vattnet vidare med självfall i sydostlig riktning längs med fastighetsgränsen. Delvis utnyttjas befintliga diken som kommer att rensas och vidgas, men en delsträcka kommer att kräva mer omfattande schaktningsarbeten. Vattendraget kommer att ansluta till Hållsdammsbäckens nuvarande huvudfåra i den södra delen av fastigheten.

Åtgärden att leda om Hållsdammsbäcken fordrar dispens från biotopskydd, se vidare nedan.

För mer information kring den ansökta vattenverksamheten, se avsnitt 4 i den tekniska beskrivningen samt avsnitten 5.2 och 7.10-11 i MKB.

Nollalternativet

Som nämns ovan är syftet med denna ansökan att trygga cementfabrikens råvaruförsörjning på längre sikt. Nollalternativet innebär att råvaruförsörjningen till fabriken måste tryggas på andra jämförbara sätt.

Skyddsåtgärder

Med beaktande av de skyddsåtgärder som Cementa föreslår, och som redovisas i avsnitt 8 i MKB, bedömer bolaget att verksamheten kan bedrivas utan någon risk för skada av betydelse för människans hälsa eller miljön.

Miljökonsekvenser

De miljökonsekvenser som den ansökta verksamheten ger upphov till redovisas i avsnitt 7 i MKB.

Påverkan på naturmiljö och friluftsliv

Den naturmiljöinventering som gjorts i området visar att även då de naturmiljöer och småbiotoper som finns inom det planerade brytområdet kommer att försvinna, medför inte detta några betydande förluster av naturmiljöer eller arter i ett större landskapsperspektiv. Vidare bedöms inte de naturvärden som finns i det omgivande landskapet i form av naturreservat, Natura 2000-områden, nyckelbiotoper och värdefulla våtmarker påverkas av den utökade täktverksamheten.

Som framgår av efterbehandlingsplanen, se mer härom nedan, föreslås nya småbiotoper såsom stenmurar, åkerholmar, stenrösen och vattenmiljöer tillskapas i det efterbehandlade brottet, något som bedöms kompensera de

objekt som tas bort i samband med den utökade täkten.

Den nya bäckfåran som föreslås tillskapas för omledning av Hållsdammsbäcken planeras till sin struktur efterlikna den ursprungliga på så vis att grovt material (sten och block) läggs i fårans botten och sidor. På så vis reduceras erosionsrisken samtidigt som det möjliggör tillskapandet av en motsvarande livsmiljö för de akvatiska arterna.

Området för den utökade brytningen är intressant för friluftslivet eftersom Billingeleden löper genom området. I samråd med Skövde kommun har bestämts att vandringsleden ska förläggas utmed den nya sträckningen av Hållsdammsbäcken vilket innebär att leden kommer att runda det framtida täktområdet. Detta innebär att leden får en något längre sträckning jämfört med idag men samtidigt tillskapas ett ur naturupplevelsesynpunkt intressant läge intill rinnande vattendrag.

Påverkan på kulturmiljö

Den planerade verksamheten ligger inte inom något område av riksintresse för kulturmiljövård och har inte heller utpekats i gällande översiktsplan som ett område med speciella värden ur kulturminnessynpunkt. Däremot har i den kulturhistoriska förstudie som Cementa låtit utföra, ett antal objekt med höga kulturmiljö värden identifierats i och kring det planerade brytområdet. Området bedöms dock inte ha unika värden.

Påverkan på vatten

Bortledning av vatten från kalkstenstakten påverkar grundvattennivåerna i täktens närområde i viss mån. Sett till hela grundvattenförekomstens utbredning blir dock påverkan försumbar och den kvantitativa statusen bedöms inte påverkas.

Grundvattenavsänkningen bedöms också påverka ett antal enskilda brunnar i täktens närområde, se nedan. Utförda beräkningar visar dock att den ansökta verksamheten inte påverkar Skövde kommuns reservvattentäkt.

Som nämnts ovan är kalkstenstäkten belägen inom Våmbsbäckens avrinningsområde. Ingen flödesförändring bedöms dock ske i recipienten Våmbsbäcken och omkringliggande naturområden.

Det vatten som avleds från täktområdet bedöms inte ha någon negativ inverkan på den kemiska eller ekologiska statusen i nedströms liggande vattendrag.

Användningen av sprängämne kommer att ge upphov till utsläpp av kväve till det vatten som samlas på täktbotten. Eftersom förhållandet mellan näringsämnena fosfor och kväve i recipienten är högt bedöms kvävehalten sakna betydelse för den organiska produktionen.

Buller, vibrationer och luftstöt våg

Buller som uppstår från verksamheten förekommer dels som ett kontinuerligt ljud från bl.a. stenkross och fordon, dels i form av korta ljudstötter vid sprängning.

Bullerberäkningar har genomförts utifrån ett "värsta fall-scenario", med maximal bullerexponering i förhållande till närmast belägna bostadshus. Beräkningarna ger vid handen att Naturvårdsverkets riktlinjer för högsta tillåtna bullernivå vid bostäder kvällstid, dvs. 45 dB(A), innehålls med god marginal medan ljudnivån dagtid vid vissa av de näraliggande bostäderna överskrider Naturvårdsverkets riktlinje om 50 dB (A). Cementa kommer dock att vidta nödvändiga åtgärder för att ljudnivån vid samtliga näraliggande bostäder ligger inom ramen för Naturvårdsverkets riktlinjer avseende högsta tillåtna ljudnivå vid bostäder, oavsett tid på dygnet.

Cementa har låtit utföra en riskanalys och vibrationsutredning genom Nitro Consult. Genomförd utredning avseende sprängningsinducerade markvibrationer visar att det krävs aktiva handlingar från Cementas sida, genom reducerad samverkande laddning, för att innehålla det vedertagna komfortvärdet om 4 mm/s vid närmaste bostadsbebyggelse. Cementa kommer att bedriva arbetet med sprängning så att komfortvärdet 4 mm/s kan innehållas vid bostäder och värdet 6 mm/s vid industrifastigheter. Vibrationsvärdena vid Våmb kyrka har länge legat på mycket

låga nivåer. Dessa bedöms minska ytterligare i takt med att sprängningarna sker på ett ökande avstånd från kyrkan.

Vad avser luftstöt vågor, visar utförda mätningar att 200 Pa som reflektions-tryck (100 Pa frifält) innehålls med god marginal.

Damning

Vid normal drift ger täktverksamheten inte upphov till spridning av damm i någon större omfattning.

För att minska spridning av kalkstensdamm finns upprättade rutiner som bl.a. omfattar vattenbegjutning av utsprängd sten och transportvägar. Stenlagret som finns i anslutning till täkten har numera försetts med tak varför damningen från Cementas verksamhet i Skövde bedöms minska.

För närmare information, se avsnitt 7.4 samt 8 i MKB.

Efterbehandling

Inom HeidelbergCement Group, i vilken Cementa ingår, läggs stor vikt på efterbehandling och återställande av täktområden. Studier visar att rätt skötta täkter ökar den biologiska mångfalden, eftersom det öppna landskapet erbjuder både växt- och djurarter nya möjligheter genom nya habitat och minskad konkurrens.

Cementa har inför denna tillståndsansökan tagit fram en ny efterbehandlingsplan (se bilaga 14). Denna avses ersätta den nuvarande efterbehandlingsplanen och omfattar därför såväl det idag befintliga täktområdet som det utökade täktområde som ansökan avser. I efterbehandlingsplanen läggs stort fokus vid biologisk mångfald samt på att skapa naturtyper som är lämpliga i området. Det efterbehandlade området kommer att innehålla bland annat klippor med rasbranter, halvöppen naturmark med småbiotoper, småvatten på kalkmark, kalhällmark samt ädellövskog och hassellundar. Åtgärderna kommer att innebära att förutsättningar för biologisk

mångfald skapas och kommer att väl kompensera det bortfall som sker i samband med den utökade täkten.

För närmare information om efterbehandlingen, se avsnitt 5.3 i MKB.

Bevarandeintressena inom Natura 2000-områden

Influensområdet från grundvattenavsänkningen i kalkstenstäckten kommer att tangera gränsen för Klasborg och Våmbs Natura 2000-område. Detta bedöms sakna betydelse för bevarandeintressena inom Natura 2000-området, dels eftersom det huvudsakliga bevarandeintresset avser rasbrant- och sluttningsskogen i de öppna och trädklädda naturbetesmarkerna, dels eftersom övriga relevanta bevarandeintressen är beroende av tillgången på ytvatten och inte grundvatten. Som redan nämnts bedöms flödet i Våmbsbäcken, vilken rinner genom Natura 2000-området, inte alls påverkas av verksamheten.

Motstående intressen

Naturvärden och värden för friluftslivet inom det utökade brytområdet utgör motstående allmänna intressen till den utökade täktverksamheten. Dessa motstående intressen är dock hänförliga till det sammanhängande naturområdet Billingen. Av detta sammanhängande naturområde kommer mindre än en halv procent tas i anspråk. Naturvärdena kompenseras genom efterbehandlingen av täkten. Som skyddsåtgärd med hänsyn till friluftslivet åtar sig Cementa att tillse att Billingeleden får en ny sträckning. Åtagandet får anses falla under det allmänna villkoret, villkor 1.

Vissa kulturmiljövärden inom det utökade brytområdet kommer att påverkas. Dessa har dock inte utpekats som riksintressen.

Vattenbortledningen vid fullt utbruten täkt enligt brytplanen kommer att leda till en avsänkning av grundvattennivån i ett antal brunnar som används för enskild vattenförsörjning. Cementa har låtit genomföra en inventering av förekommande brunnar inom påverkansområdet för att bestämma vilka brunnsägare som kan

förutses vara sakägare. Påverkan på merparten av dessa brunnar beräknas vara så liten att de även fortsättningsvis kan användas för vattenförsörjningsändamål. Det finns dock några grävda brunnar nära framtida brytfront som riskerar att få försämrade vattentillgång varför dessa kan behöva ersättas med djupborrade brunnar.

Brandstorsvägen sträcker sig över det framtida brytområdet och kommer därför att behöva stängas, vilket kan få konsekvenser för räddningstjänsten som ibland använder vägen vid utryckning. Cementa har i samråd med räddningstjänsten åtagit sig att istället ge tillträde till den väg som går genom täktområdet vid utryckning. Åtagandet får anses falla under det allmänna villkoret, villkor 1.

Cementa föreslår villkor som i allt väsentligt utgår från för tåkten nu gällande villkor.

Begränsningsvärden

Miljööverdomstolen har i domar av den 29 januari 2009, mål nr M 3792-07 samt M 1303-07, fastslagit att begreppen riktvärden och gränsvärden ska utmönstras i villkor som innehåller begränsningsvärden. Härvid följer att varje överträdelse av ett begränsningsvärde kan bli straffrättsligt sanktionerad. Det är således nödvändigt att villkoren i den aktuella ansökan anpassas i enlighet härmed. Då tillståndsvillkor är förenade med stränga sanktioner bör villkor innehållande begränsningsvärden sättas med en viss marginal för att verksamhetsutövaren ska ha rättsliga och faktiska förutsättningar att innehålla dessa.

Villkorsförslaget avseende buller motsvarar de nivåer som anges i Naturvårdsverkets riktlinjer för externt industribuller (1978:5). Eftersom Cementa bedömer att det kommer att vara möjligt att utföra den planerade täktverksamheten utan att överskrida bullervillkoren, föreslås dessa föreskrivas som begränsningsvärden vilket i praktiken innebär en skärpning i förhållande till de riktvärden som gäller enligt nuvarande tillstånd. Buller från täktverksamhet är relativt jämt fördelat under arbetstiden varför ekvivalentnivåerna bör baseras på de tidsperioder som anges i villkoret, dvs. kl. 7-18 respektive 18-22 och 22-07.

Beträffande markvibrationer föreskrivs i nuvarande tillstånd ett riktvärde om 4 mm/s vid bostadshus. Vid utformning av det nya villkoret måste beaktas att en verksamhetsutövare aldrig kan ha full kontroll över bergets egenskaper. Därtill kommer att en kontroll med immissionsvärden i sig inrymmer många osäkerheter, bland annat mätmetodmässigt. För att säkerställa att vibrationsvärdet 4 mm/s innehålls som begränsningsvärde vid varje enskild sprängning måste sprängningarna anpassas med stora marginaler till begränsningsvärdet, vilket innebär att fler och mindre sprängningar används för att ta ut motsvarande mängd berg. Det finns därför skäl att tillåta att det uppmätta vibrationsvärdet i enstaka fall överskrider begränsningsvärdet utan att en villkorsöverträdelse ska anses föreligga. Villkor för markvibrationer med sådan innebörd har också godtagits i tillstånd för motsvarande verksamheter (se Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen, dom 2012-06-19 i mål M 3724-10).

Vidare föreskrivs i nuvarande tillstånd ett särskilt vibrationsvärde om 3 mm/s vid Våmbs kyrka. Detta värde innehålls för närvarande med mycket stor marginal och vibrationerna på platsen bedöms dessutom minska i takt med att sprängningarna sker på ett ökande avstånd. Cementa anser därför att ett särskilt villkor om markvibrationer vid Våmbs kyrka är obehövligt.

Föreslaget vibrationsvärde för industrifastigheter är sedvanligt.

Beträffande luftstöt vågor visar erfarenheter från hittills genomförd kontroll att frifälts värdet 100 Pa normalt kan innehållas. Med hänsyn till att detta är ett lågt värde och att sprängningar sker under varierande väderförhållanden, finns skäl att även här tillåta enstaka överskridanden utan att villkorsöverträdelser föreligger. Som jämförelse kan nämnas att i svensk standard SS 02 52 10 "Vibration och stöt- Sprängningsinducerade luftstöt vågor- Riktvärden för byggnader" anges 500 Pa som riktvärde för maximalt reflektionstryck (motsvarande 250 Pa som frifältsvärde) för att undvika skador på byggnader.

Villkor om sprängning och borring

Nuvarande tillståndsvillkor föreskriver att borring och sprängning endast får bedrivas vardagar 07-21 (villkor 5). Cementa anser att en sådan begränsning är fullt rimlig för sprängning men omotiverad för borring med hänsyn till borrhningens begränsade omgivningspåverkan. Nuvarande tillståndsvillkor är såvitt avser borring oskäligt betungande för verksamheten. Villkoret har gjort det svårt att planera verksamheten under vissa tider på året där s.k. klämdagar förekommer, eftersom tidsutrymmet för borrhningsarbeten inför ett sprängtillfälle blir otillräckligt. Cementa föreslår att försiktighetsåtgärder i samband med sprängning samlas i ett villkor, se villkorsförslag 8 nedan.

Damning

Enligt nuvarande tillstånd för verksamheten överläts till tillsynsmyndigheten att meddela villkor om damningsbegränsande åtgärder. För närvarande gäller härvidlag ett tillsynsbeslut daterat 2011-03-12. Cementa föreslår att gällande tillsynsbeslut föreskrivs som ett tillståndsvillkor. Eftersom stenlagret numera är takförsett saknas det dock anledning att föreskriva särskilda villkor om hur lagret ska uppbyggas.

Säkerhet för efterbehandling

Säkerhetsbeloppet för kommande efterbehandling har beräknats till 9 000 000 kronor vilket är i enlighet med vad som följer av Miljösamverkan Sveriges rapport "Efterbehandling av täkter", 2006-11-30. Som framgår av NJA 2011 s. 296 bör tillståndet inte innehålla någon föreskrift om i vilken form säkerheten ska ställas.

Påverkan på vatten

Nuvarande tillstånd innehåller ett villkor om att dammar och diken m.m. ska utformas så att de fyller god funktion avseende kvävereduktion. Som framgår ovan bedöms emellertid kvävehalten sakna betydelse för den organiska produktionen i recipienten. Det saknas därför skäl att föreskriva motsvarande villkor i det blivande tillståndet.

Den planerade omledningen av Hållsdammsbäcken kommer att ske i huvudsaklig överensstämmelse med vad som beskrivs ovan. Cementa anser att det saknas skäl att i tillståndet reglera de närmare detaljerna för denna omledning. I sammanhanget kan nämnas att åtgärden, med hänsyn till den begränsade vattenföringen i bäcken, endast hade föranlett en anmälan om åtgärden inte hade haft ett samband med den utökade täktverksamheten. För att omledningen inte ska påverka vattenförhållandena nedströms kommer vattenföringen att återföras till dess befintliga sträckning inom fastigheten. Cementa föreslår ett villkor härom, se villkorsförslag 13.

Tillåtlighet enligt 2 kap miljöbalken

Kunskapskravet

Inom HeidelbergCement Group, i vilken Cementa ingår, finns lång erfarenhet av täktverksamhet över stora delar av landet. Mot bakgrund härav och med hänsyn till de utredningar (avseende buller, vibrationer etc.) och handlingar (miljökonsekvensbeskrivning, teknisk beskrivning etc.) som Cementa ombesörjt och inhämtat, får det anses uppenbart att kunskapskravet innehålls.

Försiktighetsprincipen och bästa möjliga teknik

Som framgår av den tekniska beskrivningen och MKB, kommer erforderliga skyddsåtgärder att vidtas för att minimera påverkan på människors hälsa och miljön. Cementa får därför anses ha visat att försiktighetsprincipen innehålls. Den ansökta täktverksamheten omfattas inte av IED-direktivet. De föreslagna villkoren tvingar Cementa att använda bästa möjliga teknik.

Platsvalet

Täktverksamhet på platsen har bedrivits under mycket lång tid och angränsande bebyggelse har anpassats efter denna. Kalkfyndigheten är av riksintresse för utvinning av mineral enligt 3 kap. 7 § 2 st. miljöbalken. Täktverksamhetens störningsinverkan gentemot boende i täktens omgivning orsakas främst av damning, buller, vibrationer och luftstötsvågor i samband med sprängningar. Med föreslagna villkor blir dock påverkan för omkringboende inte värre än vad som normalt får

anses acceptabelt. Det utökade täktområdet utgörs huvudsakligen av odlingsmark och till viss del produktionsskog. Området ligger i anslutning till Cementas fabrik. Transporter från täktverksamheten, vilka normalt anses utgöra ett stort problem vid tillståndsprövning av täktverksamheter, aktualiseras därmed inte. Verksamheten strider inte mot gällande översiktsplan.

Cementas uppfattning, baserad på HeidelbergCement Groups omfattande erfarenhet av täktbrytning, är att det ur störningssynpunkt är svårt att hitta bättre platser för en kalkstenstäkt än den aktuella platsen.

Länsstyrelsen har anfört att lokaliseringsutredningen är bristfällig. Därför har det ingetts en kompletterande redovisning av alternativa lokaliseringar. Generellt finns i områden runt Billingen och övriga västgötaberget, med ytlig kalksten, motstående intressen i form av höga naturvärden eller värden för friluftsliv och kulturmiljö. Två tänkbara alternativa lokaliseringar i regionen, vilka båda är utpekade som riksintresse för mineralutvinning, redovisas utförligare i kompletteringen. Även här finns motstående intressen i form av höga naturvärden och friluftsliv. En kvantitativ jämförelse mellan ingreppen i de motstående intressena vid de redovisade alternativen respektive huvudalternativet är omöjlig att göra utan att även väga in subjektiva värderingar. Sålunda är det i och för sig möjligt att jämföra exempelvis hur många naturvärdesobjekt som bortfaller, däremot inte att jämföra konsekvensen för upplevelsen av naturvärdena eftersom denna är subjektiv. Vad som är fullt möjligt att kvantitativt jämföra är istället det transportbehov som respektive lokaliseringsalternativ skulle innebära för att försörja cementfabriken med kalksten. En alternativ lokalisering skulle innebära en väsentligt ökad drivmedelsförbrukning jämfört med den ansökta verksamheten och därtill kommer de olägenheter i form av buller m.m. som typiskt sett uppkommer vid omfattande transport på allmän väg, något som helt undviks med den sökta lokaliseringen. Det är således uppenbart att den valda lokaliseringen innebär minsta intrång och olägenhet.

Miljö kvalitetsnorm

Den ansökta verksamheten bidrar inte till att en miljö kvalitetsnorm enligt 5 kap. 2 § första stycket i miljöbalken inte följs.

Tillåtlighet enligt 3 - 4 kap. miljöbalken

3 kap.

Det utökade täktområdet är, som nämnts tidigare, utpekade som riksintresse för utvinning av mineral enligt 3 kap. 7 § 2 st. miljöbalken. Det utökade täktområdet utgör en mycket liten del av de riksintressen för naturvård och friluftsliv som omfattar hela Billingen. Värdekärnorna för riksintresset för naturvård ligger inte till någon del inom det utökade täktområdet. Cementa gör bedömningen att den ansökta verksamheten inte utgör någon påtaglig påverkan på riksintresset. Den planerade verksamheten är därmed förenlig med andra riksintressen enligt 3-4 kap. miljöbalken.

Som länsstyrelsen påpekar är det en utgångspunkt för bedömningen att området utgör riksintresse dels för mineralutvinning, dels för dess naturvärden och friluftsliv. Vad gäller kulturmiljön kan området visserligen tillskrivas vissa värden, däremot är det deras bestämda uppfattning att området inte kan anses riksintressant i det avseendet. Länsstyrelsen har trots detta sammanvägt områdets betydelse för såväl naturvärden och friluftslivet som för kulturmiljövården. I den historiska landskapsanalys som de låtit ta fram beskrivs bebyggelseutvecklingen i området kring den ansökta verksamheten. Av analysen framgår att området vad gäller såväl fornlämningar som bebyggelseutveckling på många sätt är typiskt för landskapet i anslutning till Billingen. Det framgår vidare att bebyggelsen sedan 1800-talet har varit föremål för ständiga och omfattande förändringar. Inom undersökningsområdet finns det i princip ingen bebyggelse som är äldre än slutet av 1800-talet. Sammantaget är det av utredningen uppenbart att de kulturvärden som finns i området inte kan tillmätas betydelse av riksintresse. Sett ur ett regionalt perspektiv är kulturmiljön i det berörda området heller inte unik. Det har även tagits fram en fristående landskapsanalys. Utifrån denna analys kan slutsatserna dras att kulturmiljön inte är ensam i sitt slag och att inte heller landskapsbilden uppvisar unika kvaliteter även om platsen bitvis är mycket vacker. Vidare kan konstateras att

den typ av kulturmiljöer det här är fråga om i takt med tidens gång försvinner som en följd av att småjordbrukets era i Sverige är förbi. Miljöerna kommer således så småningom inte att finnas kvar, oavsett om den ansökta verksamheten kommer till stånd eller ej. Detta är en naturlig del av landskapets förändring. Slutligen kan noteras att området inte är utpekad som kulturområde i översiktsplanen, utan noterat såsom område för pågående markanvändning. Eftersom det område som avses ianspråk tas inte är riksintressant i kulturmiljöhänseende är det, vid tillämpning av 3 kap. 6 § miljöbalken, endast relevant att bedöma om ianspråktagandet av området för täktverksamhet påtagligt skadar den riksintressanta naturmiljön och sammanhängande värden för friluftslivet. Visserligen finns det höga naturvärden inom det planerade täktområdet men det ska samtidigt beaktas att dessa inte alls är unika och att bortfallet av området bland annat därför inte riskerar att skada riksintresseområdets värdekärnor. Under alla omständigheter är riksintresset för mineralutvinning det ändamål som på bästa sätt främjar en långsiktig hushållning enligt 3 kap. 10 § miljöbalken. Tillgången till kalksten är nödvändig för den långsiktiga resursförsörjningen.

SGU angav, i samband med att riksintresset detaljavgrensades 2003, att kalkstensfyndigheten är väl känd och mycket viktig från försörjningssynpunkt samt att fyndigheten representerar värden i miljardklassen. Fyndigheterna kring Billingen är väl undersökta av SGU och dess betydelse, även i dagsläget, från ett samhällsekonomiskt perspektiv kan knappast ifrågasättas. Av markanvändningskartan i Skövde kommuns översiktsplan ÖP 2025 framgår vilken markanvändning som kommunen avsett för områdena vid och kring Våmb. Översiktsplanen har betydelse vid bedömningen av vilken markanvändning som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning. Av markanvändningskartan framgår att kommunen tydligt utpekad vilka områden som i första hand ska användas för naturvårds- och friluftslivändamål. Detta är betydande områden, framförallt angränsande tätorten i väster. Markanvändningen enligt översiktsplanen tillgodoser mycket väl såväl naturvårds- som friluftslivsintressena. Cementa konstaterar att den ansökta verksamheten inte tar någon mark i anspråk som på

markanvändningskartan betecknats som *Friluftsområde, Tätortsnära naturområde* eller *Skyddad natur*.

4 kap 8 §

Påverkan på Natura 2000-området

Med hänsyn till mark- och miljödomstolens ställningstagande i mål M 4418-12 har det klagjorts att ett tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken erfordras. Cementa har därför kompletterat yrkandena i målet med ett yrkande om att ett sådant tillstånd ska meddelas.

Natura 2000-området Klasborgs och Våmbs ängar ligger strax söder om såväl Cementas befintliga brytområde som det utökade brytområdet som tillståndsansökan avser. Mellan Natura 2000-området och Cementas verksamhetsområde går riksväg 49 mellan Skövde och Skara. I bevarandeplanen för Natura 2000-området anges att dess främsta syfte är att bevara naturvärdena i den ädellövrika rasbrant- och sluttningsskogen och i de öppna och trädklädda naturbetesmarkerna, områden som ligger längre söderut inom Natura 2000-området, på Sydbillingens sluttningar. De delar av Natura 2000-området som teoretiskt skulle kunna påverkas av förändrade hydrologiska förhållanden, dvs. områdets nordligaste del kring Våmbsbäckens sträckning, hyser sannolikt inte några i dagsläget fullvärdiga naturtyper som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. De rasbrant- och sluttningsskogar eller naturbetesmarker som Natura 2000-området avser att skydda påverkas över huvud taget inte av de hydrologiska förhållandena i och omkring Våmbsbäcken. Cementa har låtit Enetjärn Natur genomföra en fördjupad bedömning beträffande förekommande naturvärden kring Våmbsbäcken. Bedömningen baseras huvudsakligen på de förnyade bedömningar som länsstyrelsens naturvårdsenhet har gjort efter det att bevarandeplanen fastställdes, inom ramen för den basinventering som har syftat till att ta fram underlag för bedömning av bevarandestatus och mål för alla Natura 2000-områden i Sverige och som är utförda enligt fastställda metoder. Området kring Våmbsbäcken har vid basinventeringen bedömts utgöra s.k. utvecklingsmark, dvs. en yta som inte är av ”natura-naturtyp” men som har potential att bli det någon gång i framtiden.

Beståndet har således inte ansetts uppfylla kraven för en svämlövskog, naturtypstatus 91E0. Uppgifterna tyder på att det aktuella området kan ha potential att i framtiden utvecklas till fullvärdig naturtyp av typen lövsumpskog. Någon ny eller uppdaterad bevarandeplan har inte fastställts, men i den bevarandeplan som funnits tillgänglig på länsstyrelsens hemsida (daterad 2005-09-15) angavs att bevarandeplanen behöver uppdateras och att man med nuvarande kunskap vet att någon svämlövskog inte finns alternativt att den inte uppnår naturtypstatus. Efter att ha tagit del av Naturvårdsverkets remissyttrande har Cementa valt att låta Enetjärn Natur sammanställa tidigare i målet redovisade kunskaper angående hydrologisk påverkan på naturtyperna längs Våmsbäcken inom Natura 2000-området till följd av Cementas ansökta verksamhet. En minskning av grundvattentrycket i jord på några decimeter till följd av grundvattenbortledningen saknar i praktiken betydelse för miljön i denna del av Natura 2000-området då denna växtlighet inte är beroende av grundvattenytans läge utan försörjs av vatten från nederbörd, ytvatten och perkolerande markvatten. Växtlighetens rotzon ligger ofta ovanför grundvattenytans läge. Lövsumpskogen vid Våmsbäcken förses med vatten från tre olika håll: från Våmsbäcken, från nederbörd på Sydbillingens nordsluttning och med grundvatten från den övre akviferen som sipprar ut i källor längs Sydbillingens nordsluttning i anslutning till lövsumpskogen. Våmsbäcken utgör den största delen av vattenförsörjningen i lövsumpskogen.

Som framgår av MKB:n (4.3.2 samt 7.9) ligger det planerade täktområdet inom utbredningsområdet för tre stycken grundvattenförekomster i skilda geologiska lager. Genomförd modellering visar att störst påverkan av den ansökta grundvattenavsänkningen uppkommer i kalkstenslagret, medan grundvattnet i det högre belägna jordlagret, vilket är det för bedömningen relevanta lagret, påverkas i betydligt mindre mån. Cementa har låtit Bergab utföra en förnyad bedömning av påverkan på grundvattenförhållandena. Enligt denna kommer påverkan på grundvattenförhållandena inom Natura 2000-området inte att ha någon praktisk betydelse för vegetationen inom området. Bergab rekommenderar vissa kontroller av grundvattenförhållandena. Om oönskad grundvattenpåverkan ändå skulle uppstå i jordlagren kan länshållningsvattnet återföras till grundvattenmagasinet i jord

genom infiltrationsbrunnar. Med sådana skyddsåtgärder kan påverkan uteslutas, menar Bergab. Under handläggningen i Miljööverdomstolen (MÖD) efterfrågade Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) nya grundvattenmodellkörningar där den uppmätta hydrauliska konduktiviteten används. Resultatet av dessa modellkörningar har presenterats. Genom den verksamhet som bedrivits med stöd av gällande tillstånd har täkten kommit som närmast ca 80 meter från Våmsbäcken och de habitat som finns runt denna inom Natura 2000-området. Täckten har kommit ca 10 meter från Hålldammsbäcken. Detta har inneburit en grundvattenavsänkning som är tillåten enligt gällande tillstånd. Avsänkningstratten bedöms sträcka sig en bit in i Natura 2000-området. SGU är expertmyndighet för bl.a. grundvattenfrågor med sektorsansvar. Utöver att SGU besitter expertkunskaper på området så har myndigheten till följd av undersökningar och fortlöpande bedömningar sedan 1970-talet ovanligt god kännedom om grundvattenförhållandena i Våmb och hur Cementas täktverksamhet påverkar dessa. Vid den senaste tillståndsprovningen år 2007 redovisade SGU den markhydrologiska profil som utgör Figur 1 i Bilaga 5. SGU förklarade med utgångspunkt från profilen att Natura 2000-området i allt väsentligt erhåller sitt vatten via från lerskifferakviferen utströmmande grundvatten och direkt på markytan fallande nederbörd. SGU:s slutsats, som baseras på tolkning av de geologiska förhållandena och erfarenheterna från Bergsätters källor, är att en avsänkning av grundvattennivån i kalkstensakviferen inte påverkar grundvattenförhållandena i den överlagrande lerskifferakviferen på grund av det mellanliggande och täta bentonitlagret och därmed inte heller vattenförhållandena i Billingsens sluttningszon. Som framgår av domskälen till gällande tillstånd ansåg miljödomstolen att bolaget hade visat att risken för att täktverksamheten skulle reducera de mark- och grundvattenflöden som förser området med vatten och som utgör en förutsättning för bevarande av Natura 2000-området och dess naturvärden är liten till obetydlig. Vi kan idag konstatera att inget talar för annat än att SGU och miljödomstolen gjorde korrekta bedömningar. Skogsmarken som enligt länsstyrelsens kartering har naturtypen 9908 (och som nedan benämns ”Skogsmarken”) har inte påtagligt förändrats eller försämrats. Den nu ansökta verksamheten innebär att brytfronten förflyttas mot nordväst, bort från de aktuella habitaterna. Avståndet till habitaterna ökar alltså. Baserat på idag rådande förhållanden

har ytterligare hydrologiska bedömningar genomförts av Golder respektive Bergab. Bedömningarna styrker SGU:s och miljödomstolens slutsatser från förra tillståndsprövningen. Precis som vid den tidigare tillståndsprövningen så är utgångspunkten för bedömningen att Natura 2000-området huvudsakligen förses med ytvatten från Våmsbäcken och med grundvatten från lerskifferakviferen och nederbörd som faller direkt på marken, förhållanden som inte påverkas av Cementas grundvattenbortledning. Skogsmarken breder alltså ut sig längs med bäcken. Som framgår av Bilaga 5 motsvarar Skogsmarkens utbredning det område där förutsättningarna i form av topografi, jordmån och vattentillgång är de rätta. Det finns, som vidare framgår, i de naturgivna förutsättningarna idag ingen möjlighet för Skogsmarken att expandera i utbredning. Skogsmarken kommer även framgent att vara knuten till den utbredning den har idag. Den förändring som den nu ansökta verksamheten medför och som är relevant för Skogsmarkens utvecklingspotential är omledningen av Hållsdammsbäcken. Som framgår av Bilaga 7 visar nämligen vattenbalansberäkningarna för Natura 2000-området att utökningen av dagbrottet medför att läckaget till underliggande berg endast ökar med ca 0,15 l/s, vilket motsvarar 0,3 % av det totala inflödet av yt- och grundvatten till Natura 2000-området. Det finns ett lika stort överskott på vatten i Natura 2000-området både före och efter utökningen av dagbrottet. Den ansökta verksamheten kommer inte att försämra utvecklingspotentialen för Skogsmarken så länge som flödena i Våmsbäcken inte förändras. Cementa uppfattar att i vart fall länsstyrelsen delar denna uppfattning. Eftersom uppföljningen av den pågående verksamhetens påverkan på Natura 2000-området har kritiserats av mark- och miljödomstolen i tidigare dom liksom av Naturvårdsverket i MÖD, har Cementa tagit fram ett förslag till kontrollprogram avseende den ansökta verksamhetens hydrologiska påverkan. Som ovan anförts är det, såvitt avser Natura 2000-området, viktigt för prövningen att slå fast att Skogsmarken sträcker sig utmed Våmsbäckens översvämningsområden samt att naturliga förutsättningar för Skogsmarkens ytterligare utbredning saknas. Kontrollprogrammet ska alltså säkerställa att den ansökta verksamheten inte påverkar hydrologin inom Natura 2000-området på ett sådant sätt att Skogsmarkens utvecklingspotential försämras.

I MKB:n avsnitt 7.1.1.1 anges att ett litet tillskott av vatten i den nya bäckfåran kommer att ske via Hjälpadalsbäckens tillflöde samtidigt som en mindre flödesförlust, ca 1 l/s, uppkommer till följd av att nederbörd som faller inom brytområdet leds bort. Detta, i kombination med att Hållsdammsbäckens flöde återgår i sin nuvarande sträckning innan det når Natura 2000-området, leder till att flödesförhållandena i Natura 2000-området blir i princip oförändrade. Hjälpadalsbäckens flödestillskott efter omledningen kommer att vara helt försumbart i förhållande till Hållsdammsbäckens och Våmsbäckens flöden. Hjälpadalsbäckens flöde är mycket begränsat och tidvis obefintligt varför bäckens nedre delar har vuxit igen. Hållsdammsbäckens tillskott till Våmsbäcken är vidare av underordnad betydelse för flödesförhållandena i Våmsbäcken. Förhållandena styrs av Våmsbäckens väsentligt större flöde där Hållsdammsbäckens tillskott endast uppgår till ca 10-15 procent. Utgångspunkten för Cementas bedömning är emellertid att flödespåverkan blir försumbar då i princip samma vatten kommer att hamna i Våmsbäcken i samma position som nu. Den eventuella flödesförändringen om ca 1 l/s får ses om helt försumbar. Hållsdammsbäckens och Hjälpadalsbäckens delsträckor inom Cementas fastighet ligger redan idag inom markområden som domineras av sandig morän. Enligt uppgift från SGU är moränen sandig i de övre delarna men lerig och mycket hårt packad längre ner i avlagringen. Bäckens nya sträckning kommer även den att passera genom mark som domineras av samma typ av morän. Detta har Cementa redovisat i målet. Cementa har låtit genomföra en fördjupad utredning av omledningen av Hållsdammsbäcken, se bilaga 9. Utredningen baseras bl.a. på kartering av in- och utströmningsområden, siktanalyser, grundvattennivåmätningar och hydrologiska modelleringar. Utredningen visar att större delen av den nya sträckningen utgörs av tydliga utströmningsområden utan risk för botteninfiltration. Längs vissa delsträckor behöver bäckfåran emellertid tätas för att undvika vattenförluster. Vidare behöver erosionsskydd anläggas strax öster om den tidigare identifierade omledningssträckan som är mindre kuperat. Genom att välja denna östliga sträckning kan ingreppen i naturen reduceras. Vidare kan utformningen av bäcken bättre anpassas till omgivande topografi. Eftersom en östligare sträckning valts för bäckens omledning, har brytområdet reducerats något. Bilaga 10 och 11 beskriver

hur Hållsdammsbäcken kan ledas om med beaktande av såväl tekniska som biologiska faktorer. Genom att leda om bäcken kan Cementa bättre säkerställa att oönskad botteninfiltration inte sker i inströmningsområden. Omledningen är således snarast positiv för de skyddsvärda habitaterna längs Våmsbäcken inom Natura 2000-området. I bilaga 10 och 11 visar Cementa också att det är möjligt att innehålla det föreslagna villkoret 13.

Tillåtlighet enligt 7 kap. miljöbalken

Inom det planerade brytområdet återfinns en fägata, sex stenmurar, fyra åkerholmar, två mindre våtmarker/tillfälligt vatten samt delar av Hållsdammsbäcken. Dessa objekt omfattas av biotopskydd enligt 7 kap. 11 § miljöbalken jämte förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Vid den fortsatta täktverksamheten måste dessa skyddade biotoper tas bort, något som, enligt 7 kap. 11 § 2 st. miljöbalken, kräver dispens från biotopskyddet.

Som framgår av den efterbehandlingsplan som tagits fram inom ramen för denna ansökan föreslås att småbiotoper såsom stenmurar, åkerholmar, stenrosen och vattenmiljöer skapas ånyo i det efterbehandlade stenbrottet. Dessa åtgärder bedöms kompensera de objekt som tas bort i samband med den utökade täkten. Som nämnts tidigare i denna ansökan kommer Hållsdammsbäcken att läggas om västerut.

Enligt Naturvårdsverkets remissförslag till handbok rörande biotopskyddsområden (2012), sammanfaller i vissa fall en enskild verksamhet med ett stort allmänt intresse och kan då prioriteras på bekostnad av enstaka biotoper.

Cementa anser att exploateringsintresset i detta enskilda fall bör betraktas som samhällsenligt varför särskilda skäl för dispens torde föreligga.

Hjälpadalsbäcken kommer att påverkas dels genom att arbeten utförs i vattendraget, dels genom att vattenföringen ökar då Hållsdammsbäckens vattenföring överförs dit. Åtgärderna kommer visserligen att påverka den existerande naturmiljön men samtidigt bevaras Hjälpadalsbäcken som ett vattendrag med dess nuvarande

sträckning. Som beskrivs ovan kommer Cementa bl. a. vidta åtgärder för att möjliggöra fiskvandring i vattendraget. Hjälpadalsbäcken kan därför förväntas utgöra en värdefull naturmiljö även i framtiden.

Sammanfattningsvis anser Cementa att verksamheten är tillåtlig i förhållande till 7 kap. miljöbalken.

Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

Skadorna och olägenheterna av de ansökta vattenverksamheterna är högst begränsade och kan i huvudsak hänföras till ett fåtal brunnar som möjligen inte kan användas för vattenförsörjning med dess nuvarande djup. Mot detta ska vägas att vattenverksamheten syftar till att trygga råvaruförsörjningen vid Västsveriges enda cementfabrik under minst 15 års produktion. Bestämmelsen i 11 kap 6 § 1 st. miljöbalken utgör därmed inte hinder mot tillstånd till vattenverksamheten.

Sammanfattning

Miljöbalken är ingen renodlad skyddslagstiftning. Istället syftar miljöbalken till att driva samhällsutvecklingen mot en hållbar utveckling. Då kalksten är ett viktigt råmaterial i cementtillverkning utgör kalkstentäkter en förutsättning för samhällsutvecklingen.

Cementa anser sammanfattningsvis att den sökta verksamheten är förenlig med miljöbalkens syfte och uppfyller de krav som kan ställas enligt miljöbalkens tillåtlighetsregler. Tillstånd till den sökta verksamheten ska därför meddelas.

Särskilt om vattenverksamheten

Rådighet

Uttagsanordningarna för grundvattenbortledningen är belägna på fastigheten A. Likaså kommer omledningen av Hållsdammsbäcken endast att ske inom denna fastighet. Cementa har således nödvändig vattenrättslig rådighet.

Erbjudande om ersättning till sakägare

Cementa åtar sig att i samråd med tillsynsmyndigheten följa upp påverkan på vattennivåer i närbelägna brunnar inom de beräknade influensområdena. För det fall det visar sig att vattentillgången, till följd av Cementas grundvattenbortledning, framledes inte räcker till i brunnarna åtar sig Cementa att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att trygga sakägarnas behov av vatten till hushållen.

Cementa erinrar om det ersättningserbjudande som lämnats till sakägarna i målet. För det fall det visar sig att vattentillgången, till följd av Cementas grundvattenbortledning, framledes inte räcker till i brunnarna åtar sig Cementa att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att trygga sakägarnas behov av vatten till hushållen.

Ett antal närboende har uppgett att de befarar att grundvattenavsänkningen kommer att påverka befintliga eller planerade energibrunnar och jordvärmeanläggningar på deras fastigheter. Sänkta nivåer i bergvärmebrunnar och minskad vattenhalt kring jordvärmeanläggningar kan påverka energianläggningars kapacitet genom minskad möjlighet till energiutbyte. Huruvida denna förändring faktiskt ger upphov till skada beror på hur anläggningen dimensionerats med hänsyn till förbrukningen. Eftersom det, enligt inkomna yttranden, finns ett antal energianläggningar i täktens omedelbara närhet, kan det inte uteslutas att negativ påverkan kan uppkomma. På större avstånd kan sänkta grundvattennivåer leda till något sämre kapacitet, men det bedöms inte äventyra anläggningens huvudsakliga funktion. På samma sätt som beträffande brunnarna för vattenförsörjning åtar sig Cementa att i samråd med tillsynsmyndigheten följa upp faktisk påverkan på vattennivåer i energibrunnar och grundvattennivåer i jord inom de beräknade influensområdena. Om det skulle visa sig att energiutbytet i anläggningarna minskar väsentligt till följd av Cementas grundvattenbortledning åtar sig Cementa att ersätta fastighetsägaren för eventuella ökade kostnader alternativt vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att energiutbytet bibehålls. Det kan exempelvis ske genom att fylla brunnen med sand eller att fördjupa brunnen. Åtagandet gäller för befintliga anläggningar eller om fastighetsägaren kan visa att en ny anläggning har beställts innan tillståndet meddelas.

Oförutsedd skada

Ansökan omfattar yrkande om bortledning av grundvatten. På grund härav anser Cementa att tiden för oförutsedd skada bör vara lång.

Verkställighetstillstånd

Redan idag bedrivs täkt av kalksten inom en del av det verksamhetsområde som tillstånd nu söks för, vilket talar för ett verkställighetstillstånd. De motstående intressena mot den ansökta verksamhetens tillåtlighet är enligt Cementas uppfattning inte av sådan dignitet att de utgör hinder mot verkställighetstillstånd. Cementa gav in tillståndsansökan i december 2012. Brytning i utökningsområdet måste påbörjas i mars 2017 för att trygga fortsatt försörjning till cementfabriken. Innan brytningen påbörjas måste Hållsdammsbäcken ledas om, stängsel uppföras och marken avbanas. Åtgärderna måste påbörjas våren 2016. Utökningsområdet kommer successivt att tas i anspråk under flera år. Ett avslag på yrkandet om verkställighetsförordnande skulle få allvarliga samhällsekonomiska och miljömässiga konsekvenser. Målet innehåller ingen särskild rättsfråga som det kan vara av vikt för ledningen av rättstillämpningen att få belyst i högre instans. Utökningsområdet består huvudsakligen av åkermark med låga naturvärden. Inga höga naturvärden kommer att tas i anspråk innan tillståndet vunnit laga kraft. Det föreligger synnerligen starka skäl för att bifalla yrkandet.

Om domstolen inte anser att det föreligger skäl att bevilja verkställighetsförordnande för hela den ansökta verksamheten, yrkar Cementa att domstolen beviljar verkställighetsförordnande såvitt avser omledning av Hållsdammsbäcken och de åtgärder som är nödvändiga för omledningen samt uppförande av stängsel. Allmänheten kommer i så fall inte att avhållas från området innan tillståndet vunnit laga kraft.

INKOMNA YTTRANDEN

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har yrkat att ansökan ska avslås. Däremot tillstyrks ansökan i den del som avser fortsatt verksamhet inom sedan tidigare

tillståndsgivet område. Förlängd tid om 4-5 år kan medges för att Cementa ska kunna bryta färdigt inom det nu gällande brytområdet. Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen anser att *lokaliseringsutredningen* inte är tillräcklig, de utredningar som gjorts har ett stort fokus på avstånd till fabriken och transporter som genereras, men ger inte direkt svar på om den aktuella lokaliseringen är den mest lämpliga platsen. Kring Billingen söder om Skövde finns stora områden med ytligt liggande kalksten. Delar av dessa omfattas inte av något område av riksintresse. Några alternativ utanför områden av riksintresse för kalkbrytning har dock inte utretts utan avfärdas utan närmare undersökning. För de alternativ som undersökts konstateras att påverkan från transporter blir omfattande, en alternativ transportmetod i form av bandtransport från Rådene beskrivs kortfattat och avfärdas på grund av hög kostnad. Andra alternativa transportmetoder saknas. För en verksamhet av denna omfattning som tar i anspråk ett helt nytt brytområde med stora motstående intressen finns skäl att ställa högre krav på lokaliseringsalternativen. Att endast konstatera att det blir längre och dyrare transporter utan att utreda andra möjliga lösningar bedöms inte vara tillräckligt. Det är även viktigt att det finns ett tillräckligt långsiktigt perspektiv när man ser till vilka lösningar som är möjliga, annars finns risk att den kortsiktiga kostnaden alltid bedöms som för hög.

Beträffande *prövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken* fastslogs i tidigare prövning att verksamheten kan komma att påverka närliggande Natura 2000-området Klasborg-Våmb (SE0540093) på ett sådant sätt att en prövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken ska genomföras. Den skyddade naturtyp som skulle kunna påverkas är naturtypen svämlövskog som ligger utmed Våmbsbäcken i områdets ytterkant. Avståndet mellan nuvarande brytområde och bäcken har som lägst varit ca 75 meter. I nu sökt alternativ kommer avståndet som minst att vara ca 100 meter. Verksamheten medför en grundvattenavsänkning som sträcker sig in i Natura 2000-området. Denna avsänkning har pågått under lång tid och gradvis ökat i takt med att brytningen har rört sig framåt. Vilken effekt detta historiskt medfört på Natura

2000-området är oklart. Utökad brytning beräknas medföra en grundvattenavsänkning på några decimeter inom Natura 2000-området. Utifrån grundvattenytans nuvarande läge och arternas sammansättning bedöms den tillkommande effekten på svämlövsbogen vara av mindre betydelse. Återkommande översvämningar är dock en förutsättning för att svämlövsbogen ska finnas och utvecklas. I samband med tidigare prövning bedömdes att det fanns en risk att omledningen av Hållsdammsbäcken skulle leda till oförutsedda förluster av vatten i den då presenterade utformningen av de nya bäckfåran. Det skulle kunna innebära en negativ påverkan på svämlövsbogen. Länsstyrelsen bedömer att de undersökningar som nu genomförts utgör ett tillräckligt underlag och att den föreslagna utformningen av den nya bäckfåran med åtagna skyddsåtgärder kan anses vara tillräckliga för att säkerställa att oförutsedda vattenförluster och därigenom negativ påverkan på svämlövsbogen inte sker. Detta ställer dock höga krav på anläggandet av de sträckor där tätande bentonit krävs och kommer att behöva följas upp under lång tid. Risken för rörelse och sprickbildning i materialet i samband med sprängningar eller markrörelser kan ej heller helt uteslutas då brytgränsen kommer att ligga nära den planerade bäckfåran. Även vegetation kan på sikt penetrera tätskiktet. Effekten av brister i anläggningsskedet eller rörelser i underliggande material kan därför bli märkbart först efter lång tid. Krav på uppföljning samt tillgängliga medel för skötsel och eventuella åtgärder behöver därför finnas under en period även efter det att brytningen avslutats. Länsstyrelsen vill poängtera att även om man bedömt att undersökningarna och de åtagna skyddsåtgärderna inför omledandet av Hållsdammsbäcken rent tekniskt är tillräckliga för att säkerställa att vattenflödena ska kunna upprätthållas är frågan inte helt löst. Problemet är hur kontroll och uppföljning av bäcken och vattenflödena ska ske efter de 15 år, efter avslutad täkt, som bolaget yrkar att ansvar för oförutsedda skador av vattenverksamheten ska gälla. Utan någon form av åtagande som säkerställer att medel finns för kontinuerliga kontroll och för att åtgärda eventuella problem som uppkommer efter denna tid kan inte risk för påverkan på Natura 2000-området helt bortses från.

När det gäller *bedömning av riksintressen* anføres att det mineral som avses att brytas ligger inom område av riksintresse för cementtillverkning enligt 3 kap. 7 § miljöbalken. Mineralresursen är av stor betydelse både ekonomiskt och för samhällets lokala och regionala försörjning av byggnadsmaterial. Brytområdet ligger även inom område av riksintresse för naturvård och friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken och i nära anslutning till Natura 2000-området Våmbs ängar. Det sökta området utgör visserligen en liten del av riksintressena för naturvård och friluftsliv som helhet men en relativt stor andel av vad som är lätt tillgängligt för många människor på grund av närheten till Skövde tätort och Billingens motionsanläggning. Det planerade brytområdet innehåller många av de värden som utgör riksintresset för naturvårds kriterier. Här finns bland annat ett småbrutet jordbrukslandskap med småbiotoper som åkerholmar och stenmurar samt storslagna utblickar över Billingens östra brant. Området i sig är en del av plåtåberget vilket är en struktur som riksintresset omfattar. Den planerade verksamheten innebär ett stort ingrepp i natur- och kulturmiljön; där naturvärden och kulturlämningar försvinner påverkas även områdets betydelse för friluftslivet negativt. Borttagande av Brandtorpsvägen kommer att leda till att möjligheterna till rekreation begränsas på denna del av Billingesslutningen. Utöver det direkta ingreppet kommer verksamhetsrelaterat buller även att påverka upplevelsevärdet av intilliggande frilufts- och naturområden negativt.

Den tänkta tåkten är ett irreversibelt ingrepp i ett för Nordbillingen representativt odlingslandskap och utgör påtaglig skada för riksintresset för naturvård. Tåkten kommer att utgöra ett absolut hinder för friluftsliv på den plats där tåkten lokaliseras men också påverka friluftslivet som utgår från Billingens motionsanläggning och den sammanlänkande passagen mellan Nordbillingen och riksintressets utlöpare ner mot Skultorp. Tåkten innebär därför påtaglig skada även på riksintresset friluftsliv. Genom att ge riksintressena naturvård och friluftsliv företräde främjas långsiktigt hushållningen med mark och vatten genom bevarande av höga natur- och kulturvärden samt värden för friluftsliv och turism. Länsstyrelsen menar att det som anges under rubriken ”Värdeomdöme” i riksintressets värdebeskrivning inte är en uttömmande beskrivning av alla

naturvärden inom riksintresset. Det är exempel på typiska värden inom riksintresset. Värdekärnornas kvalitet är beroende av ett sammanhållet större område som inte kan naggas i kanten av exploateringar och påtagliga irreversibla intrång. Platåbergets branter är pga sina geologiska och hydrologiska förutsättningar speciella i och med att de skapar förutsättningar för sällsynta, hotade arter och ovanliga naturtyper oavsett öppen eller beskogad terräng. Våmbdalen pekades ut som en representativ odlingsbygd på 1990-talet där det nu tänkta täktområdet finns med. Även om igenväxning skett under senare år finns fortfarande restaureringsbara odlingsmarker kvar. Hållsdammsbäcken är ett av få större vattenflöden i diabasbranterna/sluttningarna runt om Nordbillingen med snabbt flödande eller störtande vatten i storblockig skogsterräng. Den speciella fuktrika biotop som skapas där utgör en mycket liten del av brantmiljöerna runt Nordbillingen. Värdekärnor inom riksintresset för friluftsliv har tagits fram utifrån rubriken ”områdets huvuddrag” i värdebeskrivningen till riksintresset friluftsliv. Även i detta fall är det inte fråga om någon uttömmande lista av allt som är värt något inom riksintresset utan typiska exempel. Den utökade täkten blir lokaliserad mitt i passagen mellan Billingens motionsanläggning och utlöparen av riksintresset utmed Sydbillingens östsida ner mot Skultorp och Simsjön. Sammanlänkningen är viktig för helheten och upplevelsen i riksintresset. Utlöparen har inte pekats ut av bolaget som värdekärna inom riksintresset trots höga friluftsvärden och god tillgänglighet. Länsstyrelsen anser att utlöparen har ett minst lika högt friluftsvärde som de övriga värdekärnorna på Nordbillingen. Utlöparen finns med i Länsstyrelsens förslag till reviderat riksintresse. Det är en dryg kilometer från den tänkta utökade täkten till parkeringsplatsen vid Billingeus. De sporter och friluftaktiviteter som utgår därifrån kräver geografiskt utrymme och den utökade täkten kommer att påverka möjligheten att utöva dessa aktiviteter samt upplevelsen för utövarna. Området för den tänkta täkten är också det enda området med öppen kulturmark i närområdet till Billingeus.

Länsstyrelsen har tagit del av den utredning som Cementa låtit genomföra gällande område av riksintresse för naturvård och friluftsliv Nordbillingen, daterad den 14 december 2015. Länsstyrelsen anser även fortsatt att den planerade verksamheten

innebär en påtaglig skada på riksintressena för naturvård och friluftsliv. Och att bevarandet av dessa värden är det ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön och därför ska ges företräde. Länsstyrelsen har i sin bedömning av riksintressena utgått från ett lokalt och regionalt perspektiv. Behovet av mineralresursen är något som diskuterats tidigare i ärendet men värdet av denna sett i ett nationellt perspektiv är något som behöver belysas ytterligare. Vilket ytterligare aktualiseras med anledning av det pågående överklagade ärendet gällande kalkbrytning vid Bunge, Gotland. Till detta ska även vägas in att möjligheterna till fortsatt brytning i anslutning till det nu aktuella brytområdet bedöms som begränsat, där den nya bäckdragningen, närheten till bostäder och ökade mängder avbaningsmassor i nordlig och nordöstlig riktning utgör framtida hinder.

Kostnaden för att efterbehandla området har beräknats med utgångspunkt i grundmodellen för beräkning av säkerhet. Med anledning av de stora höjdskillnader som uppkommer i täkten har en kostnad av 15 kr/ m² använts vid beräkningen av tidigare säkerhet. Då släntning med utbrutet restmaterial sker kontinuerligt bedöms denna kvadratmeterkostnad vara tillräcklig även vid beräkningen av ny säkerhet. För det tillstyrkta brytområdet har utifrån detta säkerheten beräknats till cirka 7 000 000 kronor med nuvarande prisläge. Detta ska sedan räknas upp med 2 % årligen, beroende på tillståndstiden. Det utökade området utgör cirka 23 ha, säkerheten för hela det av Cementa sökta området beräknas till 10 450 000 kronor med nuvarande prisläge, även denna summa ska räknas upp med 2 % årligen, beroende på tillståndstiden. Om företaget skulle brista i den kontinuerliga efterbehandlingen kan en annan bedömning göras. Om verksamheten av någon anledning avbryts och tillståndshavaren inte kan fullfölja sina plikter bedöms denna säkerhet täcka kostnaderna att upphandla nödvändiga efterbehandlingsarbeten för att tillgodose bl.a. naturvårdsaspekter, säkerhet och landskapsbild.

SGU

I SGU yttrande från juli 2015 efterlystes bland annat förfinade påverkansområden utifrån den reviderade grundvattenmodellen (0,1 m i jord och 0,5 m i berggrunden).

Sökanden anser att en redovisning av en påverkan på 0,1 m i jord skulle innebära en mycket stor osäkerhet och att den inte kan ligga till grund för några slutsatser avseende exempelvis påverkan på känsliga naturtyper. SGU anser att det är bra att sökande med detta förtydligat osäkerbeten i modellen avseende grundvattennivåpåverkan.

Visserligen håller SGU med sökanden om att risken för förändringar i grundvattenkemin i enskilda brunnar är liten. SGU anser dock att kemin bör vara med som en del av kontrollprogrammet för att det ska finnas en dokumentation och samsyn om vilken vattenkvalitet som råder innan påverkansbilden ytterligare förändras. Med sådan dokumentation kommer eventuella förändringar lättare kunna hänföras den faktiska orsaken och inte till spekulation om täktens möjliga påverkan.

Det tekniska underlaget redogör för hur Hålldamsbäcken ska ledas om och kulverteras innan den åter rinner ut i Våmsbäcken. Den nya sträckningen är detaljkarterad för att identifiera rinnsträckor där underliggande geologiskt material är genomsläppligt och där den nya bäcken kan riskera att tappa vatten till grundvattenmagasinet. För att inte detta ska ske kommer den nya bäckfåran att ställvis att tätas med bentonit. Syftet är att i möjligaste mån upprätthålla vattenbalansen ut i Våmsbäcken. SGU är inte negativ till satsningen som sådan, men konstaterar att den nya bäcken kommer att ha samma tillflödespunkt med Våmsbäcken som tidigare, nämligen i N2000-området och i utredningsområdets nedre delar. SGU kan i viss mån ifrågasätta hur stor nytta denna satsning har (att bevara ytvattenbalansen) - då en stor hotbild relaterar till fuktkrävande kärlväxter som sannolikt har ett stabilt grundvattenutläckage som den viktigaste faktorn för sitt välbefinnande. I bästa fall kan det bevarade tillskottet av ytvatten i områdets nedre delar bidra till oftare förekommande tillfällen med höga flöden vilket då kan bidra till önskvärda översvämningar som skulle kunna ge uppströms effekter.

SGU noterar vidare att sökanden, baserat på de ytterligare geologiska undersökningarna, nu gör bedömningen att behov av stödinfiltration inte föreligger. Sökanden för ett resonemang om kärlväxternas grunda rotsystem och att detta

skulle tala för att växttyperna inte är grundvattenkänsliga. Att växter har ett grunt rotsystem är inte samma sak som att de inte är känsliga för förändringar i ^ grundvattennivån. Den höga grundvattennivån kan i sig medföra att rotsystemen inte kan eller behöver penetrera djupare. SGU vidhåller att det i området finns ett utläckande grundvatten (från Sydbillingens nordsluttning) som upprätthåller höga grundvattennivåer. Grundfrågan - som SGU ser det - är om påverkan från sökt verksamhet kan komma att påverka denna flödessituation. SGU följer sökandes resonemang om uppbyggnaden av lagerstrukturen i Sydbillingen (lerskiffer, bentonit, kalksten, alunskiffer och sandsten) och håller med om att förhållandena är relativt täta mellan dessa lager. Ett tydligt bevis för detta är det faktum att synliga källflöden i Sydbillingens nordsluttning förekommer än idag under den pågående brytnings slutskeden.

SGU vill lyfta fram rapporten Grundvattenberoende ekosystem, Översiktlig klassificering av känslighet och värde för svenska naturtyper och arter inom nätverket Natura 2000 av Werner och Collinder (http://vwww.sgu.se/Documents/Grundvatten/Grundvattenberoende%20ekosystem_111006.pdf)

Känslighetsklassificeringen för grundvattenberoende Natura 2000-naturtyper utgår här från två bedömningsfaktorer; inneboende känslighet respektive sårbarhet. Den inneboende grundvattennivårelaterad känslighet baseras på följande utgångspunkter: Mycket stort bidrag till inneboende känslighet för naturtypen Lövsumpskog samt stort bidrag till inneboende känslighet för naturtypen Svämlövskog. Vidare så baseras klassificeringen av sårbarhet på följande utgångspunkter: Mycket stort bidrag till sårbarheten för Lövsumpskog och för Svämlövskog.

Båda aktuella naturtyper finns alltså klassificerade i de högsta klasserna för känslighet och sårbarhet.

Om en risk föreligger för grundvattenavsänkning i N2000 området på grund av den utökande täktverksamheten så är SGU fortfarande av uppfattningen att det hade varit en effektiv och kanske relativt sett billigare lösning att förbereda för stödinfiltration på strategiskt belägna platser uppströms N2000 området och att upprätta ett tydligt kontrollprogram som kan indikera om sådan infiltration bör sättas in. Vid en stödinfiltration ska stor vikt läggas på att se till att det infiltrerade vattnet har en kvalitet som är lik den naturliga i området.

Skövde kommun har tillstyrkt tillstånd enligt ansökan. Till grund för sitt ställningstagandet har bl.a. följande anförts. Det kan konstateras att Cementas pågående verksamhet inte strider mot kommunens översiktsplan, antagna detaljplaner, områdesbestämmelser eller planprogram vad gäller områdets mark- och vattenanvändning. Översiktsplanen anger att en utökning av täktområdet noggrant måste vägas mellan olika motstående nationella, regionala och lokala intressen. Samtidigt noteras att det är flera riksintressen inom samma område som inte är förenliga med varandra. Det är av stor vikt att mark- och miljödomstolen noggrant väger dessa mot varandra och att företräde ges det riksintresse som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Ännu fler förebyggande åtgärder gällande främst buller, vibrationer och damning men även andra typer av störningar från täkten ska vidtas, eftersom påverkan på boende - och stadsmiljö är stor. Störningar ifrån täktområdet upplevs och rapporteras kontinuerligt. De önskar vara en attraktiv kommun med hög livskvalité och en stor bergstäkt i centrala Skövde ger stor påverkan på stads och boendemiljöer med hög befolkningstäthet vilket bör styra villkorens utformning för en eventuell fortsatt täktverksamhet.

Brandstorpsvägen sträcker sig över det planerade brytområdet och används av räddningstjänsten och även av boende på Billingsluttningen samt av fastigheterna i Brandstorps by. Vägens status (allmän eller kommunal väg) är i skrivande stund oklar och kommer att utredas vidare för att klargöra hur processen för hur en eventuell indragning av vägen ska se ut. En konsekvensanalys kommer att tas fram oavsett när och om en indragning av Brandstorpsvägen blir aktuell. För huvuddelen av fordonen som idag använder Brandstorpsvägen blir det en mindre omväg till

riksväg 49 via Hallenbergsrondellen. Omkring dussinet fastigheter får starkt försämrad utfart via riksväg 49 som är starkt trafikerad vid vissa tidpunkter. Hallenbergsrondellen är starkt trafikerad idag och behöver avlastas genom nya trafiklösningar som för närvarande diskuteras med Cementa. Räddningstjänsten upplyser om att diskussioner pågår gällande akuta uttryckningar och att dessa kan komma att lösas via tillgänglighet genom Cementas täktområde.

Cementas komplettering avseende flytt av transformatorstation och ledningar vid ett utökat täktillstånd är ofullständig. Ledning måste läggas i ny sträckning och Skövde Elnät behöver gräva högspänning från nätstation norr om Eklunds skrot i banvallen ned till Våmbs by, en sträcka på cirka 1 500 meter. Nätstationen i östra delen behöver eventuellt flyttas. Skövde Elnät har totalt två nätstationer vid gränsen som kanske behöver flyttas och ändringarna bedöms som kostsamma och arbetskrävande. Liksom tidigare förutsätts det att Cementa står för dessa kostnader. Återställningsgarantibeloppet i nuvarande tillstånd är 9 miljoner kronor och som detta föreslår Cementa vara oförändrat i sin nya ansökan, vilket verkar vara lågt räknat. Med den faktiska påverkan på vatten, mark samt natur- och kulturvärden med mera bör tillräcklig kompensation av bolaget kunna säkerställas vid olika ekonomiska scenarier.

Riksväg 49 som ligger nära täktområdet är inte redovisat i kartunderlaget. Det finns anledning till oro över att Cementa inte tillräckligt har redovisat eventuell påverkan på ytvatten och grundvattentäkter på omliggande skyddsvärda objekt. Generellt gäller att kalkstensområden i regel har stor hydraulisk heterogenitet och att det är geologiska strukturer som huvudsakligen kanaliserar grundvattenflödena. Internationellt finns stora erfarenheter från likartad terräng och som uttryckligen varnar för att betrakta dessa områden som homogena. Stora vattenflöden kan alltså kanaliseras igenom mindre kalkstensområden med ihåliga strukturer. Det är en brist att Cementa inte nämner något om kvalitén på grundvattnet i sandstenen där kommunen hämtar sitt reservvatten. Det utökade täktområdet hyser stora natur- och kulturvärden som kommer att försvinna och påverka landskapets identitet för all framtid. Cementa resonerar i kompletteringsansökan om att endast någon procent av

riksintresseområdena för naturvård och friluftsliv försvinner men sådant resonemang leder till att natur; rekreations- och kulturvärden kan tas bort med motiveringen att det genererar marginell skada trots att stora värden går förlorade. Värden som skulle bevarats eller kompenseras om det varit i andra exploaterings-sammanhang. De aktuella riksintresseområdena för naturvård och friluftsliv ligger dessutom mycket stadsnära och gränsar till Billingens friluftsområde, vilket borde ge dessa en hög dignitet.

Man har inte på ett tillräckligt sätt visat hur den nya bäcksträckan vid bortgrävning av delar av Hållsdammsbäcken ska utformas för att kompensera den stora förlust av naturvärden som blir. Det finns ytterligare frågor kring hur den nya bäcken ska byggas upp för att passa de arter som finns i Hållsdammsbäcken idag. Vid provtagning av bottenfaunan konstateras idag ett mycket högt diversitetsindex, värdefulla lekbottnar och även bäcköring finns dokumenterad. Liten vattensalamander finns rapporterad i angränsande gölar och bäckslingor i södra delen. Skog kommer att avverkas för att skapa eventuellt ny bäckfåra inom ett område med kalkbarrskog som hyser höga naturvärden bland annat i form av många sällsynta svamparter, orkidéer och den sällsynta skogsklockan.

Hjälpadalsbäcken har höga naturvärden som hotas av den vidgning av bäcken som ska vidtas för att kompensera Hållsdammsbäcken. I kompletteringsdokumentet menar Cementa att man "inte identifierat några - i regionalt perspektiv - särskilt höga naturvärden inom verksamhetsområdet". I deras egen naturvärdes bedömning (av Enetjärn Natur AB) har man konstaterat att området innehåller naturvårdsobjekt med både klass I och II där klass I är värdekärnor med högsta naturvärde. Dessa högt klassade området kommer alltså till stor del helt försvinna. En stor förlust av mycket höga naturvärden som inte går att återskapa. Klass 1 området är mycket artrikt med rödlistade arter och arter som kräver lång kontinuitet. I område F i naturvärdesbedömningen finner man spår som troligen kommer från mindre hackspett. Även i område D finner man spår av hackspett. Mindre hackspett är strikt skyddad genom artskyddsförordningen och här krävs en inventering för att se vilka konsekvenser det nya verksamhetsområdet skulle få för denna rödlistade art.

jordbrukslandskap. Inom verksamhetsområdet finns flera biotopskyddade miljöer såsom Hållsdammsbäcken, stenrosen, stenmurar, en fägata, åkerholmar och flera småvatten som helt kommer att försvinna. Cementa menar att den utökade täkten inte medför "någon betydande påverkan på skyddade arter på populations nivå". De menar dock att man inte kan göra den bedömningen utan att genom specifika inventeringar studera de skyddade arternas populationer inom verksamhetsområdet. Man har därmed inte kunnat visa att fortlevnad av de skyddade arternas populationer är säkerställd.

Delar av Billingeleden går igenom den planerade utökningen av täktområdet och är idag omgivet av ett rikt och varierat odlingslandskap med höga natur- och kulturvärden. En omdragning av Billingeleden krävs och förutsätter att Cementa står för dessa kostnader vid ett eventuellt utökat täktillstånd. Om man delar av den populära Billingeleden försvinner stora friluftsvärden. Ytterligare konsekvens av den planerade täktområdet är att även flera andra viktiga och populära rekreativmiljöer försvinner med de vägar och stigar i området som brukas som promenad- och cykelvägar.

Den kulturhistoriska förstudien från 2012 innebar en okulär besiktning samt övergripande kartanalyser. Det behövs en fördjupad kulturhistorisk analys. Efter analys och utvärdering ska studien belysa behovet av vetenskapliga och dokumenterade åtgärder till bevarande och vårdande perspektiv. Denna studie ska analysera konsekvenserna av vilka värden som försvinner och detta även i relation till Skövde och Skaraborg. Detta för att förstå hur man ska gå vidare samt vilket ansvar man tar för framtiden. Aktuellt området utgörs av ett sammanhängande kulturlandskap med stora värden. Förlämningar i form av stensättningar och fossila åkrar med mera vittnar om att området har utgjort en kontinuerlig agrar miljö sedan forntid med den viktiga färdväg som knutit samman områdena öster och väster om Billingen. Gamla Skaravägen har en förhistorisk förankring och är en av få bevarade huvudvägar kring platåbergen även om en del delsträckor redan är omgjorda och påverkade av exploatering. Vägen har också ett mycket högt kulturhistoriskt värde med ett tydligt sammanhang med motsvarande lämningar i

Varnhem. Den planerade utökade täkten i området har stora konsekvenser för ovanstående kulturlandskapsvärden, kulturhistoriska bebyggelsevärden och fornlämningar då de riskerar att försvinna. Sannolikt förekommer även ett stort antal oupptäckta fornlämningar som kommer att försvinna, till exempel boplatzlämningar och gravar.

Det är en brist att värdefulla naturmiljöer som försvinner ska kompenseras i ett långt senare tidsperspektiv och att både djur- och växtarter kommer därför att påverkas negativt under lång tid. Efterbehandlingen och framskapandet av nya biotoper kommer att ta decennier. Att återskapa ädellövskog liknande den på Billingen och kulturpräglad betesmark med höga biologiska värden är inte rimligt ens inom ett generationsperspektiv. Dessa naturtyper kräver mycket lång kontinuitet för att få höga värden. Uppfattningen att det framtida kalkstensbrottet skulle tillföra området en större biologisk mångfald i framtiden än vad området hyser i dag delas inte. Det blir ett konstgjort landskap som kommer att hysa vissa naturvärden som kommer att utvecklas långsamt över tid. Dessutom kommer naturvärden och livsmiljöer som går förlorade med en eventuell utökad täktverksamhet inte ersättas fullt ut. Man borde i efterbehandlingen planera för fler insatser som skapar värden inom kortare tidsrymd. Det förutsätts vidare att inga främmande massor kommer att tillföras området utifrån utan att material från verksamhetsområdet kommer att användas som uppbyggnads- och fyllnadsmaterial. Framtagen MKB redovisar inte hur den sökta verksamheten förhåller sig till det nationella miljömålet nr 15 - god bebyggd miljö. Vidare saknas uppgift hur den sökta verksamheten förhåller sig till det nationella miljömålet nr 13 - ett rikt odlingslandskap.

Skövde Naturskyddsförening har yrkat att Cementas ansökan ska avslås. Till grund härför har bl.a. följande anförts. Det av bolaget genomförda samrådet uppfyller över huvud taget inte kraven i MB. Vissa utredningar var inte ens framme i samrådet utan de har presenterats först senare, bl.a. den kulturutredning som finns återfinns i aktbil 37. De naturinventeringar som genomförts kan inte jämföras med de kunskaper som inhämtats genom att bo på platsen eller genom att vandra där på somrarna, och man har inte heller pratat med lokala kännare. Det bör påpekas att det

egentligen inte finns någon Hjälpadalsbäck då det inte rinner något vatten här i, och det går knappt att se bäckfåran. Vad gäller det södra brottet så har det inte efterbehandlats eftersom det har ålagts att skötas av Skövde kommun som dessvärre inte har råd att göra något. Södra brottet har därför inte längre några naturkvaliteter som är värda att presenteras. Cementa har inte beaktat de dränerande effekter av brytningen som uppkommer i det övre partiet på Hållsdammsbäcken. Det område som idag är biotopskyddat. Upp till Hållsdammen är det knappt 500 meter från kanten på det utökade området. Enligt ansökan vill man sänka grundvattennivån från dagens tillstånd på 158 m ö h till kommande 155 m ö h. En liten sänkning i meter räknat men en mycket stor påverkan om man räknar med de stora områden som kan komma att påverkas med sänkningstratten som bildas. I samrådet skriver man att det faktiskt kan bli så som de befarar: "Även om området för brytning inte direkt berör något Natura 2000-område, kommer verksamheten att omfatta omledning av en bäck strax uppströms ett Natura 2000-område. Risken för påverkan av detta område till följd av vattenverksamheten bedöms vara liten men kommer att utredas och beskrivas i kommande miljökonsekvensbeskrivning." Det är oförståeligt hur man redan nu, utan att någon utredning är gjord, kan slå fast att effekten blir liten. Detta torde vara ett sätt att försöka förringa de dränerande effekter som kan uppkomma. Härtill har länsstyrelsen redan gett tillstånd till utökat vattenuttag från Hållsdammen för konstsnöproduktion. Därmed finns två stora vattenprojekt som var för sig kanske inte ger stora effekter men som tillsammans kan bli förödande för Hållsdammsbäckens övre sträckning. Vid Hållsdammsbäcken (i norra delen av eventuella brytningsområdet) finns en mycket sällsynt kalkgranskog. Det är den enda kalkgranskogen på östra Billingen och en av få på hela Billingen. Den skogen kommer att delvis avverkas vid omläggningen av Hållsdammsbäcken och skogens hydrologiska förhållande kommer att då att ändras dramatiskt. På sikt kan den också komma att försvinna vid framtida kalkbrytning i området. I kalkbarrskogen finns en mängd rödlistade svamparter. Området söder om denna kalkbarrskog är inte inventerad och kan också innehålla en del sällsynta svamparter. Det finns även flera rödlistade djurarter och växtarter som inte uppmärksammas i inventeringarna, t.ex. den mycket starkt hotade flodkräftan samt

vissa rödlistade fågelarter såsom bivråk, gulärta och nötkråka. I områdets norra del, nära såväl tänkt brytfront som ny bäckdragning, har också de rödlistade växterna skogsfru och skogsklocka blivit funna. Totalt känner man till 13 rödlistade arter i området. Andra arter som förekommer i området är t ex bäcknejonöga, liten vattensalamander och strömstare. Trots att Cementa vill göra stort arbete med att omleda bäcken så förstörs en naturlig bäckfåra och den omledda bäcken blir mer eller mindre ett dike för vattentransport. De naturliga bäckarna som formats sen istiden med ridåer kring vattnet hyser stor skönhet, rikedom och skyddsvärda arter. Svårigheten att förutspå vattnets väg kan ses tydligt i det södra brottet där Cementa skulle leda in vatten i brottet för att skapa sjöar etc. Av detta blev inget då brottet visade sig vara för genomsläppligt för att vattnet skulle hållas inom området. Omledningen av Hållsdammsbäcken kommer möta stora svårigheter då bäcken måste dras över/igenom berg och morän. Idag finns ingen naturlig koppling mellan dessa vattendrag. Hjälpadalsbäcken som man vill leda vattnet till är idag ingen egentlig bäck. Trots att det inte är ett "riktigt vattendrag" så har Hjälpadalsbäcken naturvärden som hotas av den vidgning av bäcken som ska vidtas för att kompensera Hållsdammsbäcken. Det storskaliga ingreppet i naturen kommer allvarligt att påverka landskapsbilden och ge effekter på spridningen av arter. I området finns också vandringsleden Billingeleden som leder runt både Nord- och Sydbillingen, samt fler leder för mountainbike och löpning. Dessa kommer också påverkas allvarligt och de ser med oro på hur det rörliga friluftslivet kan komma att skadas av det stora ingreppet. Idag satsar Skövde kommun på att marknadsföra Billingen som en resurs för natur och friluftsliv. Dessa intentioner krockar med önskan att exploatera för mer cement. Idag är berget klassat både som ett riksintresse för natur och friluftsliv samt riksintresse för mineral. De anser att en långsiktig hållning i dessa frågor vore att välja riksintresse för natur och friluftsliv. Det är en resurs som varsamt kan utnyttjas av flera generationer utan att dess värden går om intet. För en långsiktig hållbar utveckling är en satsning på turism och närnatur den bästa för Skövde kommun och Sverige som helhet. Det är märkligt och nonchalant att t.ex. Enetjärns natur i naturvärdesinventeringen inte har tagit kontakt med lokala företrädare för olika naturskyddsföreningar, fågelklubbar, kommunekolog, hembygdsföreningar m.fl. På det viset har man missat mycket av

fågellivet och andra intressanta fynd. I samrådsunderlaget ingår inga direkta undersökningar på friluftslivet. När det gäller vattenpåverkan så är det också alltför många gissningar och antaganden i ansökan. Idag äger Heidelberg Group/Cementa mer mark än det föreslagna brytområdet. Deras intressen går ännu mer mot nordöst och upp mot Hållsdammen. Cementa borde krävas på svar hur det skall bli med detta område innan man tar ställning till denna ansökan. En ansökan om ökad/fortsatt brytning måste innehålla en MKB av de effekter detta har på luftkvalitén i Skövde kommun. Det borde ställas stora krav på att Cementa efterbehandlar området och avsätter mycket stora resurser till att få nuvarande brott acceptabelt. Att resterna av kalkstensbrottet skulle tillföra området en större biologisk mångfald i framtiden än vad området hyser i dag tror de inte alls på. Det blir ett konstgjort landskap som kommer att hysa vissa naturvärden men naturvärden och livsmiljöer som går förlorade med en eventuell utökad täktverksamhet kan aldrig inte ersättas fullt ut. Man borde i efterbehandlingen planera för fler insatser som skapar värden inom kortare tidsrymd.

Nätverket Rädda Våmbsdalen har yrkat att Cementas ansökan ska avslås och att täktstillstånd således inte bör beviljas efter det att nuvarande tidsbegränsade tillstånd går ut år 2017. Verkställighet bör ej tillåtas förrän dom vunnit laga kraft. Till grund härför har bl.a. följande anförts. Ett huvudsyfte med miljöbalken är långsiktig och hållbar utveckling. I ett avseende uppfyller Cementas täktverksamhet i Skövde detta huvudsyfte mycket väl, nämligen att de irreversibla skador som verksamheten orsakat och orsakar kommer att bestå under oöverskådlig tid, vilket sannolikt inte kan ha varit lagstiftarens avsikt. Norr om Cementas nuvarande täkt och fabrik fanns tidigare en bäck. Bäckens rann upp i närheten av kommunens reservvattentäkt vid Bergssäter och rann parallellt med den gamla Kungsvägen (även kallad Brandstorpsvägen). Bäckens vattenföring utnyttjades bl.a. vid några av de handelsträdgårdar som fanns längs Kungsvägen samt som kraftkälla till de hantverksmässiga småindustrier som fanns nedströms vid "Vadden". När den storskaliga kalkstensbrytningen för cementtillverkning ökade volymmässigt sänktes grundvattennivån och vattenföringen i bäcken minskade till att idag vara en sporadisk rännil. Tidigare bröt Cementa kalksten i det s.k. Södra Brottet.

Vintertid kan man se hur vatten tränger fram på olika nivåer i de blottade kalkstensväggarna vilka ibland täcks av mer än halvmetertjocka isridåer. Omedelbart väster om brottet vidtar natura 2000- reservatet Våmb's ängar med Nåpabäcken, som avvattnar våtmarker på diabasplatån. Nåpabäckens vattenföring är idag god fram till dess att den når kalkstensnivån men avtar därefter snabbt och bäcken är i sitt nedre lopp en rännil som ofta är helt torrlagd. I naturreservatet rinner Nåpabäcken igenom en snabbt igenväxande våtmark som före Södra brottets tillkomst utgjorde en naturlig damm där betande boskap kunde dricka. Den av kalkstensbrytningen orsakade förändringen av vattenföringen i denna del av reservatet torde vara en orsak till de iakttagbara och fortlöpande biotopförändringarna. Som jämförelse kan nämnas att några hundra meter sydväst om Nåpabäcken rinner den snarlika men av kalkstensbrytning opåverkade Risängsbäcken som har god vattenföring året runt. År 2003 sinade den grävda brunnen på fastigheten Våmb 30:173. Fastigheten är belägen i omedelbar närhet till bäcksammanflödet mellan Hållsdammsbäcken och Våmb'sbäcken i svämlövskogen i Natura 2000-området nordvästra del samt några hundra meter från Cementas nuvarande kalkbrotts västra brytfront. De dåvarande ägarna hade under flera år besvärats av kraftiga vibrationer från Cementas sprängningar. Bl.a. förekom sättningar och minst en kakelugn sprack och blev oanvändbar. Cementa köpte fastigheten 2003 och äger den ännu. De dittillsvarande ägarna avflyttade. Innan brunnen sinade varierade dess vattenstånd i takt med vattenståndet i de båda bäckarna i svämlövskogen. Med mycket stor sannolikhet ingår den sinade brunnen i samma vattensystem som de båda bäckarna vars sammanflöde konstituerar svämlövskogen i Natura 2000-området. Kalkstensbrytningen orsakar alltså stora och negativa konsekvenser för vattenhushållningen. Konsekvenserna är svårförutsägbara och kan uppstå såväl momentant som under lång tid (decennier och sekel) och är irreversibla. Ökande mängder grundvatten avtappas och förvandlas till ytvatten. Ytvatten som dräneras bort leder till biotopförändringar m.m. Mycket talar för att kalkstensbrytningen redan påverkat Natura 2000-området negativt genom att orsaka förändring i Nåpabäckens vattenföring samt att menlig påverkan kan ha påbörjats i svämlövskogens vattenföring. En mycket långsam

negativ miljöpåverkan uppstår när kalkstenen tas bort och alunskiffern blir tillgänglig för den sura nederbörden som då kan lösa ut såväl giftiga tungmetaller, t. ex. kadmium, som radiaktiva ämnen, t.ex. uran som vid sönderfall bildar radon. Dessa giftiga ämnen kan sedan föras ut och okontrollerat anrikas i Vänerns vattensystem. Stor risk föreligger att en utökad kalkstensbrytning orsakar en acceleration av de negativa konsekvenserna. De av länsstyrelsen och Skövde kommun framförda farhågorna vad avser en långsiktig och uthållig hushållning med vattenresurserna i området synes vara mycket berättigade. Miljöbalken stadgar bl.a. att företräde skall ges åt de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Cementas tolkning av begreppet långsiktig hushållning tycks vara att så lönsamt och så snabbt som möjligt (under c:a 15 år) exploatera den återstående kalkstenen i Våmbdalen och därefter till kommande generationer överlämna ett stadsnära, stort, kargt och ödligt impedimentområde, vars förvaltning orsakar samhället stora kostnader. 1980 lyckades Cementa utverka tvångsinlösen av en av Våmb's största gårdar, Skattegården. Det blev inledningen till en omfattande markanskaffning, som har stora likheter med "baggböleri" och "landgrabbing". Med expropriationsbeslutet som påtryckningsmedel kunde Cementa lätt övertala andra markägare att sälja sina fastigheter, ofta till underpriser. En "dominoeffekt" uppstod och snart var Cementa ägare till stora arealer i Våmbdalen. Under de år Cementa varit markägare har den estetiskt tilltalande mångtusenåriga kulturbygden systematisk och succesivt förvandlats till det trivialiserade landskap vi nu ser. Cementas egen konsult använder uttrycket "mångårig vanhävd". Det förefaller uppenbart att Cementa medvetet använt sig av denna vanhävd för att förringa områdets kvalitéer och ställa berörda myndigheter och allmänhet inför fullbordat faktum, alltså en form av den brända jordens taktik. Cementas agerande som markägare synes illa uppfylla såväl anda som bokstav i Miljöbalken. När det gäller hushållning med mark står olika intressen mot varandra. I föreliggande fall står ett enda riksintresse i konflikt med ett flertal andra intressen varav några också är riksintressen. Vilket värde som ett "riksintresse" skall tillmätas är relativt och varierar med tiden och samhällsutvecklingen m.m. Miljödomstolen anför 2006 i sin dom följande: ".. .den

tekniska utvecklingen och ökade kunskaper leder till att samhällets miljökrav skärps" samt: " Enligt Miljödomstolen är det inte uteslutet att den intresseavvägning som nu gjorts i en framtid kan komma att utfalla på ett annat sätt." Denna framtid är nu. Cementa ägnar stor kraft i sin argumentering för att fragmentisera, bagatellisera och nedvärdera värdet av alla motstående riksintressen, övriga intressen och sakförhållanden. Samma taktik används för att förringa skadeverkningarna av den egna verksamheten. Därför bör också det riksintresse som Cementa åberopar utsättas för granskning och utvärdering. Även om kalkstenen i Våmb är utpekad som riksintresse för cementtillverkning finns det anledning att starkt ifrågasätta dess dignitet i förhållande till de motstående intressenas samlade dignitet. Gullhögens bruk, som var en föregångare till Cementa, hade status som krigsviktigt företag för att tillgodose försvarets behov av cement i orostider. Detta gjorde att cementtillverkningen fick fortsätta trots den från miljösynpunkt m.m. synnerligen olämpliga lokaliseringen. Riksintresset grundar sig således på att det i Skövde råkar ligga en från miljö- och andra synpunkter ytterst olämpligt lokaliserad cementfabrik. Cement behövs inte längre för försvarsändamål och en avspärrningssituation är mycket osannolik. Sverige är sedan 20 år medlem i EU med tillgång till hela dess marknad med hundratals fabriker som tillverkar den tämligen triviala produkten cement. Ändå får ett förlegat planekonomiskt och protektionistisk synsätt motverka en långsiktig och hållbar utveckling till förmån för en förödande kortsiktig exploatering med detta svärmotiverade s.k. riksintresse som grund. Det bisarra är att tillämpningen av detta planekonomiska synsätt också bidragit till att en multinationell koncern i praktiken har monopolställning på den svenska cement- och betongmarknaden, något som bl. a. Konkurrensverket uppmärksammat. Även inom EU föreligger kritiska synpunkter vad avser denna tillämpning av begreppet "riksintresse". Kalkstenen i Våmb benämns ännu formellt som ett riksintresse men är i praktiken endast ett kortsiktigt särintresse för Cementa. Det är absurt att påstå att regionen är beroende av en enda cementfabrik. Inhemsk cementtillverkning är inte gränssättande för att tillgodose nutida eller framtida behov, snarast råder överproduktion i landet. Försörjningen med cement är främst en fråga om effektiv logistik och bättre konkurrens. En stor del av Cementas svenska produktion säljs på den internationella marknaden, ofta till

vad som av konkurrenterna betecknas som dumpade priser. Trots det lär Cementa leverera stora vinster till de utländska ägarna. En av orsakerna är att Cementa åtnjuter och åtnjuter en privilegierad ställning i Sverige på grund av ett generöst regelverk och ett tillmötesgående agerande av svenska politiker och myndigheter. Exempel i Skövde: En onyanserad och rigid tolkning av begreppet "riksintresse", expropriationen av Skattegården och dess följder, förmånliga markbyten med kommunen m.m. vilket bidragit till att Cementa till mycket låga kostnader fått tillgång till kalksten värd många miljarder. Trots kostnader för långa miljöbelastande transporter av fossila bränslen har man ändå kunnat uppvisa hög lönsamhet. Företagsekonomiska hänsyn är inte relevanta i miljöprövningen, men även om så skulle vara torde de företagsekonomiska konsekvenserna vid ett avslag bli tämligen begränsade eftersom huvuddelen av Cementas investeringar i Skövde torde vara avskrivna. Det finns uppenbarligen fog för påståendet att det svenska samhället har subventionerat och subventionerar cementindustrin men får en mycket blygsam återbäring. Dessutom kommer samhället att belastas med stora kostnader för drift och underhåll av de efterbehandlade områdena när Cementa upphört med verksamheten. De efterbehandlade områdena omöjliggör under lång tid och i praktiken en långsiktig och hållbar samhällsutveckling i det aktuella området. Några relevanta försörjningsskäl föreligger inte längre och motiverar således inte att kvarvarande delar av kalkstensfyndigheten i Våmb exploateras. Därmed har riksintresset för mineralutvinning minskat i dignitet i förhållande till de många och viktiga motstående intressena. Det innebär att vad som stadgas i 1 kap § 1 samt i 3 kap. 6 § och 10 § miljöbalken synes äga företräde mot det som stadgas 3 kap § 7 miljöbalken. Dessa slutsatser stöds även av vad Miljödomstolen anför i sin dom 2006. Några av medlemmarna i föreningen har tillbringat mer än 70 år i Våmbdalen och känner bygden mycket väl. Deras kunskaper och erfarenheter överensstämmer inte med Cementas påståenden om Hållsdammsbäcken, Våmbsbäcken, Hjälpadalsbäcken och svämlövslogen i Natura 2000-området. Svämlövslogen konstitueras av sammanflödet mellan Våmbsbäcken och Hållsdammsbäcken som där bildar ett delta. Svämlövslogen översvämmas några gånger varje år. Översvämningarnas längd i tiden varierar mellan några dagar och några veckor. Den viktigaste brukar inträffa vid vårfloden i samband med

snösmältningen och har följande typiska förlopp. Inledningsvis är det Hållsdammsbäcken som bidrar med det mesta av vattnet eftersom den avvattnar söderslutningarna där snösmältningen går snabbast. Den har dessutom den högsta fallhöjden av de två vattendragen och därmed den högsta strömhastigheten. Våmsbäcken avvattnar huvudsakligen nordslutningarna med deras långsammare snösmältning. Den har ett flackare och därmed långsammare lopp fram till sammanflödet där den utvidgar och vidmakthåller den av Hållsdammsbäcken orsakade översvämningen. Efter hand avtar Hållsdammsbäckens vattenföring och Våmsbäcken börjar sakta tömma överskottsvattnet ur svämlövslogen. Översvämningar vid andra tider har i princip samma förlopp. De är övertygade att Våmsbäcken inte ensam förmår att vidmakthålla den unika svämlövslogen i Natura 2000-området. För att göra det krävs att Hållsdammsbäcken momentant bidrar med sitt vatten. Hur kan det annars komma sig att svämlövslogen bildats just i sammanflödet mellan de två vattendragen? Med stor sannolikhet kommer svämlövslogen att långsamt försvinna om Hållsdammsbäckens vattenföring förändras. Cementa försöker bagatellisera Hållsdammsbäckens betydelse under det att vi anser att den är ett utmärkt exempel på naturens komplicerade orsakssammanhang där enskildheter kan ha en helt avgörande betydelse. Hållsdammsbäcken är av avgörande betydelse för svämlövslogens fortbestånd i Natura 2000-området och därför inte får påverkas. Detta stöds av Högsta Domstolens beslut från den 18 juni 2013 i mål nr T3158-12 och då särskilt vad som sägs om hänsynen till Natura 2000-områden. Våmsbäcken utgör en del av miljön kring Våms 1100-talskyrka. Om dess biflöde Hållsdammsbäckens vattenföring minskar eller försvinner kommer det att innebära en ytterligare förflackning av det gamla kulturlandskapet. Våmsbäcken löper dessutom risk att på längre sikt gå samma öde tillmötes som Bergsätters- och Nåpabäckarna, vilket givetvis kommer att påverka Natura 2000-området. 2012 fanns det flodkräfta vid sammanflödet mellan Våmsbäcken och Hållsdammsbäcken. Hållsdammsbäcken är alltså av avgörande betydelse för svämlövslogens fortbestånd i Natura 2000 området. Även små störningar i dess vattenföring kan medföra negativa konsekvenser för svämlövslogen och därmed Natura 2000-området. Cementa avser att omleda bäcken i en ny c:a 2 km lång

konstgjord fåra via något som Cementa felaktigt benämner Hjälpadalsbäcken. Den egentliga Hjälpadalsbäcken avvattnar Hjälpadalen norr om Cementas ägor. Dess vatten försvinner diffust ned i marken c:a 50 meter söder om korsningen med kraftledningen. Söder därom finns små våtmarkssänkor där det ansamlas varierande mängder ytvatten från de omgivande kullarna. Även detta vatten försvinner diffust ned i marken. Nära Brandstorpsvägen och den gamla banvallen finns några små diken som samlar upp den omkringliggande jordbruksmarkens ytvatten. Något synligt sammanhängande vattendrag finns inte mellan Hjälpadalen och Brandstorpsvägen och fanns inte vid fältmätningarna 1877-1882 eller därefter. Hjälpadalsbäcken och vattnet i svackan söder därom försvinner alltså ned i marken och sannolikt vidare ned i berggrunden. Om Hållsdammsbäcken leds till denna svacka är risken uppenbar att även dess vatten kommer att göra det. Väster om Hållsdammsbäcken finns en höjdsträckning som är c:a 300 meter bred och vars övre del är minst c:a 15 meter högre än bäcken. Höjdsträckningen innehåller olika typer av morän med flera stråk av blockmorän, vilken släpper igenom vatten lättare än den omgivande finkornigare och sammanpackade moränen. På höjdsträckningens sydvästra del har vid några tillfällen iakttagits blommande exemplar av den fridlysta och sällsynta orkidén Skogsfrun samt den sällsynta skogsklockan. Den av Cementa planerade omledningen kräver alltså inledningsvis en ny bäckfåra med minst 15 meters djup och minst 300 meters längd samt minst c:a 30 meters dagöppning för att uppnå ett minimum av självfall till svackan söder om Hjälpadalen. Dessa stora ingrepp i landskapet kan genom förändrad vattenföring medföra biotopförändringar i den skyddade terrängen norr om Cementas område. Vattenföringen i den omledda Hållsdammsbäcken kommer sannolikt att påverkas genom dränering av varierande grad i den heterogent sammansatta moränåsen, dränering i likhet med Hjälpadalsbäcken och våtmarkerna i svackan söder därom, dränering till det nya brottet i likhet med Bergssätters- och Nåpabäckarna. Lägre strömhastighet orsakad av lägre relativ fallhöjd i den dubbelt så långa bäckfåran. Den lägre strömhastigheten medför ökad mikrodränering, avdunstning och sedimentation. En omledning av Hållsdammsbäcken enligt Cementas förslag har ytterst liten sannolikhet att lyckas. Tvärtom är det stor risk att de nedre två tredjedelarna av bäcken försvinner och att Natura 2000-området m.m. därmed kommer att påverkas

negativt. Hållsdammsbäckens övre lopp går i en sprickzon i diabasen. Kraftiga, under lång tid ofta återkommande stötvågor från sprängningar i kalkstenen kan på lång sikt innebära sättningar i sprickzonen, vilka kan leda till dränering av Hållsdammen. Vad gäller omledningen av Hållsdammsbäcken har Cementa presenterat ett ofullständigt och delvis felaktigt beslutsunderlag och Cementa har inte kunnat visa att de begärda åtgärderna inte kommer att medföra några negativa konsekvenser för Natura 2000-området. Trots alla osäkerheter motsätter sig Cementa att omledningen detaljregleras i beslutet. Cementa begär alltså att mark- och miljödomstolen samt andra ansvariga myndigheter skall ge Cementa fria händer att genomföra detta genomgripande och med stora osäkerheter behäftade projekt i direkt anslutning till såväl motstående riksintressen som andra intressen och ett unikt och känsligt Natura 2000-område. De landskaps- och efterbehandlingsplaner som Cementa hittills presenterat har visat sig vara mycket utopiska och orealistiska. En allmänt rådande uppfattning är att de är falska förespeglningar och försök att slå blå dunster i ögonen på allmänhet, politiker och myndigheter. Många människor har emellertid trott på dem och inrättat sina liv därefter, men blivit grymt besvikna när planerna visat sig vara tomma ord. Trots att Cementa har haft lång tid på sig att förverkliga dem är det i det närmaste omöjligt att i verkligheten finna något som ens liknar dessa planer. I den nu presenterade planen staplas värdeladdade honnörsord såsom "biologisk mångfald", "långsiktigt", "hållbart" etc. Man gör gällande att det efterbehandlade området kommer att innehålla partier som är betydligt mer värdefulla och attraktiva än det ursprungliga landskapet. Cementa anser sig tydligen kunna överträffa vad naturen skapat sedan istidens slut för 10 000 år sedan och vad mänsklig kultur med långsiktig och hållbar hushållning skapat under mer än 5 000 år. Förutsättningarna för att genomföra ens begränsade delar av planen synes vara mycket begränsade. Sten- och moränmassorna är mycket näringsfattiga och kommer att ytterligare urlakas eller podsoliseras. Myllan eller matjorden består till huvuddelen av organiskt material som kommer att oxideras, urlakas och försvinna. Säkerhetsbeloppets nivå står på intet sätt i paritet till de reella kostnader som ett genomförande av efterbehandlingsplanen innebär. Därför är det stor risk att Cementa erlägger säkerhetsbeloppet och låter samhället stå för de reella kostnaderna. Med stor sannolikhet kommer det efterbehandlade landskapet att under

decennier ja t.o.m. under sekler i huvudsak utgörs av impediment som inte ens tillgodoser de av Cementa konstruerade ändamålen än mindre några reella behov. I stället kommer en medelstor svensk stad och dess omland att berövas en stor del av sin potential för en långsiktig och hållbar utveckling. Detta kan inte ha varit lagstiftarnas avsikt när miljöbalken tillkom. Likaväl som Cementa bagatelliserar de värden som hotas av Cementas verksamhet, likaväl bagatelliserar man de skadeverkningar som Cementa orsakar. Många människor minns ännu hur brunnarna i Våmbs by succesivt dränerades när brytfronten rörde sig västerut och sänkte grundvattnet. Såväl yngre som äldre fastigheter har genom åren fått skador som inte kan ges någon annan rimlig förklaring än att de orsakats av vibrationer från sprängningar i täkten, även om det givetvis är svårt för den enskilde att bevisa det. Cementa tillbakavisar denna förklaring och hävdar som regel att man inte överskridit de tillåtna värdena. Emellertid tycks det befintliga regelverket inte ta hänsyn till verkan av många decenniers sprängningar i nära anslutning till en tätort, även om detta är den sannolika orsaken till skadorna. Damning och buller från såväl täkten som från fabriken är ofta återkommande störningar i boendemiljön. Det finns ingen anledning att under ytterligare några decennier tillåta att Cementa förstör tusentals människors boendemiljö och livskvalitet. Genom att fragmentisera, trivialisera, bagatellisera och nedvärdera de natur- och kulturvärden samt de estetiska värden som finns i Våmbsdalen och samtidigt anlägga ett s.k. regionalt perspektiv anser Cementa uppenbarligen att Skövdes innevånare skall resa till någon annan plats i regionen för att där uppleva och där ta del av dessa värden, så att Cementa ostört ska kunna skövla dessa värden i Skövde? Det stadsnära rörliga friluftslivet i Skövde får allt mindre utrymme eftersom den växande staden tar allt större grönområden i anspråk för byggnader m.m. Detta beroende bl.a. på att Cementa blockerar utveckling av kommunen i västlig riktning. Omfattande skogsavverkningar kanaliserar det rörliga friluftslivet till några få områden. Våmbsdalen ökar därmed i betydelse för att säkerställa tillgången på stadsnära och lämplig mark för det dagliga rörliga friluftslivet, vilket utgör en viktig grund för en god folkhälsa och en god livskvalitet. Utöver den primära negativa miljöpåverkan som täkten innebär, finns det anledning att även uppmärksamma ett antal av vad som kan rubriceras som sekundära miljöförstörande och miljöstörande

konsekvenser. Visserligen är inte cementfabriken utsatt för miljöprövning i detta mål men dess verksamhet är sammanlänkad med och beroende av tåkten, liksom tåkten är beroende av fabriken. Det är därför logiskt att granska vilka miljökonsekvenser det innebär. Fossil kalksten och fossila bränslen kommer under fortsatt brytning och cementproduktion att tillföra atmosfären, vattnet och marken stora mängder av växthusgaser, tungmetaller och andra skadliga ämnen. Som exempel kan nämnas att under fortsatt brytning kommer atmosfären tillföras ett nettotillskott av många miljoner ton fossil koldioxid. I närområdet kommer de boende att utsättas för fortsatta miljöstörningar i form av vibrationer, buller, damning m.m. Om tåktillstånd inte beviljas kommer närmiljön för tusentals människor att snabbt förbättras. Som bonuseffekt innebär det ett stort steg mot att uppfylla nationella och internationella miljömål i flera avseenden. FN:s klimatpanel har sedan länge manat till kraftfulla minskningar av utsläppen. Riksrevisionen har anmärkt på att de svenska åtgärderna är otillräckliga och långsamma. Stundom anförs motargumentet: " Om vi inte släpper ut här så släpper man ut på någon annan plats istället". Detta är inte alls givet eftersom det råder överkapacitet vad gäller cementtillverkning. I alla händelser upphör de långväga, tunga och miljöbelastande transporterna av fossila bränslen. En striktare tillämpning av miljökraven kan dessutom stimulera till en accelererande, miljöanpassad, metod- och produktutveckling inom byggnadsindustrin.

Våmbs byförening har yrkat att Cementas ansökan ska avslås och att tåktillstånd inte bör beviljas efter det att nuvarande tidsbegränsade tillstånd går ut år 2017. Till grund härför har bl.a. följande anförts. Cementas ansökan strider mot vad som stadgas i 1 kap 1 §, 3 kap 6 och 10 §§ miljöbalken, vilka de anser äga företräde mot det som stadgas i 3 kap 7 § miljöbalken. De är starkt kritiska till att Cementas verksamhet i Skövde får fortgå under förevändning att det är ett riksintresse. Riksintresset från 1994 har blivit ett sårintresse för Heidelberg Cement Group och frågan om riksintresset för kalkstensbrytning i Skövde måste omprövas enligt andra och modernare kriterier. Detta riksintresse, som Cementa m.fl. tolkar det, är dessutom oförenligt med miljöbalkens andemening. Enligt bestämmelsen i 3 kap. 10 § miljöbalken är det uppenbart att om två olika och oförenliga så kallade

riksintressen finns ska det ges företräde som främjar miljön långsiktigt. Cementas verksamhet har redan åsamkat stora skador på miljön och förstört den vackra landskapsbilden på Billingen. Denna förstörelse drabbar såväl dagens som kommande generationer i all framtid. Riksintresset enligt 3 kap. 6 § miljöbalken har därmed företräde. De ställer sig också frågande till vilka risker sprängningarna i det nya området innebär för Våmb kyrka. Kyrkan som tillhör Skara stift, är uppförd i kalksten på Billingens sluttning under första hälften av 1100-talet och tillhör därmed en av de äldst bevarade kyrkorna i Sverige. Kyrkans interiör är mycket välbevarad och intressanta inventarier hittas. Kyrkan är en skatt och en påminnelse om inte bara Skövdes utan hela Sveriges historia och födelse. Det är ett stort ansvar att förvalta, bevara och säkerställa kyrkans fortlevnad även för kommande generationer. Frågan är vem som ansvarar för och garanterar kyrkans säkerhet när markvibrationerna ökar och sprids till nya sprängzoner. Eventuella skador på kyrkan vore förödande och antagligen oersättliga. De önskar också bevara Brandstorpsvägen då det är den enda alternativa infarten till Skövde från Skara. Det är en attraktiv väg för många pendlare och motionärer och fyller också en viktig funktion som reservförbindelse mellan Skövde och väg 49. Cementa vill fortsätta sin verksamhet och utöka bergtäkten i området A. Området som Cementa vill ta i bruk för utökad bergtäkt har fina naturvärden, en väl bevarad naturbetesmark med en artrik hävdflora och ett rikt insektsliv. Dessa miljöer är på väg att försvinna. Området som riskerar att skövlas gränsar till ett naturreservat och det tilltänkta området för utökad bergtäkt innehåller bland annat småbiotoper i jordbruksmark som omfattas av ett generellt biotopskydd. Dessa småbiotoper är viktiga livsmiljöer för många arter som inte klarar sig så bra i dagens storskaliga jordbrukslandskap. Biotopskyddet innebär att man inte utan dispens från länsstyrelsen får vidta åtgärder som kan skada naturmiljön. Inom inventeringsområdet vid Våmb finns en rad sådana småmiljöer som omfattas av det generella biotopskyddet. Det finns många områden inom cementproduktionen som påverkar miljön. Förutom utsläpp av damm och koldioxid handlar det även om kväve och svavelutsläpp samt användning av fossila bränslen. Dessutom lämnar själva brytningen av kalksten tydliga spår i naturen. Som alternativa bränslen inom

verksamheten används bland annat uttjänta däck, spillolja, lösningsmedel merparten av det kött- och benmjöl som inte längre får användas i djurfoder och en del av den plast som inte går att materialåtervinna. Invånare runt Cementas anläggning har vid upprepade tillfällen haft problem med missfärgad damning på fastigheter och lös egendom. De känner av kraftiga stötvågor från sprängningar och påverkas av buller från täkt och fabrik. Det har förekommit spruckna husgrunder, murstockar och andra fastighetsskador. De påverkas dagligen av verksamheten och har vid många tillfällen påtalat dessa problem. Det är dock av lättförklarliga skäl svårt att bevisa att dessa skador och störningar orsakas av Cementa. De önskar en MKB och en efterbehandlingsplan som är realistisk och där Cementa får ta ansvar för konsekvenserna. Det borde göras en uppföljning och analys av Cementas hittillsvarande verksamhet av någon oberoende part som kan ligga till grund för myndigheters och domstolars bedömningar och beslut. De ser gärna att mark- och miljödomstolen stödjer Skövde kommun i de miljö kvalitetsmål som de satt upp i sin miljöpolicy: främja människors hälsa, värna den biologiska mångfalden och naturmiljön, ta till vara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena, bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga, trygga en god hushållning med naturresurserna. I övrigt instämmer de också i den skrivelse som insänts till domstolen från Nätverket Rädda Våmbdalen.

S S har inkommit med ett yttrande och därvid angett att Cementa måste ta ansvaret för vattenförsörjningen till samtliga fastigheter som kan bli påverkade i det nya brytningsområdet då de flesta har borrhade brunnar för sin vattenförsörjning.

E S har yrkat att Cementas ansökan ska avslås. Till grund härför har han anfört bl.a. följande. I den sakägarförteckning som upprättats av Cementa har hans fastighet 30:149 inte tagits med trots att hans grannar finns antecknade. Hans fastighet kommer att ligga cirka 300-400 meter från det nya brytområdet och borde således finnas med i förteckningen. Redan idag påverkas de av Cementas verksamhet, exempelvis då sprängning pågår. Ibland känns det som en mindre jordbävning när huset skakar vid en sprängning. Han hänvisar till en bestämmelse i miljöbalken (1 kap. 1 § miljöbalken, domstolens anmärkning). Detta lagrum ger

klart besked att en fortsättning av Cementas miljöförstörelse är en utopi. Cementa bedriver idag en miljöfarlig verksamhet med utsläpp av koldioxid och andra farliga ämnen. Cementa ligger i en stadsmiljö och således påverkas hälsan för hela befolkningen. Det är helt absurt att ett företag som Cementa får fortsätta bedriva sin miljöfarliga verksamhet. Dels förpestas luften, dels förstörs Skövdes vackra naturområden med både vatten- och grönområden (bl.a. biotopskyddade element), dels sänks grundvattennivån med fara att deras brunnar sinar, dels försvinner delar av strömområdena, dels förstörs den urgamla vägen till Skövde över Karstorp, dels skakar deras hus skakar vid Cementas sprängningar så att sprickor bildas i väggarna, dels påverkas Skövdes utveckling åt väster, dels sker en väsentlig förfulning av hela området väster om Skövde.

E L har inkommit med ett yttrande och därvid anfört bl.a. följande. Hans fastighet uppfördes 1948 och är byggd i lättbetong. Fastigheten var avsedd för fyra hushåll men består numera av ett hushåll p.g.a. att den 60 meter djupborrade dricksvattenbrunnen som betjänar fastigheten inte klarar erforderlig vattenmängd till mer än ett hushåll. Han befarar att föreslagen sänkning av grundvattennivån till lägst +155 m ö h ytterligare kommer att påverka hans vattentäkt negativt med minskat vattenflöde. Fastigheten har fått sprickor i väggar som resultat av Cementas tidigare sprängningar. Vid utökat brytområde kommer dagbrottet närmare hans fastighet **C**, med ökad risk för ytterligare sprickbildningar vid Cementas sprängningsarbete.

M G och **C G**, **B O** och **J O**, **B H** och **M H H**, **G A** och **G A**, **A G** och **I S** samt **I J** och **Carina C T** har yrkat att Cementas ansökan ska avslås. Till grund härför har de anfört bl.a. följande. Cementa genomförde ett samråd för berörda intressenter 2012-05-08. Vid samrådet lämnades inget skriftligt material ut till de närboende, trots att det efterfrågades, och det var över huvud taget mycket svårt att få information kring exakt vilka åtgärder som planeras m.m. Enligt miljöbalken är en väl genomförd samrådsprocess en viktig del i MKB:n och därmed anser de att

samrådet borde göras om, MKB:n förtydligas och en rad punkter utredas ytterligare. De är exempelvis mycket oroliga över hur de kommer att påverkas av framtida buller och vibrationer till följd av den utökade verksamheten. Härvid är det viktigt att det tas hänsyn till de senaste årens forskning som visar att även relativt låga ljudnivåer är skadligt under lång tid. Som närboende anser de att det är lämpligt att en oberoende part/ konsult utför mätningarna, då buller- och vibrationsfrågan är omdiskuterad. Cementa måste också klargöra hur omgivningen påverkas av damm från den planerade verksamheten. I miljötillståndet bör det upprättas tydliga villkor avseende bullernivåer, inkluderande lågfrekvent buller och stomljud samt gränser för godtagbara vibrationsnivåer i området. Då vibrationer är kopplade till markens beskaffenhet är det viktigt att sådana villkor föregås av en geoteknisk undersökning i området. Det finns flera enskilda vattentäkter i området som kan beröras av den planerade verksamheten. Risken för att grundvattennivån sänks har tidigarte ansetts vara hög, och därmed riskerar närboende att stå utan vattenförsörjning om detta inträffar. Idag finns det en väg mellan Södra Bergvägen och Skaravägen där trafikrörelserna uppgår till cirka 400 per dag enligt kommunens mätningar. Denna väg kan Cementa inte ta bort utan kommunens godkännande. För att möjliggöra för Cementa att utöka brottet i det område vägen idag är belägen, föreslår de att en ny väg görs på Cementas mark, men i ytterkanterna av brottet istället för dagens sträckning. Det är inte lämpligt att ta bort vägen helt då alternativet är att trafiken omleds till väg 49. Frågan är också hur Cementa hanterar det faktum att den planerade verksamheten avsevärt kommer att sänka värdet på de närboendes fastigheter och att den levande bygd som nu uppkommit i området hotas. Man har tidigare uppgivit att det skulle anläggas en sjö efter att tänkten avslutats. Denna möjlighet är dock inte längre realistisk p.g.a. att berggrunden är för porös och full med sprickor. Cementa har inte redogjort för vilka återställandeplaner som framtagits istället för sjön, och särskilt inte i samband med den nu planerade verksamheten. I närområdet och inom det område som man planerar att exploatera finns både kulturhistoriska lämningar och skyddsobjekt samt riksintressen för naturvård och Natura 2000-områden. Då dessa är viktiga att skydda och dessutom viktiga för friluftslivet i området, vill de som närboende veta hur dessa intressen påverkas av t.ex. buller, vibrationer, trafiken, luftutsläpp, ändring av vattenföringen

i området inklusive sänkning av grundvattennivån m.m. och hur Cementa avser att skydda dessa intressen.

J-O W, boende på fastigheten F, har yrkat att tillstånd inte ska medges för fortsatt och utökad verksamhet vid Cementa efter att det nu gällande tillståndet går ut 2017. Till grund härför har han anfört bl.a. följande. Ett nytt tillstånd skulle innebära en mycket stor olägenhet för hans del med högt störande buller, vibrationer, damm, luftstötter och kraftiga sprängsalvor i nära anslutning till hans fastighet. Cementa anger att hans fastighet är belägen 160 meter från brytgräns, vilket är väldigt nära. Hans grävda brunn torde verkligen ligga i farozonen och tömmas på vatten och det har aldrig tidigare inträffat. Boendemiljön blir förstörd då närområdet blir en stor krater och ängar, bäckar, kullar och vegetation för alltid schaktas bort. Brandstorpsvägen stängs av och grävs bort vilket medför olägenhet då den är den naturliga färdvägen in till centrala delarna av Skövde. Hans fastighet hamnar vid en återvändsväg med alla dess nackdelar. Bostaden är tillbyggd, reoverad och moderniserad till stor kostnad och omfattande eget arbete. Den används som permanentbostad sedan fem år tillbaka. Fastighetens ekonomiska värde reduceras kraftigt och dess marknadsvärde torde bli väldigt lågt, vilket han inte kan godkänna. Han begär att verksamhet vid brytning och transporter endast tillåts helgfria vardagar kl. 7-16

I I har inkommit med ett yttrande och därvid anfört bl.a. följande. Under våren 2012 genomförde Cementa ett "samråd" med intresserad allmänhet. Samrådet var endast en information i bilder innehållande mycket teknisk fakta som redovisades av representanter för Cementa. Det sades ingenting om vilka åtgärder som planerades för att skydda människor, fastigheter, miljö m.m. Man var nästan lika oförstående efter informationen som innan. Det är cirka 35 fastigheter inom 1 000 meter från brottet och därmed överskrider antalet berörda boende antalet anställda vid Cementa. I Våmbs by finns ett företag med flertalet anställda, ca 20 - 30 st, och dessa kommer att ha sin arbetsplats 70 meter från brottet. Frågan är därvid vilken boende- och arbetsmiljö detta kommer att medföra. I Cementas ansökan framgår att man vill att sprängning ska få bedrivas vardagar måndag till

fredag 07-21 och att det normalt ska ske på fasta sprängtider. Idag förekommer sprängning på torsdagar klockan 14 med tre salvor. Det förekommer även sprängningar i samma omfattning på tisdagar. Att man ständigt mäter vibrationsnivåerna och får fram siffror på ett papper motsvarar inte det som känns när man är inomhus. Varje sprängning känns som om en jordbävning, ett mullrande och en rullande våg känns i hela huset och exempelvis fönsterrutor spricker. Detta är en del av vad som har hänt hittills och vad som händer med hennes fastighet. som kommer att ligga 350 meter från brottet, kan man bara gissa. Både djur och människor blir skrämde av vibrationerna, knallarna och dammolnen som kommer farande. Tvätten blir brunaktig och måste tvättas om. Detta kan inte kallas för en god boendemiljö. Cementas utökade brytningsvolym och avstängning av Brandstorpsvägen kommer med alla säkerhet att väsentligt minska möjligheten till försäljning av fastigheterna i området. Stängning av Brandstorpsvägen kommer att innebära att skolbarnen får en avsevärt längre väg till skolan. Flera gånger har det under vintertid hänt att riksväg 49 blir tilltäppt av långtradare som på grund av halkan fastnat i Våmsbacken och orsakat trafikstockning. Bilisterna tar då Brandstorpsvägen. I en kulturhistorisk förstudie som Västergötlands museum har gjort på uppdrag av Cementa framgår att området som ingår i det nya brytningsområdet har mycket stora kulturvärden. Området är väl läsbart med bibehållna väglämningar i form av vägsträckningar, hålvägar och fägator. Troligen finns även ett stort antal oupptäckta fornlämningar, exempelvis boplatzlämningar och gravar, som kommer att försvinna för alltid. I området finns utefter nuvarande Billingeleden en äng som består av det största området med blåsippor, gullvivor, vitsippor och hassel. Blir kalkstenstakten verklighet kommer ängen att skövlas och försvinna för evigt. I den tilltänkta bäckfåran kommer också en mycket ovanlig kalkbarrskog att försvinna.

M och R E D

Undertecknade är ägare till fastigheterna D och E. Av Mark- och miljödomstolens kungörelse 2015-10-Oli rubricerat mål framgår att den ansökan om fortsatt och utvidgad brytning som Cementa AB ingivit bl.a. berör fastigheten D. Emellertid, och som torde framgå

nedan, berörs även fastigheten E av en fortsatt och utvidgad brytning även om den ej kommit att anges i kungörelsen.

Fastigheten D utgör vår bostadsfastighet. Fastigheten E, som är en industrifastighet, är belägen helt nära bostadsfastigheten. På industrifastigheten är uppförd en lagerlokal och verkstadslokal. På denna fastighet bedriver jag, R E, under enskild firma verksamhet bestående i transport och sortering av stål och andra metaller med undantag av miljöfarligt avfall. Ingen av fastigheterna har tillgång till kommunalt vatten och avlopp. På bostads-fastigheten finns en grävd brunn där vattnet håller en mycket god kvalitet. Industrifastigheten saknar egen brunn men har tillgång till det vatten som erhålles från bostadsfastighetens brunn. Bägge fastigheterna uppvärms med hjälp av på respektive fastighet anlagd yttjordvärmeanläggning med tillhörande kompressorer.

Cementa AB har för avsikt att sänka grundvattennivån i området kring den blivande takten till lägst +155 meter. Vi befarar att en sådan åtgärd kommer att menligt påverka vattentillgången på fastigheterna liksom även värmeutvinningen via yttjordvärmeanläggningarna.

Vad särskilt gäller vattentillgången från den egna brunnen skall följande nämnas. Om grundvattnet sänks till en nivå som medför att brunnen sinar utgör en djupborrning inget alternativ till att återfå vattnet. Vid djupborrning är det ett kalkstenslager som först påträffas. Kalk i vatten medför stora olägenheter. Vid ytterligare djupborrning utgörs nästa lager av ett skifferlager som innehåller olja som likaså skapar stora olägenheter. Vid en djupborrning av brunn torde därför det vatten som kan erhållas vara av betydligt sämre kvalitet än det som idag erhålles från den grävda brunnen.

Beträffande särskilt gäller yttjordvärmeanläggningarna skall kan följande nämnas. Jag, R E, har under mitt yrkesverksamma liv sysslat med värmepumpsanläggningar och därmed även yttjordvärmeanläggningar. Jag besitter därför goda kunskaper inom detta område. Varje värmepumpsanläggning är

beroende av fukt eftersom fukt är bärare av värme. En reducering av grundvattennivån minskar markfukten vilket i sin tur försämrar jordvärmeanläggningens funktion. I värsta fall kan funktionen helt upphöra.

Enär vi med fog befarar att den vattenverksamhet som Cementa AB ansökt om att få genomföra reducerar såväl tillgången på vatten som värme till skada för bägge våra fastigheter mosätter vi oss att Cementa AB erhåller tillstånd till fortsatt och utvidgad brytning, i vart fall så länge ej vattentillgången och uppvärmningen av våra fastigheter i nuvarande omfattning kan garanteras bli bestående utan ytterligare olägenheter för oss.

B N och B K N

Som sakägare i rubricerade mål vill vi yrka på att Cementas AB:s ansökan avvisas. I huvudsak vill vi på nytt åberopa de invändningar och synpunkter som framfördes i vår inlägga till Svea Hovrätt 2014-11-29 (bifogas). Vi vill också ställa oss bakom inlagan från Nätverket Rädda Våmbdsdalen som innehåller ett stort antal sakargument och observationer från området och från verkligheten i motsats till Cementas teoretiska resonemang ofta med avsaknad av kunskap om faktiska och reella förhållanden från det aktuella området.

Det kan inte anses att de ytterligare dokument som Cementas företrädare har producerat, har förändrat synen på de uppenbara risker som den utvidgade verksamheten skulle innebära.

Cementa har inte kunnat visa att det inte föreligger några rimliga tvivel om att verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan på Natura 2000-området.

Att flytta en bäck och påskina att det kan ske under full kontroll och utan att omgivningen påverkas är inte trovärdigt. När dessutom omgivningen bland annat består av ett känsligt Natura 2000-område blir det hela ett verkligt högriskprojekt.

Man kan också ifrågasätta vem som tar riskerna. Vilka risker tar Cementa om deras ansökan skulle tillstyrkas och följderna av deras utvidgade brytningar skulle bli de vi anser är uppenbara dvs att Natura 2000-området får en skadlig påverkan? Kommer Cementa då att vara ansvarig eftersom de i så fall fått sin ansökan beviljad? Är risktagandet därmed helt på domstolens sida? Kan Cementa bara beklaga att skadan skett och sedan fortsätta verksamheten enligt tillståndet? Eller blir Cementa ersättningskyldiga för åsamkad skada? Hur och av vem värderas i så fall skadan?

Vilket ersättningsansvar har Cementa för följderna av den förväntade sänkta grundvattennivån? Flera fastigheter i Våmb by har installerat berg- eller ytjordvärmeanläggningar. Dessa anläggningar är beroende av grundvattennivån och

vattenflöde i marken. Vad händer om befintliga anläggningar förlorar i effektivitet genom grundvattensänkningen eller vattenflödesförändringen? Av erfarenhet vet vi att Cementa avvisar alla krav på ersättning för fastighetsskador såsom t. ex. sprickor i fasader, husgrunder och murstockar. Cementa anser att fastighetsägaren först ska bevisa att det är Cementa som åsamkat skadan. Den bevisningen är förstås omöjlig för fastighetsägaren att göra speciellt som Cementa anser att det är de själva som avgör om bevisen är tillräckliga eller ej. Lika svårt lär det vara att bevisa vad en försämrad effektivitet i ett värmesystem beror på. Ska det därmed vara riskfritt för Cementa oavsett vad de åsamkat? Det borde göras regelbundna neutrala besiktningar av näraliggande fastigheter där Cementa tvingas till ett ekonomiskt ansvar för de skador som bedöms vara en följd av deras verksamhet. Detta ansvar bör fastställas av domstolen.

Beträffande riksintresseavvägningarna menar vi att det är synnerligen ologiskt att anföra argumentet riksintresse för mineralutvinning/kalkstensbrytning. Syftet med den riksintresseklassningen är att kunna använda området för kalkstensbrytning i en eventuell ofredssituation. Att då använda kalkstenen i vår nuvarande fredssituation kan inte vara avsikten. Att dessutom exportera en stor del av den svenska riksintresse-kalkstenen gör argumentet ännu mer orimligt. Det skulle kunna innebära att den avsedda kalkstenen, vid en eventuell framtida ofredssituation redan är förbrukad och till stor del exporterad! Det är inte rimligt att försöka förhindra Cementa från att exportera cementen, men att samtidigt värdera riksintresseklassningen för mineralbrytning som starkare än riksintresset för naturvård och fritidsliv saknar logik. Att Skövde kommuns politiska ledning inte förstår att värdera det aktuella området trots att det är klassat som riksintresse för naturvård och fritidsliv är beklagansvärt. Det är synnerligen och minst sagt kortsiktigt att sätta ett fåtal arbetstillfällen under en mycket begränsad tidperiod före alla kommande generationers behov av centrumnära natur för fritidsändamål.

Vi menar således att båda de två, var och en tillräckliga, skälen för domstolens tidigare avvisning kvarstår och att Cementas ansökan bör avvisas även denna gång. Cementa har inte kunnat visa att det inte föreligger några rimliga tvivel om att

verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan på Natura 2000-området.
Riksintresset för naturvård och fritidsliv bör ha ett absolut företräde framför
riksintresset för mineralutvinning.

P K C

Med anledning av Cementas ansökning av sänkt grundvattennivå vill jag göra
mig hörd. Jag har i dagarna köpt fastighet C och blev informerad om detta
ärende i dagarna.

Min oro inför en sänkning av grundvattnet är följande, min färskvattenbrunn är idag
ca 60 meter djup och skall i i närtid förse fyra lägenheter och ett garage med vatten.
Det är högst troligt att denna kommer att sina. I värsta fall så kommer 8-10
hyresgäster att bli utan vatten. Fastigheten ligger ca 210 meter (enligt min GPS)
över havet.

Vad det gäller mitt gamla värmesystem som består av en oljepanna från 1953, så
måste detta system omedelbart bytas ut, ytjordvärme är beställt och kommer att
installeras, om nivån sänks riskerar man att systemet inte till fullo fungerar och
leverera utlovad effekt, allt inte alls. Då det krävs stora investeringar av mig med bla
ett nytt uppvärmningssystem mm så vill jag vara säker på att detta inte blir ogjort
pga ingrepp i naturen.

I S och A G G Vi motsätter oss starkt cementas ansökan
om fortsatt och utökad brytning på A och B

Varför?

- natura 2000 områden med ovanliga och hotade växter och djur får ej påverkas.
- fornlämningar finns på tänkt brytområde.
- det har skett tillbud med sprängsten som har hamnat utanför avspärrat område där
människor vistas. Vi är därmed oroliga för våran, men framför allt våra barns
säkerhet.

- med en sänkning av grundvattennivån kan vattenförsörjningen till vårt hushåll äventyras då vi har djupborrad brunn och även planer för bergvärmeinstallation.
- dom otroligt stora miljöfarliga utsläpp fabriken står för som påverkar både miljön, atmosfären och människorna lokalt i Skövde.
- vid sprängningar fortplantas vibrationer i berget och påverkar vår fastighet negativt med sprickor etc.
- anser att friluftsområdet i aktuellt område är viktigt för Skövdes invånare och kommunens tänkta framtid som Vasaloppscentrum.

G och A K H

Härmed protesterar vi till sänkning av grundvattennivån inom angivna området. Vi är helt beroende av vattentillförsel till vår brunn, vilket jag anser kan äventyras om sänkning genomförs.

Om det ändå skulle ske så får väl Cementa ta på sej sitt ansvar. Så stopp för vidare brytning för Cementa.

S L I

Jag äger fastigheten I. Jag vill veta på vilket sätt den berörs av Mark- och miljödomstolens eventuella beslut. Bostaden på fastigheten var mitt föräldrahem som förstördes genom en brand den 29 september 1977. Vi har eget vatten på fastigheten i en bergborrad brunn. Försäkringsbolaget skulle bygga upp ett nytt hus på tomten vilket Vägverket godkände men vi fick inte byggnadstillstånd av Skövde kommun. Som skäl angavs att min fastighet kunde behövas för Cementas framtida brytning av kalksten. Någon ersättning har ej betalats ut på grund av Skövdes kommuns beslut.

A K, hyresgäst J

Motsätter mig Cementas utökande av kalkstensbrytning och planerade grundvattensänkning. Hur kommer den framtida vattenförsörjningen se ut för oss boende med egen brunn? Att dessutom göra intrång på ett Natura område ser jag som helt otänkbart med tanke på djur- och växtriket.

Miljöpartiet de gröna i Skövde har yrkat att Cementas verksamhet i Skövde ska upphöra när nuvarande brytningstillstånd går ut år 2017. Ansökan ska alltså avslås. Huvudskälet är att Cementas anläggning i Skövde ligger på fel plats. Mellan centrum och fabriksanläggning är det bara 1 kilometer, och den huvudsakliga vindriktningen är mot Skövde centrum. Miljöpåverkan på Skövde och Skövdes invånare är för stor och står inte i proportion till den samhällsnytta i form av jobb som Cementa utgör. Cementas produktion i Skövde behövs inte med avseende på begreppet "riksintresse" eftersom Cementa i Sverige exporterar ca dubbelt så mycket cement som produceras i Skövde. Ett företag med så stor mark- och miljöpåverkan måste också jobba i samklang med samhället. De har följt Cementas verksamhet under lång tid och noterat att Cementa i Skövde istället har ansträngt sig för att slippa sitt samhällsansvar och samhällets krav. Exempel på detta är att man överklagat ställda krav, inte i tid uppfyllt ställda krav utan sökt om förlängd tid, inte velat tillämpa bästa möjliga tillgängliga tekniska lösningar osv. Motivet har varje gång varit att det är för dyrt. Cementa har under alla år inte visat någon god vilja i något avseende. Senaste exemplet är att miljömyndighet 2007-08 beslutade att Cementa senast sista december 2012 skulle bygga in sitt kalkmellanlager för att minska damningen till omgivningen. En ganska enkel åtgärd. Åtgärden var klar i sista veckan december 2012, en åtgärd som Cementa kunnat genomföra 10-20 år tidigare. Cementa i Skövde aldrig legat före myndighetskraven, inte gjort vad man skulle kunna göra för att minska samhälls- och miljöpåverkan, inte velat ställa ekonomisk garanti för återställningen osv. Enda motivet för Cementa att bedriver verksamhet i Skövde verkar vara att tjäna kortsiktiga pengar. Cementa har inte försökt snygga till sitt fabriksområde med t.ex. plank etc. Numera levereras inte heller överskottsenergin på ca 1,6 MW till kommunens fjärrvärmesystem.

Fjärrvärmeledning och värmeväxlare finns redan framdraget för Cementa levererade tidigare, för 10-talet år sedan, sin överskottsvärme som nu går ut genom skorstenen. Cementa ger inget tillbaka till samhället, t.o.m. vinsten förs utomlands för att undgå beskattning. Det av Cementa föreslagna återställningsgarantibeloppet, oförändrade 9 miljoner kronor, är skrattretande lågt och visar återigen att Cementa försöker krypa ifrån sitt ansvar. Nuvarande belopp fastställdes 2006 och föreliggande ansökan ska börja gälla år 2017 och gälla ett 10-tal år framåt. Återställningsgarantibeloppet borde vara 100 miljoner kronor för det speglar mera verklig återställningskostnad i det fall Cementa stänger ner verksamheten och inte återställer brottet enligt återställningsplan. Cementa ska alltså inte få förlängt brytningstillstånd oavsett villkoren.

Vänsterpartiet i Skövde har yrkat att Cementas ansökan ska avslås. Till grund härför har anförts bl.a. följande. Kommunfullmäktige i Skövde har nyligen tagit beslut om Vision Skövde 2025. Där kan man läsa: "Vi ska värna om den vackra naturen i hela Skövde-regionen. Närheten till naturen berikar och ska erbjuda möjlighet till rekreation och ett hälsosamt liv. Miljömedvetenheten ska öka och vi ska verka för att såväl individer som organisationer lever resurssnålt och ansvarsfullt, med kommande generationer i åtanke." Bara detta utdrag ur Skövde kommuns vision vore skäl för att Cementa bör avsluta sin brytning av kalksten i tåkten i Våmb och Billingsluttningen när nuvarande täkt- och brytningstillstånd går ut 2017. Till detta kommer riksintresse för naturvård, friluftsliv och mycket stora kulturvärden helt nära Skövde stad och stora risker med grundvattnet i området. Frågan är om det finns något fall i Sverige där riksintresse för exploatering av mineraler står mot så många andra starka intressen som i Skövde när det gäller Cementas planer på fortsatt brytning. En fortsatt brytning främjar inte en långsiktig hushållning marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Härvid vill de även betona vad som står att läsa i 1 kap. 1 § och 3 kap. 6 § miljöbalken. Dessa bestämmelser måste beaktas när man tar ställning till fortsatt brytning. De mycket stora miljö-, natur- och kulturvärden som finns i den unika miljön på Billingsluttningen finns dokumenterade i de förstudier som Enetjärn Natur AB och Västergötlands museum gjort på Cementas uppdrag. När Cementa bryter efter

kalksten i Billingen så bryts 90 % annat material, det mesta över kalkstenslagret, för att få ut 10 % kalksten. När brytningen planeras väster och norr ut så blir brottkanten högre och högre. Detta borde motivera att Cementa åläggs att utreda möjligheten att utvinna kalksten till sin cementproduktion genom gruvbrytning istället för dagbrott. Det planerade brytningsområdets karaktär och storlek, nära Våmb, Skyttesledet, Skövde stad och Billingens friluftsområde med Hållsdammsravinen och Hållsdammsbäcken gör att en fortsatt brytning för med sig att stora oersättliga natur- och kulturvärden bryts bort. Kalkstenstakten och brytområdet är redan för stort och en fortsatt brytning efter 2017 borde därför vara oförenligt med andra riksintressen som vatten-, kultur- och naturintressen. I Skövde kommuns tjänsteutlåtande så framgår tydligt att Cementa inte tagit sitt ansvar och fullgjort sitt undersökningsansvar inför sin ansökan. Framtagen MKB redovisar inte hur den sökta verksamheten förhåller sig till flera av de nationella miljömålen. Efterbehandlingsplanen är inte trovärdig varken i den planerade formen eller när det gäller planerade ekonomiska avsättningar. I översiktsplanen anges att en utökning av täktområdet noggrant måste vägas mellan olika motstående nationella, regionala och lokala intressen. Samtidigt noterar kommunen att det är flera riksintressen inom samma områden som inte är förenliga med varandra. Att ansökan inte står i konflikt med detaljplanen och andra antagna planer beror på att Cementa är markägare. Därför bör miljöbalken som lag ge företräde och ge stöd för att marken i ansökan inte får brytas och att kommunen kan få tillgång till det för planläggning av området för allmänna intressen. Vattenfrågorna är olösta, både när det gäller riskerna för grundvattnet i området, kommunens vattentäkt och de bäckar som finns i området. Tillgängligheten till området stoppas helt då Cementa planerar att bryta bort Brandstorpsvägen. De natur- och friluftslivsvärden som finns i området nonchaleras flagrant av Cementa i sin ansökan vilket Skövde kommuns tjänsteutlåtande påvisar. Naturobjekt har dokumenterat med både klass 1 och klass 2 inom området. Kulturvärden i området är stora och så stora att kommunen anser att en fördjupad förhistorisk analys behöver göras. Cementtillverkningen och fabriken i Skövde har i övrigt en stor negativ miljöpåverkan på Skövdes miljö och invånare och då särskilt de närboende. Här behövs stora insatser för att begränsa buller, vibrationer, damning och övriga störningar för boende och stadsmiljö. Med

hänvisning till Skövde kommuns tjänsteutlåtande är slutsatsen att en fortsatt och utökad brytning efter år 2017 ger en oproportionerligt stor skada i relation till samhällsnyttan i form av fortsatt tillgång till kalksten för Cementas produktion och att jobben säkras hos bolaget i Skövde. Härutöver hänvisas till Naturskyddsföreningens yttrande och de övriga som delar deras uppfattning att 2017 är den rimliga bortre gränsen för Cementas brytning av kalksten i den aktuella täkten.

Liberalerna i Skövde

Liberalerna i Skövde har avstyrkt Cementas ansökan och anfört bland annat följande.

Behövs Cementa i Skövde?

Ofta ställs frågan vilka konsekvenserna blir av en avveckling av HeidelbergCements fabrik i Skövde. Kommer Västsverige att bli utan cement? Cementas tillstånd att bryta kalksten går ut i mars 2017. Om Cementa får ett nytt nej till fortsatt brytning kommer cementtillverkningen i Skövde att upphöra. Cementa har utrett möjligheterna att bryta kalksten i Rådene och Uddagården 17 respektive 32 km söder om Skövde och transportera kalkstenen till Skövde. Transport från Uddagården t ex innebär 12 tunga lastbilar i kontinuerlig rörelse 16 timmar per dygn. Detta anses orealistiskt och är inte aktuellt.

Cementa i Skövde är en av tre cementfabriker som HeidelbergCement driver i Sverige. Förutom i Skövde produceras cement i Degerhamn och i Slite på Gotland. HeidelbergCement har monopol på cementtillverkningen i Sverige. I de tre fabrikena produceras totalt cirka 3 miljoner ton cement. Det mesta, cirka 2 miljoner ton, i Slite och cirka 0,5 miljon ton i Skövde. I Slite lastas cementen direkt på fartyg i en hamn som ligger vid fabriken. Cementa disponerar tre fartyg för cementtransport. Fartygen transporterar cement till HeidelbergCements 18 depåhamnar i Norrland, Svealand men också till Götaland. En miljon ton, en tredjedel av den totala produktionen av cement i Sverige, går på export från Slite till bland annat Ryssland. En miljon ton är mycket. Det är dubbelt vad som produceras i

Skövde. Man kan förstå att HeidelbergCement vill fortsätta verksamheten i Skövde för att kunna exportera så mycket som möjligt från Slite med de unika förutsättningar som finns där med en djuphamn i direkt anslutning till cementfabriken.

M Å vid Lunds universitet har beskrivit detta i en vetenskaplig rapport. Han skriver: Av de 2,49 miljoner ton cement som tillverkades 2003 gick ca 43 % på export, främst till USA men även mindre mängder till t.ex. Nigeria. Detta är väldigt stor andel internationellt sett. Världshandeln med cement omsätter endast 6 till 7 % av den totala produktionen (M Å Lunds universitet IMES/EESS Rapport nr:55 december 2004. Rapporten handlar om den svenska cementindustrin och är väl värd att läsa. Bifogas).

Norrland och Svealand får all sin cement per fartyg från Slite. I Götaland har HeidelbergCement depåhamnar i Wallhamn på Tjörn, Varberg och Malmö som redan i dag tar emot cement från Slite. Depåhamnar i Norrköping, Stockholm, Köping och Västerås kan också förse Götaland med cement. Från Cementa i Skövde transporteras cementen med lastfordon långa sträckor då de flesta betongindustrierna, bland annat de som ägs av HeidelbergCement, ligger nära större orter längs Västkusten. Transportvägarna av cement från depåhamnarna till betongindustrierna blir totalt betydligt kortare. Sedan två år fraktas ingen cement per järnväg från Skövde. Mottagande depå i Göteborg är stängd. Transport av cement på fartyg och kortare landtransporter är miljömässigt att föredra vilket också HeidelbergCement skriver på sin hemsida: "Transporterna har en - betydande miljöpåverkan i form av bränsleförbrukning, utsläpp, buller och damm. För att minimera denna påverkan använder vi vårt nätverk av energieffektiv vattentransport när helst det är möjligt."

Cementa anför i sitt överklagande att "konsekvenserna av ett nej till utökad kalkstensbrytning skulle innebära att den enda kvarvarande cementfabriken på det svenska fastlandet, som idag har relativt låg miljöpåverkan, inom några år tvingas stänga och att behovet av cement i bl a hela Göteborgsregionen därefter helt måste

tillgodoses genom ökad produktion på Öland, Gotland och utlandet". Påståendet att cementfabriken i Skövde skulle ha relativt låg miljöpåverkan kan ifrågasättas! Cementas miljörapport för 2014 är oroande. Texten var utsläppen av kväveoxider 158 ton, 158000 kg. Det är mycket. Stora mängder svaveloxider släpps också ut. Plus diverse tungmetaller. Till detta kommer koldioxid och kväveoxider i avgaser från cirka 15000 fordon som varje år fraktar cement från fabriken och bränsle till cementugnen. Vid normal produktion eldas cementugnen med 1,5 ton bildäck, 5,8 ton kolpulver, 0,4 ton A/C-bränsle (restprodukt från kemisk industri) och 3,4 ton PG-bränsle (avfallsplast). Varje timma! Koldioxid skadar klimatet (vi kommer höra om cementindustrins bidrag till växthusgaserna under miljökonferensen i Paris i december), medan kväveoxider skadar närmiljön. Gasen bidrar till försurning, övergödning av sjöar, bildandet av marknära ozon samt påverkar människans arvmassa och luftvägar. Är detta låg miljöpåverkan? Påståendet att en nedläggning av Skövdefabriken skulle innebära ökad produktion på Öland, Gotland och utlandet är märkligt då Cementa i dag exporterar en miljon ton cement, dubbelt vad som produceras i Skövde.

Slutsatsen är således: Nuvarande produktion av cement i Slite räcker gott och väl för att täcka Götalands behov av cement. Fartygstransporter plus kortare lastbilstransporter är miljömässigt att föredra. Förmodligen är det också mer kostnadseffektivt. Dessa fakta strider mot vad Cementa anför i sin ansökan.

Ofred, Avspärning, Försörjningsberedskap

Dessa begrepp förekommer ofta i Cementas och remissinstansers skrivelser. I Cementas överklagande till MÖD säger de att ett nej till kalkstensbrytning innebär att: " Det svenska fastlandet inte skulle ha kvar någon cementproduktion i händelse av ofred". Enligt synonymlexikon betyder ofred krig. Om krig utbryter i Sverige skulle väl knappast någon cementproduktion i Skövde vara aktuell. Cementa hävdar också att vid en avspärning av Sverige skulle cementfabriken i Skövde vara nödvändig för att försörja Sverige med cement. Men en avspärning skulle ju också innebära att bränslet, som till största delen består av kol, till cementugnen, knappast skulle kunna transporteras från någon kolgruva i Europa genom avspärningarna till Skövde. Några statliga beredskapslager för kol till cementindustrierna i Sverige finns inte längre. Cementa i Skövde kan inte producera cement i händelse av ofred/krig.

Begreppet försörjningsberedskap används också med hänvisning till SGUs kriterier för riksintresse för ämnen eller material. Bland andra SveMin i yttrande till MÖD. Skövde kommunfullmäktige tog 2014-11-24 ett yttrande till MÖD där man kan läsa: "Lagstiftaren har fastställt att riksintressen av betydelse för försvaret går före alla andra riksintressen. Det är värt att reflektera över lagstiftarens tanke med detta, då riksintresseområdet för kalkstensfyndighet är motiverat av försörjningstrygghet vid avspärning, så som varande enda täkt för den enda cementindustrin på fastlandet." Vad menar Skövde kommun med detta yttrande? Skulle kalkstensbrytningen i Våmbdalen vara av betydelse för försvaret varför alla andra riksintressen saknar betydelse? Möjligen blandar man ihop detta med Miljöbalken 3 kap 10§ miljöbalken. Någon anläggning för totalförsvaret är inte planerad i området. Skulle så vara fallet kan det ju inte tillåtas någon kalkstensbrytning.

I SGUs kriterier sägs att en riksintressant fyndighet ska ha en från försörjningsberedskapssynpunkt stor betydelse för landet, skall ha betydelse för landets försörjning i ett avspärningsläge. Dessa kriterier kom till för mer än 20 år sedan. Det kalla kriget pågick som bäst. Sverige var inte med i EU varför det ansågs vara

nödvändigt att Sverige var självförsörjande av viktiga råvaror. Det kalla kriget är nu slut. Sverige är med i EU. Vi finns i en gemensam marknad med fritt flöde av varor och tjänster. Cement och betongprodukter köps och säljs från och till alla EU-länder. Med anledning av det förändrade läget har SGU nyligen ändrat kriterierna. Beslut om de nya kriterierna för utpekande av områden av riksintresse för ämnen eller material kom 2015-06-22 (SGU 31-1853/2014) och lyder:

1. Ämnet eller materialet har stor betydelse för samhällets behov,
2. ämnet eller materialet har särskilt värdefulla egenskaper och
3. området innehållande fyndigheten av ämnet eller materialet är väl avgränsat, undersökt och dokumenterat.

I Bilaga 1 (bifogas) till SGU:s beslut kan man läsa:

"Det första kriteriet innebär att ämnet eller materialet ska ha en stor betydelse för samhällets behov på ett nationellt plan eller vara av sådan särskild regional betydelse att det får anses vara av stor betydelse på ett nationellt plan. Tidsaspekten är på längre sikt vilket innebär en tidshorisont om 50-100 år. Det första kriteriet som ska gälla vid utpekande av riksintressanta områden för mineral- och bergutvinning tar just sikte på samhällsbyggande och långsiktig råvaruförsörjning. Vi anger därför att ämnet eller materialet ska vara betydelsefullt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv (för samhällets eller nationens behov). Kunskapen om var fyndigheterna finns är viktiga underlag i planeringsprocesserna, precis som för övriga riksintressen. "

Det är tveksamt att cementproduktionen i Skövde skulle ha stor betydelse för samhällets behov på ett nationellt plan och för en långsiktig råvaruförsörjning då minst en tredjedel av HeidelbergCements produktion exporteras och Götalands behov av cement på ett effektivt och miljömässigt bra sätt kan tillgodoses via HeidelbergCements depåhamnar (se ovan). Är det långsiktig råvaruförsörjning när en tredjedel av den svenska cementproduktionen skickas iväg till andra länder?

Ofred, avspärrning och försörjningssynpunkt är inte längre argument för en kalkstensbrytning/cementproduktion i Skövde.

Naturvärden

Naturvärden är mycket höga i det aktuella området. I Cementas egen naturvärdesbedömning (av Enetjärn Natur AB) har man konstaterat att området innehåller naturvårdsobjekt med både klass I och II där klass I är värdekärnor med högsta naturvärde. Enetjärn Naturs utredning finns hos MMD. Vidare hänvisar jag till Skövde kommuns yttrande Kommunfullmäktige Kf §80/13 2013-06-17 samt Skövde kommuns kompletteringsyttrande 2013-02-18 KS2013. 0042-2 i denna fråga men också vad gäller natur- och kulturvärden, friluftsliv, vattenfrågan (se nedan). Dessa två dokument bifogas. Ytrandena har upprättats av tjänstemän inom närings- och samhällsbyggnadsenheten i samråd med berörda tjänstemän på tekniska förvaltningen, kulturförvaltningen samt plan, bygg- och lantmäteriförvaltningen. Cementa beställde en ny utredning (Cowi) för att visa att naturvärden saknar större betydelse och inte är unika då det finns liknande naturvärden på andra sidan Billingen. Detta kan knappast motivera en utredning av detta centrumnära naturområde på gångavstånd från Skövdes centrum. Det aktuella området är unikt och har stort värde för oss Skövdebor. Det är svårt att hitta ett vackrare naturområde. Det är en härlig oslagbar upplevelse att vandra Billingeleden nerför bergsslutningen genom den gamla fägatan och ut på kullarna med fantastisk utsikt mot Sydbillingen och ut över slätten. Detta får inte bara försvinna för evigt. Riksintresset för naturvård och friluftsliv omfattar i stort sett hela Nordbillingen, Det aktuella nya brytningsområdet är ytmässigt en liten del av detta. Det är sant. Men det är värt att notera att en helt dominerande del av Nordbillingsens platå består av svårtillgänglig skogsmark. Dessutom breder kalhyggerna ut sig allt mer efter omfattande skogsavverkningar. Där finns inga speciella naturvärden. Där går inte att bedriva något friluftsliv.

Cementa vill fortsätta i Skövde med sin centrumnära verksamhet och för evigt radera ut ovärderliga naturvärden. I Cementas ansökan kan man läsa: "Cementas uppfattning, baserad på HeidelbergCement Groups omfattande erfarenhet av

täktbrytning, är att det ur störningssynpunkt är svårt hitta bättre platser för en kalkstenstäkt än den aktuella platsen."

Kulturvärden

Kulturvärdena i området är mycket stora enligt Västergötlands Museums utredning beställd av Cementa. Den fullständiga utredningen skickades in till MMD av undertecknad då Cementa inte bifogade denna i sin ansökan. Även här försöker Cementa nervärdera kulturvärdena och beställde en ny utredning (D C Arendus 2013:23) som visar att det finns fornlämningar i Varnhem på andra sidan Billingen liksom i Våmbdalen. Därav drar HeidelbergCement slutsatsen att kulturvärdena inte är unika i Våmbdalen, saknar värde för Skövdes invånare, och det därför inte är något hinder för kalkstensbrytningen. Kulturvärdena är mycket unika för Skövde. Fyndigheter visar på bosättningar flera tusen år tillbaka. Fynd har gjorts som visar på internationella kontakter tre tusen år tillbaka. Vid den arkeologiska undersökning som genomfördes nu i oktober har arkeologerna visat att det förekom järnframställning i Våmbdalen mm. Skövdes skyddshelgon Elin eller Sankta Helena som hon kallades efter det att hon helgonförklarats 1164 var Sveriges första kvinnliga helgon. En mäktig och rik änka som mördades i en släktfejld. Hennes ägor var med stor sannolikhet belägna i Våmbdalen. Hon lät uppföra Våmb kyrka och begravdes i Sankta Helena kyrka i Skövde. Den legend som uppstod kring henne innebar att pilgrimer kom från när och fjärran. Handel uppstod och en besöksnäring tog fart. Man kan säga att i Våmbdalen startade Skövde urgamla historia. Våmbdalen är en viktig del av Skövdes tillblivelse och historia. Den sista bevarade delen av pilgrimsleden genom Skövde, nuvarande Brandstorpsvägen, är enligt Västergötlands Museum unik och bör bevaras. Pilgrimer vandrade från Vadstena kloster via Våmb i dalen mellan Nord- och Sydbillingen till Värnhems kloster och kunde sedan fortsätta över Vänern vid Vänersnäs och in i Norge till Nidaros nuvarande Trondheim. Man skulle kunna säga att det var den tidens europaväg. Det historiska värdet av vägen går inte att mäta i pengar. HeidelbergCement har utlovat 4 miljoner kronor till Skövde kommun för Brandstorpsvägen.

Cementa vill fortsätta i Skövde med sin centrumnära verksamhet och för evigt radera ut ovärderliga kulturvärden. "Cementas uppfattning, baserad på HeidelbergCement Groups omfattande erfarenhet av täktbrytning, är att det ur störningssynpunkt är svårt hitta bättre platser för en kalkstenstäkt än den aktuella platsen."

Friluftsliv

Landskapet och naturen för friluftsliv och rekreation i det planerade brytområde är intressanta i sig, inte bara på grund av att Billingeleden går där. I ansökan och MKB säger man att området är intressant för friluftslivet eftersom Billingeleden löper genom området, vilket är missvisande. Området är även intressant ur ett nationellt perspektiv då en del av det är riksintresse för friluftsliv. Jag delar inte den uppfattning som ofta framkommer att det finns lika goda möjligheter att bedriva friluftsliv någon annan stans på Billingen och att denna södra del av Billingens fritidsområde inte utgör värdekärnan för friluftslivet på Billingen. Billingens Fritidsområde är ett värdefullt tätortsnära rekreationsområde med 800.000 besök 2014 och är angivet som Friluftsområde i Skövdes Översiktsplan 2025. Besökarna kommer från Västra och Södra Sverige samt även från Danmark. Billingens Fritidsområde är förmodligen Västra Sveriges mest besökta. Billingeberget erbjuder samma klimat som södra Dalarna samtidigt som man har Skövde centrum 3 km från vinterlandskapet. Billingens Fritidsområde i Skövde är ett officiellt Vasaloppscenter för cykel, löpning och skidor. Ett officiellt Vasaloppscenter är en anläggning som genomgått Vasaloppets noggranna kvalitetskontroll för att få kalla sig just Vasaloppscenter. Här ska finnas bra träningsmöjligheter, kunskap och kompetens kring respektive sport och utrustning. I fritidsområdet finns unika träningsmöjligheter med bekvämt boende i hotell (klassiska Billinge hus som nu planerar för en kraftig expansion), stugby eller vandrarhem. Vid anläggningen finns också en 50 meters utomhusbassäng för simträning. Här finns inte mindre än 40 km preparerade skidspår, varav 4 km elbelyst konstsnöspår. För en effektiv träning måste det finnas backar. Mountainbikecykling utan backar kan inte fungera. Den enda backen som finns är slutningen söderut där man snabbt, efter några hundra meter, stöter på Cementas kommande brytningsområde. I kommande budget satsar

Skövde kommun 30 miljoner kronor för en expansion av fritidsområdet. Söderut stoppas all expansion av Cementas nya stenbrott. Under dagarna för huvudförhandlingen i målet anges i dagspressen att kommun och näringsliv kommer att satsa ca 400 miljoner kronor på Billingens Fritidsområde.

Den planerade nya kalkstenstakten gränsar till Billingens Fritidsområde. Det planerade brytområdet ligger på promenadavstånd från Skövdes centrum (25 minuter).

Hur en utökad brytning kan påverka Billingens Fritidsområde berörs inte i Cementas ansökan. Fritidsområdets södra del med skidspår (lila milen), motionsspår, vandringsleder, mountainbikespår kommer att ligga cirka 150 meter från stenbrottet. Ett stenbrott som kommer att bli cirka 70 meter djupt. Sprängningar, borring, buller från avbaning, slutknackning och transporter av kalkstenen till fabriken kommer att pågå fram till kl 21.00 på kvällarna. Damm och spränggaser kommer att dra in över fritidsområdet. Norr om brottet inne i fritidsområdet kommer det att ske en kraftig åverkan på naturen när arbetet för omledning av Hållsdamsbäcken genomförs. Vid synen i september visade Cementa upp målbilder hur fint den omdragna Hållsdamsbäcken skulle rinna fram i terrängen. Var det en realistisk bild? Inget sägs om de ingrepp i naturen som måste göras för att få fram grävmaskiner och andra fordon för grävning av diket och vilka spår detta kommer att lämna efter sig. Inget har heller sagts om den grusväg/transportsväg som, enligt ansökningshandlingarna, förmodligen skall dras genom södra delen av fritidsområdet och skära av skidspår, vandringsleder, mountainbikespår och motionsspår. I Cementas handlingar kan man läsa: "Med omledande av vägen runt tälten samt tillgodogörande av återlämnat landskap kommer sannolikt det rekreativa värdet öka (!) för området som helhet". Tillåt mig tvivla! I ansökan kan man också läsa att det skall anläggas en fisktrappa för att fisken skall ta sig upp för den omdragna Hållsdamsbäcken. Utformningen skall ske i samråd med lokala fiskevårdsföreningar. Har detta samråd skett? I ett senare skede har det också tillkommit en längre kulvert längs Skaravägen väg 49. Kan fisken simma igenom en kulvert?

Enligt kommunens Översiktsplan 2025 är det nya brytområdet inte utmärkt som mark för mineralbrytning. I planen kan man läsa: "En utökning av täktområdet vid Cementa (Våmb) måste noga vägas mellan olika motstående nationella, regionala och lokala intressen. Kalkstensfyndigheten ligger även inom områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv". Där kan man också läsa: "Billingens fritidsområde har stora kvaliteter för Skövde med sitt stora utbud och rika möjligheter. Området ska bibehållas och utvecklas som fritids- och rekreationsområde."

Skövde har ett unikt centralt läge mellan Vänern och Vättern. 35 mil från Stockholm, Malmö/Köpenhamn och Oslo. Bra kommunikationer. En timma med tåg till Göteborg, två till Stockholm. Besöksnäringen i Skövde växer för varje år. Här skapas många nya jobb. Billingens Fritidsområde är synnerligen viktig för Skövdes tillväxt. Kalkstensbrytningen är ett allvarligt hot mot verksamheten i fritidsområdet. Ett allvarligt hot mot besöksnäringens utveckling i Skövde.

Vatten

Cementa har beställt ett stort antal utredningar för att visa att Hållsdamsbäckens omdragning inte kommer att påverka Natura2000området söder om Skaravägen. Det är givetvis omöjligt för en icke-expert inom detta område att ha några synpunkter på riktigheten i utredarnas slutsatser. Man kan dock vid genomläsning av rapporterna konstatera att det finns en viss osäkerhet i mätvärdena och slutsatserna hos utredarna. Man tror och bedömer ofta att det är på ett visst sätt. Någon hundra procentig säkerhet tycks inte finnas. Alla vi Skövdebor med lokalkännedom vet hur vattnet i området uppför sig. Vi vet t ex att Hjälpadalsbäcken inte existerar i sin nedre del. Vilket var en överraskning för Cementas företrädare vid synen inför domstolsförhandlingarna förra året. Något vatten har inte runnit där i mannaminne. Vattnet försvinner i slutningen. Att vatten ofta försvinner i området har vi sett exempel på när Södra brottet skulle återställas och sjö skulle skapas genom att Våmbsbäcken skulle ledas ner i brottet. Allt vatten försvann i berggrunden. Hållsdamsbäcken i sitt nuvarande läge läcker vatten ner i

brottet. Jag delar Skövde kommuns oro över vad som kan hända med vattnet i Skövdes reservvattentäkt (Bergsäters källor) 600 meter nordost om det nya brottet. Se Skövde kommuns kompletteringsyttrande 2013-02-18 KS2013. 0042-2 som bifogas. Skyddsområdet kring vattentäkten utökades för något år sedan. Det är nu förbjudet att borra för bergvärme i området. Varför har det inte utretts vilken påverkan en bergtäkt kan ha på reservvattentäkten? Jag undrar också vem som kommer att ansvara för utpumpning av vatten från brotten då verksamheten upphör. Kommer till exempel räddningstjänstens fordon kunna ta sig fram genom brottet om det är vattenfyllt? Räddningstjänsten har påpekat att om Brandstorpsvägen försvinner så finns det ingen möjlighet att komma fram om Skaravägen, riksväg 49, t ex vid Våmsbacken, är blockerad vid en olycka. Vid förhandlingar med Cementa har Räddningstjänsten fått löfte om att Cementa skall göra en väg genom brottet som Räddningstjänsten skall kunna utnyttja när det är stopp på Skaravägen. Var skall denna väg dras? När fabriksområdet och brottet är stängt har Räddningstjänsten fått löfte om att få tillgång till nycklar och bultsax för att ta sig igenom staketet kring Cementas verksamhetsområde. Seriöst?

Naturvårdsverket och SGU har i sina yttranden framfört en hel del frågetecken kring Cementas utredningar om hur omledningen av Hållsdamsbäcken påverkar Natura2000 området och hur brytningen av kalksten påverkar grundvattnet. Det borde också undersökas hur Hållsdamsbäckens omledning påverkar naturvärdena norr om det planerade brottet samt Skövdes reservvattentäkt (Bergsäters källor). Jag föreslår att Mark- och miljödomstolen låter Naturvårdsverket genomföra en oberoende undersökning av dessa vattenfrågor.

Samhällsekonomiska konsekvenser

I Cementas kritik mot Mark- och miljödomstolens dom hävdas bland annat att domstolen inte nämner något om vilka miljömässiga och samhällsekonomiska konsekvenser som det innebär att naturvårds- och friluftsentresserna ges företräde. Att en fortsatt och utökad brytning av kalksten skulle ge något annat än negativa miljömässiga konsekvenser för Skövde och dess invånare är knappast troligt. Det är svårt att se att de samhällsekonomiska konsekvenserna för Sveriges

cementförsörjning skulle bli allvarliga om cementproduktionen i Skövde upphör när vid oförändrad produktion i Slite en större mängd cement än nu skulle kunna transporteras till depåhamnarna i Götaland och väl täcka behovet av cement i denna del av Sverige i stället för att exporteras.

Antalet sysselsatta på Cementa är cirka 95 varav 13 arbetar i brottet. Kommer dessa ut i arbetslöshet eller förlora sin försörjning som Cementa uttrycker det?

Verksamheten kommer vid ett nej att pågå till 2017 plus ytterligare två år i det nuvarande brottet som Cementa har ansökt om och som länsstyrelsen tillstyrker och jag tycker Mark- och miljödomstolen kan acceptera som en lämplig kompromiss, under förutsättning att det inte sker någon utökning av det nuvarande brottet. Till detta kommer två till tre år då brottet skall efterbehandlas och fabriksområdet saneras. Då är vi framme vid 2022. Det bör finnas goda möjligheter för de anställda vid Cementa att under dessa fem år få nya jobb då de har hög och inom svensk industri mycket efterfrågad kompetens. De är tekniker, ingenjörer, IT-tekniker, ekonomer. Det bör också finnas goda möjligheter för de anställda att få nya anställningar inom HeidelbergCementkoncernen. Denna världskoncern med 50000 anställda i 40 länder har också bara i Sverige cirka 50 betongindustrier. De har även möjlighet att under åren fram till 2022 erbjudas fortbildning för att de skall bli än mer attraktiva på den svenska arbetsmarknaden.

Cementa påstår också att åkare blir utan försörjning. Transportvägarna blir kortare men transport av cement från depåhamnarna kommer inte att upphöra.

De samhällsekonomiska konsekvenserna för Skövde vid fortsatt och utökad brytning är enligt min uppfattning allvarliga. Verksamheten stoppar all utveckling västerut. Den miljö- och hälsofarliga centrumnära verksamheten skapar tveksamhet hos entreprenörer att etablera företag och människor att bosätta sig i vår stad. Den centrumnära fabriken vid infarten till Skövde är ingen reklampelare för Skövde. Besöksnäringens expansion kommer att avstanna. I Vision 2025 står det: "Närheten till naturen berikar och ska erbjuda möjlighet till rekreation och ett hälsosamt liv."

Ett rikt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter är viktiga framgångsfaktorer för nya kommuninvånare och bidrar till Skövdes attraktivitet."

Moderaterna i Skövde har tillstyrkt Cementas ansökan. Till grund härför har bl.a. följande anförts. Cementa är en värdefull arbetsgivare för Skövde kommun. De är måna om att deras industrier och verksamheter får möjlighet att utvecklas på bästa sätt. Samtidigt medför den ansökta verksamheten påverkan på andra värden och verksamheter. Därför önskar de att dessa sakförhållanden och samband noggrant undersöks och värderas, så att villkoren för tillståndet begränsar negativ påverkan och ökar positiv påverkan på Skövde regionen som helhet. I ansökan föreslås att en omledning av Hållsdammsbäcken som huvudalternativ ska ske till en punkt där Hjälpadalsbäcken skär fastighetsgränsen. Som andrahandsalternativ diskuteras och avfärdas en sträckning i sin helhet utanför fastighetsgränsen norrut, uppströms. Huvudalternativets sträckning skär höjdkurvorna vinkelrätt alldeles innan de når Hjälpadalsbäcken och därför föreslås att det ska byggas en fisktrappa här. De vill se att ytterligare en alternativ sträckning utreds och att fler förslag på åtgärder förs fram. Alternativt kan de närmare villkoren för dragningen överlåtas på tillsynsmyndigheten att fastställa. Det sägs att Hjälpadalsbäcken behöver grävas ut för att klara hela flödet från Hållsdammsbäcken. De vill att det analyseras om denna kapacitetsbrist i hela eller delar av sträckan hellre bör användas för att skapa ett översilningsområde och på så vis skapa naturvärden, fördröjning och sedimentfälla. Så långt som möjligt bör det undvikas att gräva ut Hjälpadalsbäcken då det för bort naturvärden, ökar risk för erosion och leder till högre toppflöden. Hållsdammsbäcken ansluter till Våmsbäcken och där den passerar riksintresset för kommunikation – riksväg 49 – är trumman underdimensionerad. De i ansökan föreslagna åtgärderna innebär dels att ytor hårdgörs, dels att man bryter sig i en riktning som möter grundvattnets huvudsakliga strömningsriktning. Därtill leder omledningen av Hållsdammsbäcken på tvärs över bergsslutningen till att det långsamt rörliga markvattnet från hela slutningen skärs av och leds ut. Dessutom har denna del av Skaraborg fått påtagligt ökade nederbördsmängder de senaste 15 åren enligt SMHI. Samtliga dessa faktorer samverkar till att Våmsbäcken nedströms brytområdet över tid kommer att få påtagligt förhöjda

intermittenta vattenflöden. Bland annat bör reglering av utdumpningen från brytområdet övervägas i flödesutjämnande syfte. Det bör inhämtas ytterligare ett yttrande, förutom det från den anlitate konsulten, avseende de hydrologiska risker som är förknippade med brytningen. Brandstorpsvägens funktion är ur kommunalt perspektiv mycket angelägen att bevara för de närboende, tillgängligheten till området, den turisttrafik som finns runt berget, för avlastning av köer vid väg 49:s infart och som enda tillgängliga kringledning av biltrafik och utryckningsfordon genom den kanaliserande terräng Våmbsdalen utgör när det sker stopp på väg 49. De vill se förslag på en ny vägdragning. Dock kan en tillfällig omläggning av vägen inom brytområdet bereda företaget mer tid för att slutföra ny vägdragning. Faktorer som att brytningsområdet ligger högt, vid kanaliserande terräng och väl dränerat på en söderslutning gör det sannolikt att området kan innehålla arkeologiska värden. Det hålls för troligt att avbaning, anläggning av upplag, vägar och dylika arbeten bör föregås av en arkeologisk undersökning och dokumentation av fynd. På motsvarande sätt som det finns risk för skada på grundvattnet finns risk för skada på hus genom vibrationer. Det föreslås att de hus som är närmast brytområdet inventeras med avseende på sprickbildningar och radonhalt för att i efterhand kunna fastställa när egendomsskada till följd av vibrationer har uppstått. Cementas förslag till efterbehandlingsplan syftar till att återskapa naturvärden. Efter det att Cementa avslutat sin verksamhet så är inte den sannolika användningen för området att det i sin helhet kommer att bli ett naturområde. Efterbehandlingsplanen bör inte endast syfta till att skapa naturvärden utan även innefatta lämpliga områden att bebygga. Omedelbart söder om riksintresset för kalkbrytning finns ett riksintresse för transporter och det är riksväg 49. Trafikverket har nu studerat en ny dragning av nämnda väg. Det är viktigt att dessa två riksintressen samordnas. Trafikverket har här möjligheten att använda tiden för att få byggt vägbankarna av sådana sekundära massor som tas ut vid den närbelägna kalkbrytningen. Denna möjlighet upphör om Cementas verksamhet upphör. Det finns flera överlappande och motstridiga riksintressen i området. I själva området och i dess omedelbara närhet innefattas riksintressen för kommunikation (riksväg 49), riksintresse för friluftsliv, riksintresse för naturvård och riksintresse för kalkbrytning. Riksintressen för friluftsliv och naturvård utgör motstridiga intressen till kalkbrytning. Skövde är en

växande centralort i en arbetsmarknadsregion och området med riksintresse för kalkbrytning är i sin helhet beläget inom den radie från stadens centrum där en kraftig expansion sker av verksamhetsområden och bostäder. Exploateringsintresset utgör ytterligare ett motstridigt regionalt och kommunalt intresse till friluftsliv och naturvård. För att ge kommunen, Cementa och de närboende klarhet är det av vikt att länsstyrelsen, efter det att en avvägning av dessa intressen har gjorts av domstolen, inleder en process att avgränsa/ ompröva riksintresseområden även inom de resterande områden där överlappning sker, så att det framgent är tydligt vilket riksintresse som gäller.

D H har inkommit med ett yttrande och därvid anfört bl.a. följande. Politikerna i Miljösamverkan Östra Skaraborg (MÖS) har inget att erinra mot att Cementa beviljas tillstånd att utöka sin brytning upp på Billingslutningen i Våmbsdalen utan tidsbegränsning. MÖS motiverar detta med att allt redan är utrett vid tidigare tillståndsprövningar. Deras remissyttrande handlar till största delen om damm och damm är ett av många problem med Cementas verksamhet. Men det är inte detta som MÖS ska yttra sig om nu. I Cementas ansökan står det tydligt att ansökan inte gäller, inte får gälla, prövning av verksamheten i fabriken. Dammet härrör från verksamheten i fabriken. Det är sannerligen inte bara damm och buller som har lokala miljöeffekter som MÖS påstår. Frågan är om MÖS tycker att Cementas verksamhet uppfyller stadgandet i miljöbalkens portalparagraf. Det aktuella området är förklarat som riksintresse för naturvård och friluftsliv. Området har också mycket stora kulturvärden som framgår av Västergötlands museums kulturhistoriska förstudie. Det är ett grönområde med mycket stora miljövärden och som ligger mycket nära Skövdes centrum. MÖS ja till Cementas ansökan bygger tydligen på en märklig uppfattning, som han inte delar, att en utökad brytning i ett unikt naturlandskap stort som trettiofotbollplaner inte skulle innebära några miljöeffekter för de som bor i Skövde med omnejd.

DOMSKÄL

Miljökonsekvensbeskrivningen

Mark- och miljödomstolen finner att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken och ska godkännas.

Val av plats

En verksamhet ska lokaliseras till en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Lokaliseringsalternativ bör avgränsas så att de är realistiska och beträffande utökat område för kalkstensbrytning är det rimligt att sökanden i första hand jämför sådana alternativ som är utpekade som riksintressen för materialutvinning. Om myndigheter eller andra motparter under samrådet pekat på konkreta alternativa lokaliseringar som kan antas vara lämpliga, vilket inte synes ha varit fallet i nu aktuellt mål, bör även sådana platser utredas i lämplig omfattning.

Utöver det sökta alternativet har bolaget utrett alternativa lokaliseringar i Rådene respektive i Uddagården. Dessa områden är sedan lång tid tillbaka, liksom området vid det ansökta täktområdet, utpekade som riksintressen som råvara för cementindustrins försörjning. Det har inte framkommit att det föreligger några skillnader ifråga om kvaliteten på kalk i de redovisade alternativen. Domstolen delar bolagets bedömning att motstående intressen av ungefär samma art och tyngd som för Våmbtäkten finns i dessa båda alternativa lokaliseringar, dock att en täkt i Rådene skulle innebära en nyanläggning av täkt jämfört med befintliga täkter i Våmb och Uddagården. Den redan pågående täktverksamhet i Våmb och de fördelar som närheten till cementfabriken innebär, medför att sökt alternativ med redovisade försiktighetsmått och skyddsåtgärder framstår som en lämpligare lokalisering än övriga alternativ.

Platsen för den utökade täktverksamheten ingår i ett område som av Naturvårdsverket utpekats som ett område av riksintresse för naturvården och friluftslivet. Täktområdet har också pekats ut av SGU som av riksintresse för ämnen och material för landets materialförsörjning. Utpekandena är inte rättsligt bindande, men domstolen gör bedömningen att de tre riksintressena föreligger för täktverksamheten. Domstolen konstaterar också att det utökade täktområdet är av

sådan storlek och berör sådan mark i närhet till tätorten Skövde att tåkten påtagligt kan anses skada naturmiljön.

Om ett område enligt 3 kap. 5-8 §§ miljöbalken är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, ska företräde enligt 3 kap. 10 § miljöbalken ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Domstolen gör följande avvägning.

De naturvärden som finns i området är av klass 2 och 3 och kan inte anses som unika. Skadorna på riksintresset för naturvård och friluftsliv inskränker sig till själva tåkten och närområdena intill samt vissa barriäreffekter, främst för friluftslivet. Riksintresseområdet för naturvärden som helhet omfattar mer än 10 000 ha. Riksintresset för friluftsliv omfattar ca 38 000 ha. Riksintresseområdena för dessa ändamål som helhet kommer inte att skadas. Naturmiljön på tåktområdet kommer naturligtvis att gå förlorad och kommer inte att kunna återställas i ursprungligt skick efter avslutad brytning. Mot detta står att riksintresset för mineralutvinning kommer helt att gå förlorad vid ett avslag på ansökan. Mark- och miljödomstolen gör därför bedömningen att intresset för materialutvinning från hushållnings- och samhällsekonomisk synpunkt väger tyngre än naturvårds- och fritidsintressena.

Övriga tillåtighetsaspekter

Mark- och miljödomstolen bedömer att skyddsåtgärder och försiktighetsmått kommer att kunna begränsa verksamhetens påverkan på yt- och grundvatten så att hänsynsreglerna i miljöbalken iakttas. Detsamma gäller beträffande buller-, vibrations- och damningspåverkan liksom övrig påverkan som verksamheten ger upphov till.

Vid en samlad bedömning finner domstolen att verksamheten är tillätlig enligt de allmänna lokaliserings- och hushållningsbestämmelserna i miljöbalken.

Med hänsyn till vad Cementa anfört beträffande förväntad brytningstid och beaktande att en slutlig efterbehandling inte bör uppskjutas längre tid än som är nödvändigt bör tillståndstiden begränsas till 15 år.

Natura 2000

Mark- och miljööverdomstolen fann vid sin prövning i mål M 5853-14 att täktverksamheten skulle komma att på ett betydande sätt påverka miljön i Natura 2000-området SE0540093 Klasborg-Våmb och att verksamheten därför kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a och b §§ miljöbalken. Bedömningen av verksamhetens tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, som alltså redan har besvarats jakande, görs med utgångspunkt från verksamhetens typiska effekter och dess generella miljöpåverkan på området.

Vid den därpå följande prövningen enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken av om tillstånd ska ges, som alltså är den bedömning som mark- och miljödomstolen ska göra i förevarande mål, ska utgångspunkten vara den faktiskt bedömda påverkan efter det att nödvändiga villkor föreskrivits.

Mark- och miljödomstolen bedömer, lika med länsstyrelsen, att en eventuell grundvattenavsänkning inom Natura 2000-området är av mindre betydelse och inte bedöms kunna skada de skyddade livsmiljöerna. Mark- och miljödomstolen bedömer vidare att den föreslagna utformningen av den nya bäckfåran med skyddsåtgärder säkerställer att negativ påverkan på svämlövskogen inte kommer att uppstå. Genom ett särskilt villkor om kontroll av vattenföring i och läckage från den omladda Hålldammsbäcken ska, trots detta, eventuella risker för att otillåten påverkan på Natura 2000-området uppstår kunna upptäckas tidigt så att bolaget kan vidta de åtgärder som krävs för att återställa vattenföringen till det naturliga för området. Såväl kontroll som åtgärder ska beakta behoven av tillräckligt hög medelvattenföring som av säsongsvisa högvattenföringar. Länsstyrelsen ska ges rätten att meddela de villkor som krävs för nämnda kontroll- och återställningsåtgärder. Domstolen bedömer mot denna bakgrund att det inte

föreligger hinder att meddela tillstånd till verksamheten enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken.

Artskydd

Mark- och miljödomstolen delar länsstyrelsens bedömning att det med hänsyn till de försiktighetsmått och skyddsåtgärder som Cementa åtagit sig samt med beaktande av de aktuella arternas bevarandestatus inte krävs artskyddsdispens för de ansökta åtgärderna. Det framgår inte av handlingarna om någon av gölarna utgör fortplantningsområde för åkergroda. Om så är fallet – vilket inte förefaller osannolikt – är det ofrånkomligt att den ansökta verksamheten kommer att förstöra dessa fortplantningsområden. I sådant fall föreligger skyldighet att ansöka om dispens. Eftersom dispensansökan inte framställts i detta avseende vid mark- och miljödomstolen kan domstolen inte pröva någon dispens inom ramen för detta mål. Emellertid gör domstolen nu bedömningen att en förstörelse av fortplantningsområden för åkergroda i det ansökta täktområdet inte utgör en omständighet som föranleder att den valda platsen inte ska godtas. En eventuell dispensansökan får prövas i annan ordning.

Vattenverksamheten

Cementa får genom ägande och avtal med Skövde kommun anses ha för vattenverksamheten erforderlig rådighet.

Ansökan omfattar bortledning av inläckande dag- och grundvatten ur kalkstenstäckten samt att utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta, att avsänka grundvattennivån inom brytområdena till lägst +155 meter samt att omleda den samlade vattenföringen i Hållsdammsbäcken till ny sträckning.

Domstolen har inget att erinra mot hur de ansökta anläggningarna och omledningen av Hållsdammsbäcken ska utföras eller hur vattenverksamheterna i övrigt ska bedrivas med de villkor och åtaganden som bolaget redovisat i ansökan. Avsänkningen av grundvattenytan kan visserligen påverka vissa enskilda vattenbrunnar och energibrunnar. Bolaget har dock åtagit sig att vidta de åtgärder

som är nödvändiga för att trygga brunnsägarnas behov av vatten till hushållet samt att vidta åtgärder om energiutbytet i energibrunnarna väsentligt minskar. Dessa åtaganden omfattas av det allmänna villkoret (villkor 1) i domslutet och får enligt domstolens bedömning anses tillräckliga. Det har även framförts vissa farhågor från naturskyddsföreningens sida att den ökade vattenavledningen från tälten till Våmbsbäcken ska leda till skador nedströms utsläppspunkten. Då Våmbsbäckens medelvattenföring uppgår till ca 160 l/s bedömer domstolen att det ökade vattenutsläppet till följd av bolagets bortledning av vatten inte kan medföra någon så påtaglig påverkan jämfört med dagens förhållanden att verksamheten skulle vara otillåten av det skälet eller kräva någon särskild villkorsreglering. Inte heller i något annat avseende kan de ansökta vattenverksamheterna anses medföra någon påverkan av betydelse som medför att verksamheterna kan anses vara otillåtna.

Sammanfattningsvis är de ansökta vattenverksamheterna således tillåtliga enligt domstolens bedömning, med hänsyn till de tillåtlighetsregler och hänsynsregler som domstolen har att beakta, och tillstånd kan lämnas med de villkor som framgår av domslutet.

Skador till följd av vattenverksamhet i samband med tälter kan typiskt sett uppträda lång tid efter det att ett tillstånd tas i anspråk. Det finns därför skäl att fastställa tiden för anmälan om oförutsedda skador till tjugo år.

Villkor

Villkor för buller ska såsom bolaget föreslagit inrymma bestämmelser om bestämning av ekvivalentnivå samt kontroll på sätt som medger att ekvivalentvärden angivna i villkoret ska mätas/beräknas för aktuellt drifttidsintervalls varaktighet och inte för någon annat tidsintervall, t.ex. hela det tidsintervall som anges för resp. begränsningsvärde i villkoret. Strategin för kontrollen ska följa vad som beskrivs vad som anges om mätningar och beräkningar

i remissversion från 2005 av Naturvårdsverkets rapport 5417, ”Metod för immissionsmätning av externt industribuller”.²

Villkoret om markvibrationer ska för tydlighetens skull formuleras så att det förutom bostadsbyggnad även innefattar annan byggnad där människor mera varaktigt uppehåller sig, t.ex. skola eller vårdinrättning. Vidare bedömer domstolen att det kan vara befogat att behålla det särskilda villkoret beträffande Våmb's kyrka.

Även med beaktande av vad sökanden anfört bedömer domstolen att det är befogat och skäligt att kväveutsläppet till vatten från verksamheten begränsas i görligaste mån. Därför ska skrivningen i nu gällande villkor om att sedimenteringsdamm och diken m.m. ska utformas och skötas så att de därutöver fyller god funktion avseende kvävereduktion behållas.

Bolaget har i samband med prövningen gett in ett förslag till uppföljningsprogram för att kunna följa eventuella förändringar inom Natura 2000-området till följd av ansökt verksamhet. Utöver vad som angivits ovan i fråga om kontroll och åtgärder för att säkerställa naturliga vattenståndsvariationer nedströms bolagets verksamhet utgör en kontroll av vegetationsförändringar m.m. en viktig del att uppföljningen av påverkan. Bolagets förslag till biologiskt uppföljningsprogram förefaller ändamålsenligt och bör ligga till grund för kontrollprogrammet i den del som avser påverkan på Natura 2000-området.

Mark- och miljödomstolen har inte heller i övrigt i detalj tagit ställning till den kontroll av verksamhet och utsläpp som kan komma att erfordras vid verksamheten. Villkor för kontroll, i enlighet med 22 kap. 25 § 3 p. miljöbalken, är frågor av sådan karaktär som tillsynsmyndigheten är bäst lämpad att besluta om.

Tillsynsmyndigheten bör därför ges rätten att fastställa villkor om besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod. Kontrollens syfte ska vara att följa parametrar av betydelse för

² <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/buller/buller-bygg/1/remissversion-matmetoder.pdf>

efterlevnaden av detta tillstånd samt att följa upp de effekter och konsekvenser av verksamheten som beskrivits i miljökonsekvensbeskrivningen. Som underlag härför bör bolaget åläggas att inge förslag till kontrollprogram.

Någon närmare motivering av övriga villkors utformning bedöms inte som nödvändig

Verkställighetsmedgivande

När det finns skäl för det får mark- och miljödomstol, enligt 22 kap. 28 § miljöbalken, förordna att tillståndet till en verksamhet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft. För att sådant s.k. verkställighetsmedgivande ska meddelas krävs normalt att verksamhetsutövarens intresse med viss marginal väger tyngre än de intressen som talar för att ett lagakraftvunnet avgörande måste föreligga innan tillståndet får tas i anspråk. Särskild hänsyn ska tas till de skador på miljön som kan uppstå om tillståndet omedelbart tas i anspråk och de möjligheter som finns att läka sådana skador om tillståndsbeslutet upphävs eller ändras.

Cementa har visat att det är av stor betydelse för bolaget att ett verkställighetsmedgivande ges. Såväl länsstyrelsen som ideella organisationer och flera sakägare har motsatt sig att tillstånd lämnas till den sökta verksamheten. Mark- och miljödomstolen fann vid sin tidigare prövning i mål M 4418-12 att tillstånd inte kunde ges med hänsyn till bland annat riksintresseavvägningen. Under sådana förhållanden kan det inte anses så säkert att domstolens tillåtlighetsbedömning kommer att stå fast vid ett överklagande att ett verkställighetsmedgivande bör medges för verksamhet som kan medföra irreparabla skador av betydelse för naturmiljön. Däremot finner domstolen att verkställighetsmedgivande kan ges för att vidta sådana förberedande åtgärder som krävs för omledning av Hållsdammsbäcken, utan att omledning påbörjas, samt för uppförande av stängsel.

Skiljaktiga meningar, se bilagorna 4 och 5.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 6 (DV425)

Överklagande senast den 11 april 2016.

Ove Järholm

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ove Järholm, ordförande, och tekniska råden Nils-Göran Nilsson och Joen Morales (skiljaktig) samt de särskilda ledamöterna Hans Wennerholm (skiljaktig) och Östen Andersson (skiljaktig).